

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

2

JONÆ SLICHTINGII

N O T Æ

I N

HUGONIS GROTII

VOTUM PRO PACE.

I R E N O P O L I .

Anno MDCLXXXV.

JONÆ SLI

N O

I

HUGONI

VOTUM I

JONÆ SLICHTINGII

N O T Æ

I N

HUGONIS GROTII

VOTUM PRO PACE.

I R E N O P O L I .

Anno M D C L X X V .

JONÆ SLI

N O

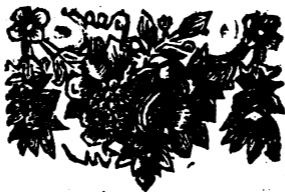
I

HUGONI

VOTUM I

JONÆ SLICHTINGII
NOTÆ
IN
HUGONIS GROTIÏ
VOTUM PRO PACE.

IRENOPOLI.
Anno MDCCLXXXV.

JONÆ SLIC

N O

I

HUGONI

VOTUM I

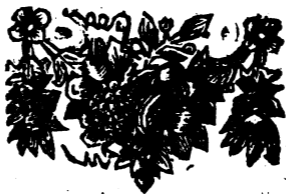
JONÆ SLICHTINGII

N O T Æ

I N

HUGONIS GROTII

VOTUM PRO PACE.

I R E N O P O L I .

Anno M D C L X X V .

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

Lectori Veritatis pacificæ Studioſo

Gregorius!

Um pax optima rerum & ubique, imprimis autem in Domo Dei Pacis, quæ Christi est Filii ejus Ecclesia & Firmamentum Veritatis, censeatur expetenda; cumque non nisi facientibus pacem pace feri fructum Justitiæ, Sacræ Literæ stentur; prodierunt Lector Pacificæ Veritatis Studioſe, & meritò quidem tantis contumodis excitati, nostro præsertim seculo, tot venici Scriptores, ut omnes ferè angulos cclesiæ, Voce Caduceatorum, pacem & concordiam clamantium, resonare audias. Attinam sequè ubertim Justitiæ fructus colligetur, atque istorum clamor sivè clangor augetur Tibicinum, quanquam nec hujus est socii nec mei nunc instituti, ut multis persequar, quas ob causas tam sacer conatus, tot ræclarorum virorum labor, incassum ferè bierit. Quàm enim transversis ad Tractatus pacis accedatur semitis, quàm negotium hoc ingredientes in ipso concordia offendant litate; quàm alii aliis pro pace bellam indigent; quàm non eam quæ à Christo, sed à mundo datur, pacem plures quærant; quàm eorum suarum plerique satagent; quàm securitati privatæ, non bono publico plurimi consulant; quàm vanam hujus seculi gloriam alii ambiant, alii apud suos gratiam, etiam vul-

4 PROLEGOMENA.

gi auram ex pacificatione captent; alii vulgatas opiniones, pro Catholicâ veritate venditent & obtrudant; alii sectæ suæ placita omnibus persuadere anhelent; alii viam pacis per saltus ingrediantur; alii præposterâ methodo progredi ament; antiquitatem ostentent alii non Apostolicam, Ecclesiam omnes & singuli jactent, ut non tam Veritatis pacificæ cultores, quam Sectatores habeant, id aliis dicendum, præterquam dictum est, relinquo. Nec hoc ipsum mihi fumo, ut aliquid antè me non dictum vel observatum (quod vix Salomon audet) hic proferam; sed calculum duntaxat animus mihi est addere iis, qui rectius de ineundâ pace sentiunt, idque cum sint rarissimi, ut plures in viâ pacis nanciscantur Comites, quandoquidem plurimi ex raptu, ut ita dicam, sub signis vivere amant; multi pacem colunt iniquam, genuinam hostilitatis causam ignorant multi, & quæ huic incendio aqua afferenda, quæ sint subtrahenda fomenta, non probè dijudicant. Missis itaque iis qui pacem aut non seriò, aut non primariò, nec propter ipsam quærunt, Tibi tantum, Lector verè pacifice, tuique similibus loquor, quibus non alia, quàm pax verè Christiana cordi atque curæ est, qui præter Dei

pacem se obtinuisse perfectam, obtento ac perfectionis vinculo. Quod ut verum res tamen nondum est salva. Siquidem aritate seu pietate, expressè sub amissione s imperatâ, nulla inter Christianos, & maximè ejus defectu laborantes, concordia, nulla dubitatio, imò mirus est consensus, adeò ut mirari subeat, & reverà uls inquirere sit necesse, cur in tam con- i & catholico consensu de vitæ pietate, caritatis necessitate ac præstantiâ, Orbis Christianus ad eundem scopum collimans, in diversum abeat, licèt circa potissimum vir convenire medium? Alia ergò & altioriorum indaganda est origo, quò aliud que & adæquatius componendæ liti inveniri adhibeaturque remedium. Pacem enim amantes parum promovent, imo frustra sunt stem moneant, ut induat pacis arma animicitiaë depositis, & non potius rationes, us inductus, non injuriâ se irasci aut belgerere autumat, tanquam tela manibus extorqueant. Rectè itaque nobis inter s judicare videntur, qui Fontem sacrodisidiorum, non quærunt circa articulo de pietate & charitatè, sed circa credendum veritatem ac necessitatem, sive, undè im primariò ducit, ad radices montis i, quæ ipsa, charitatè per quam oper, generare apta nata est. Quamquam em inficias non eamus, mundanas conscientias & carnis cupiditates, haud potmam, imò si non primam aut nnam, cer-

tè genuinam ac potissimam plerisque, dissidia odique existere causam, fidem verò sive veritatem religionis Christianæ, non nisi prætextum esse, justæ ut volunt aversionis, & ab ipso Christo ejusque Apostolis commendatæ separationis; Attamen, cum utrumque diffiteri soleant hujus rei criminis, nil nisi admoneri, contumaciæ convinci, convicti, nî resipiscant, divino judicio relinqui, non ad pacis Ecclesiasticæ consilia vocari possunt & debent. Proindeque non est quod de illis nunc agamus, nam quibus invisa sunt pacis ac propriæ salutis media, horum conversionis seu admonitionis telam, sive à pietate sive à veritate ordiaris, utramque averfantur & abrumpunt. Jam verò, ut fontem istum dissidii, circa fidem deprehendamus, cum ne quidem de salvificâ veritate in se consideratâ, hæc enim est verè Catholica, pro captu cujusque compendiosissima, quam proinde omnes in Christum tenent credentes, tenebuntque in æternum, controversia sit ulla inter Christianos, necesse profectò est, omnia dissidia ex dogmatis humanis, adventitiis, veritati divinæ appositis, seu à verbo Dei alienis, oriri ac nasci, ità ut tam Pacificatoribus, quàm Reformatoribus Christiani or-

periculum non fit, eam unquam interitum. Erronea ergo & ab hominibus inventa dogmata sunt quæ turbant orbem, scindunt Ecclesiam, & agunt in transversum animos Christianorum. Hæc tolle & eris nobis non contemnendus in hac palæstrâ Palæmon, idò verò magnus Apollo. Impossibile id esse, tantum abest, ut etiam facile videatur, si modo duo supponantur, quibus sine frustra sumus; unum verò amoveatur, quo stante, magno labore nihil agimus. Primum quod supponimus, æquum postulatam, in professo Christi nimirum discipulo, est vacuum ambitione & avaritiâ, Veritatis autem divinæ erè ac merè studiosus animus; qui, si cui est, cum eo de pace & Veritate verba facere nemini facile autor sum, nisi fortè tenendi animi ergò, num prorsus sit incurabilis nec ne, cum non solum Dei, sed & cordis humani abstrusa sint consilia. Idque tanisper donec forex, si qui latet, se ipsum prodatur. Aliàs non desunt quibus piè creditur pietas non minus quàm veritas esse cordi, ut etiam nisi quid (ipsorum iudicio) obstaret reconciliationi seu unioni, pacem cum aliis, utut dissidentibus, colere Ecclesiasticam non dubitarent; horum igitur ratio & cura habenda est maximè, ceu filiorum instrumentorumque pacis, præsertim si emineant in Ecclesia, aliorum Duces ac Veritatis Evangelicæ constituti Præcones. Supponitur secundò, animus S. Scripturâ contentus. Nisi enim Dei ipsius spiramini atque characteri

quis acquiescat, cujus, quæso, autoritate vel stabit, vel movebitur? Cum iis (Christianos nomine intelligo) qui fidem illi derogant, ceu deploratæ nequitiae mortalibus, prorsus nobis non est negotium. Qui imperfectionis, aut obscuritatis S. Literas insimulant, ipsi profecto lucem fugere, tenebras; quibus causam suam, meritò ei metuentes, involvant, quærere, jure dicendi sunt. Pro confesso enim ac concessio sumimus, S. Scripturam esse Verbum Dei omni autoritate majus. Quod quædam ad externum in Ecclesiâ ordinem pertinentia non exprimat, neque determinet, gravissima ratione non caret. Nullus enim certus ac immutabilis ordo ad salutem Ecclesiæ, siyè universalem siyè particularem intelligas, requiritur, ac proinde nec in salvificâ Catholicâque veritate censendus est. Ideoque quo ordine (modò pro ratione Gentium, Locorum ac temporum honestus sit) aliquis coetus regi velit, visum est Deo sapienti, arbitrio illius ac libertati Christianæ permittere, ceu rem, quæ à nemine, ita videlicet ut omnibus Christi fidelibus ubique terrarum ad sacra convenientibus, siyè Universæ ejus Ecclesiæ, sub anathemate præscribatur, definiri potest nec debet. Veritatis autem ac Sanctitatis quicquam quod ad

simam voluntatem impia sit atque contumeliosa. Sola scripta Apostolorum post eorum decessum, quæ ipsorum esse indubitato constat, infallibilem, perspicuam perfectamque Christianis credendi & vivendi Regulam esse, Catholica est Veritas ubique constans, perpetuòque ab Ecclesia recepta, adco ut etiam moderna Romana secta, etsi tam procul ab antiquæ Veritatis tramite recesserit, & suâ omnium maximè interstet, Regulâ divinâ carere, dum sibi ipsi norma & normatum fidei atque vitæ esse præsumat, in causæ suæ patrocinium advocare Sacram Scripturam non dubitet, imò pro principio principii sui, sive pro fundamento fundamenti suæ Fidei ac Religionis (velit, nolit) ponere eam, in demonstrandâ scilicet authoritate suâ, quotiescunque in dubium vocatur, necesse habeat. Quamobrem, licet remotissima videatur, à Tractatu pacis non est excludenda. Veruntamen, quamvis in hoc communi probandi principio convenient Christiani omnes (hodierni Pontificii, quod ore seu confessione improbant, facto & experienciâ probant) denuò in partes abeunt & dissidia fovent, idque in gratiam suorum humanitus traditorum dogmatum, experti quàm malè errori ac falsis sententiis ab ipsâ, eaque solâ expressâ S. Scripturæ literâ consultum, & quam nullum sit patrocinium. Hinc litem alii aliis de sensu hujus Scripturæ movere, cum de ipsâ Scripturâ nulla supersit, non erubescunt. Quod nihil est aliud, quàm oberrare in

circulo, turpiter petendo principium. Quis enim de perspicuitate Scripturæ alicujus quæstionem instituit, profectò non de materiâ seu atramento, nec de externâ literarum formâ cogitat; sed de sensû illius Scripturæ perspicuitate sollicitus est. Et nemo dixerit unquam, Scriptorem vel Scripturam perspicuam, nisi ob sensum perspicuum. Hunc si quis obscurum dixerit, certè perspicuam esse Scripturam eo ipso negaverit. Falli ergo aut fallere dicendi sunt, quicumque hâc inter Scripturam & ejus sensum distinctione hoc in passu ludunt, & certi de S. Scripturæ perspicuitate, de sensu dubitant aut dubitari volunt. Cùm itaque omnes dissidium à falsâ Doctrinâ, seu errore, omnis error & falsa in Ecclesiam introducta dogmata ab humanâ sint autoritate, unum illud quod supra removendum Pacificatoribus indigitavi, est humana in divinis authoritas, quocumque tandem pallio tecta incedat, sive Ecclesiæ, sive Capitis ejus Visibilis, sive Vicarii Christi in terris, sive successionis, sive traditionis Apostolicæ, sive Patrum, sive Doctorum, sive Conciliorum, sive universalis consensus, sive antiquitatis, sive missionis, sive pluralitatis, sive eminentiæ ac splendoris, sive Potestatis, sive Reformationis, &c. nomine veniat, nil tamen, si Apostolicis literis & authoritate destituatur, nisi humana est authoritas, quæ contra Apostolicam, cùm

addere ei potis est. Authoritatem itaque humanam auctoritate Verbi Dei Scripti jamdudum proscripam, in subsidium iterum (quocunque tandem titulo) vocant omnes ii, quicumque ad exponendum vel comprobandum S. S. Literarum sensum, eâ aut ipsi indigent, aut alijs opus esse volunt; eoque ipso Catholicæ Veritati, quoad sententiam de perspicuitate atque sufficientiâ S. Scripturæ confessæ, non minus turpiter, quam imprudenter renunciant. Æquè absurdi sunt, qui ubi de intelligentiâ Verbi Divini quæstio est, intellectum humanum vel in dubium vocant, vel prorsus exclusum eunt, eò quod ratio humana, sive quod idem, Homo errori sit obnoxius, quasivero de alio, quam humano intellectu quæstio sit, ubi de intellectu ac sensu Scripturæ quæritur, & ea adeò perspicua esse statuitur, ut à quovis piè & attentè eam legente vel audiente, quantum ad salutem necesse sit intelligi possit; aut quasi aliud in homine intelligendi principium, præter ejus Rationem & intelligendi facultatem existat, vel à Deo concessum sit; aut quasi fieri possit, ut aliquis non suo proprio, sed alieno intellectu intelligat; aut quasi quæ quis non intelligit, nihilominus credere queat. Ejusmodi vanæ effugia non nisi falsa Doctrina sibi quærit. Errare quidem homo potest, sed non est necesse, nec in omnibus, nec semper, nec nisi suâ, si error culpabilis, culpâ. Si enim non piè, seu devotè, nec attentè

S. Scri.

S. Scripturam quis legat, dignus est, qui eam non intelligat. Si error alicui est vincibilis, habet quod sibi imputet, si eum non vincat, si invincibilis, nulla est in homine culpa, nisi fortè, quod sibi invincibile, vincere præsumat, & ultra posse obligatum se stultè vel saltem imprudenter credat. Et ut occurrant in S. Literis etiam obscuriora intellectuque difficilia; at talia non sunt ea, quæ cuivis ad salutem scitu, creditu ac proinde intellectu sunt necessaria. Hæc enim profecto perspicuè si non ubique saltem alicubi tradita, ac indubitata Veritatis sint oportet, nisi aut non satis, aut malè ab Autore S. Literarum saluti nostræ consultum esse, aut lucem tenebras dicamus. Hinc qui ad obscura loca confugiunt, cum clariora præsto & obvia sint, causæ suæ vehementer præjudicant, eamque humanæ inventionis & authoritatis suspectam reddunt. Sunt enim Divini Doctores sui ipsorum interpretes & Commentatores (exceptâ Prophetiâ, imprimis Veteris Fœderis, & visionibus obfignatis suo tempore revelandis) adeò, ut qui ipsis aliundè lucem lucrari præsumunt, furari eam dicendi sunt. Testimoniū atque consensus plurium esset alicujus momenti, si à pluralitate hominum ad pluralitatem Rationum valeret consequentia, quod toties falsum esse scimus, quoties unum vel paucos, numero rationum multos videmus superare. Nec ipse quidem rationum numerus, sed gravitas prævalet, ut sæpè

sæpè unica ratio pondere vincat mille. Imò verò si una ratio sit divinæ authoritatis, quid, quæso, contra eam valeant totius mundi rationes, testes, eorumque consensus, sivè antiquus sivè recens? Quis porro Judex aut Censor ponderis sit, præter ipsam hominis rationem, nemo sano præditus judicio quærit, nemo dubitat, nisi qui sibi ipsi non credit, aut indignum cui fides habeatur, seipsum judicat. Quod alter alterius judicio stare vel cadere sæpè nolit, ab arbitrio hominis est, quod interdum non possit, ab intellectu ejus est, neutrum mirum est, quia quisque suo sibi judicat judicio, non aliis, nec alieno, cum assensum ab invitis extorquere aut fidem imperare, absolutæ sit impossibilitatis. Si quæ alicujus intellectum superant, de quibus, etsi velit, judicare nequit, ea uti nec ad ipsam spectant, sic nec intelligere, nec suo, nec alieno judicio in talibus stare cedere tenetur. Sunt, qui paci Ecclesiæ restituendæ sufficere putant Catholicam, quæ ubique in confesso est, veritatem, mixtam licèt vulgatis & altè radicatis erroribus & placitis humanis; rati irritari crabrones & fugari pacem, si ea, quæ ipsâ consuetudine in Leges abierunt, extirpatum eas. Quod eatenus concedi posset, quatenus error aut levis aut otiosus, sola autem Veritas operosa alicubi esset; At cum contrarium eveniat & manifestum fit,

fit, frustra sumus in purgandâ domo Dei viventis, intactis falsarum doctrinarum quicquillis; Frustra circa pacem Ecclesiasticam & animorum occupamur concordiam; non sublatâ litis & discordiæ causâ. Frustra hanc amovere coneris, non amotis falsis ac veritati infestis doctrinis. Has frustra oppugnes, non expugnatâ humanâ, quâ omnes nituntur, auctoritate. (NB.) Quemadmodum enim fides & Veritas salvifica; non speculativa sed practica est scientia; sic etiam oppositus error, seu mendacium. Et uti Author Veritatis Deus; sementem bonam, boni fructus ergo fecit; sic inimicus ejus, malus Dæmon, Lolium, non solum ut fructum, sed & quæ Veritas opprimeretur, fructuque suo excideret, intersevit. Imo verò hoc nomine Lolium præ tritico arridet & ad palatum est filius hujus seculi, quod genio eorum sive cupiditatibus sapiat & indulgeat, spe nihilominus vitæ æternæ factâ, cum Veritas non nisi mundi & carnis victoribus; vitæ coronam promittat. Quomodo igitur in unâ sede morientur aut à se invicem tolerantur? Et utut Veritas interdum ad errorem, sive ad falsas opiniones connivere, easque, si tolerabiles, tolerare parata sit; falsitas è contra Veritatem, præsertim efficacem; censet sibi semper intolerabilem, ita ut actu unâ consistere nequeant. Nec obstat illud Christi; *Sinite utrumque crescere usque ad messem.* Quandoquidem non eos tangit sanctum hoc monitum, qui virtute Veritatis atque Spiritus

tūs Divini falsa dogmata eunt extirpatum, quā operā se profectō Patrifamilias non reddunt invisos sed probant famuli; Verūm illos Zelotas, qui vi injustā homines eradicatum eunt seu enecatū (zizania enim sunt Filii seu semen Diaboli in fine demum seculi æterno igne excrucianti & comburendi) quique dura violenter, non tantū præcipitanter agunt, non solū triticum unā cum lolio, sed etiam quod ipsis usitatus, vice lolii, extirpare solent. Ne quid nunc dicam de hominis arbitrio, cujus ope seu facultate non minus lolium in triticum, quā triticum in lolium degenerare potest. Quā turpis ac truculenta imō cruenta sit ista messis, quanta deformatio non reformatio, non pax sed desolatio Ecclesiæ, non tranquillitas sed servitus atque cruciatus id conscientiæ sit, dicere nunc, cū id abundē dictum scriptumve sit, abstinco. Sed dabit Deus his quoque finem, & reformandi rationem docebit aliquando Christianos tū Magistratus tū Doctores. Erigit nos in spem hanc letissimam inter alia, serenissimus, Reformatorum Princeps, qui laudabili sanē & omnibus aliis imitandā moderatione, decreto promulgare non dubitat ut in ditionibus sibi subjectis *Divina doctrina divinis proponatur verbis*. Utinam plures ejusmodi ex Germaniā nuncii jucundissimā nos voluptate perfunderent, pergerentque Doctores Christiani in timore Domini dispicere quā ratione non sequius populus iussa exequi, quā Prin-

Princeps edicere possit. Nimirum dicimus iterum, fonte non obturato rem in vado esse non posse. Licet enim negandum non sit ipsa verba humana imperfecta & impercepta, multis in causa fuisse, ut doctrinas ex illis inauditas & contradictorias conciperent, ac proinde illis omissis, non paucas fortè doctrinas etiam omitte posse. Attamen non humanis vocabulis, humana dogmata primam debent originem, sed dogmata sunt primùm in cerebro nata, postea nomina iis imposita, atque ideo, quamdiu ejusmodi dogmatum Auctoribus & genitoribus nuncium non remittit Christiana Respublica, tamdiu eorum foetus iis quæ amant nominibus compellare non desinet, nam quisquis genitorem amat etiam ex eo natum amat; ac proinde, potiùs tot jam seculis tot decretis & usu quotidiano confirmata retinebit vocabula, quam his relictis ad nova se accingat excogitanda, prout jam evenisse testatur experientia. Nihil enim canones isti, quibus antè complures annos cavebatur ne humana Vocabula in Theologiam introducerentur, profuerunt; propterea quod ipsa antiquitas horum verborum mater in magna fuerit veneratione. Sed quid ait Scriptura? Ejice ancillam, (sequetur illam Filius) quoniam non ancillæ nati sumus sed liberæ; & non habebis, cur nomina & vocabula sivè matris sivè Filii, retineas. Verumtamen ne formalistas dicat nos aliquis fastidiosos, qui mentem aliorum non intelligamus & sine ratione nunc de Republica desperemus Christianâ; cum eo ipso quod verbis divinis divina

divina proponatur doctrina, existimatione jam cadere putanda sint omnia humana inventa, sive verba sive dogmata, quis enim amare dicendus est eum cujus nomen censeat abolendum? Ergo per charitatem Dei & unicum Mediatorem Jesum Christum, obtestandi essent homines isti, dicerent nobis, quid jam, quod alicujus esset momenti, sibi obstaret, quominus pacem possent colere Christianam omnes qui terminos hos rejiciunt, quibus S. Scriptura unica est & vivendi & credendi Regula? ut ut isto decreto, Augustanæ tantum & Reformatæ Ecclesiæ comprehendantur? Nam ut particularia quoque attingamus, S. Trinitatis quod attinet Articulum, tot hominum odio quosdam exponentem, quatenus iste ad salutem creditur esse necessarius, eatenus de ipso, Dei propriis loquamur verbis. Loquamur de Deo Patre, Filio & Spiritu S. quemadmodum ipsi de se loquuntur, quum de Deo non nisi cum Deo loqui fas sit, & removeantur non tantum in cerebro alterius (ut vult edictum hoc pacificum) natæ consequentiæ aut reconditi sensus; sed etiam symbola illa à diversis hominibus extra Scripturam S. composita, quod obtinere æquissimum est apud eos qui contra veteres traditiones claram & unicum Scripturam urgent. Sic res bene se habebunt. Illi qui conscii sunt sibi suas doctrinas & articulos expresso, uti debent, nisi Dei verbo, plenâ hic subscribent cerâ; illud verò, quod prætexunt nonnulli, quasi sub verbis S. Scripturæ facilius latere possint Hæretici quàm Terminis in posteriori Ecclesiâ

B

natis,

natis, dubio procul rejicient, tanquam fraudis instrumentum, quo Christianis humana inventa, loco Divinæ Veritatis obtrudi possent. Non enim absque impietate dici & credi potest, Spiritus S. verba quæ Apostolis dictavit minusquam aliorum hominum idonea esse protrahendis in lucem Hæreticis. Id ipsum est, quod per centum & quod excurrit, annos, in hunc usque diem à quibusdam flagitatur, & cui adeò convenit, cum edicto Optimi Principis. Quo autem ista generalia applicarentur singularibus, instituendum esset colloquium & examen, num tales termini, phrasæ & symbola aut confessiones, ita sint ex S. Scriptura desumptæ uti sunt vulgò receptæ. Hoc sanè factu est facillimum. Nec acumen aut molestam requirit operam, Confessionum & Terminorum in symbolis usitatorum, cum verbis Scripturæ collatio. Quod ad justificationem, convenimus in eo omnes ex gratiâ nos justificari & salvos fieri, & tamen qui salvus esse velit, eum credere & piè vivere debere. An verò bona opera causa sint meritoria, an sine quâ non, an signum, an consequens, an fructus sint fidei, an Christi mors & obedientia meritum strictè sit vel latè dictum, id sanè tanti non est ut in templis pro cathedrâ, tanquam dissidii materia, excutiat, cum si quid ex istis ad salutem creditu sit necessarium, clarè in Scripturâ proponi, & nemo negare supponitur. Usus Coenæ Domini, quo nunc Christiani quam maximè inter se distinguuntur, cum tamen præcipuum vinculum Symbolumque charitatis & unionis esse deberet, institutum esse

ad

ad commemorationem & mortis Salvatoris nostri annunciationem, tota confiteretur Christianitas; & in hac quidem cum Reformatis paria hic faciunt invidioso nomine recti, Sociniani. Quantum autem usus iste prodesse possit, num nobis remissionem peccatorum vitamque eternam promeretur, orare an verò fide manducemus, hoc relinquatur uniuscujusque fidei ac conscientiae. Pædobaptismus credo, in tali casu, non imponderetur quibus in usu non est, cum antiquitatis peritos minimè lateat, illum non Christi vel Apostolicæ esse institutionis, sed subsequenti Ecclesiæ. Quanquam nec hanc, pacis causa, ubi jam invaluit, abrogant illi. Sed ubi baptismus adultorum receptus, eò relicto alios velle redire ad Pædobaptismum, esset, propter studium pacis, humanos ritus & Ecclesiæ ordinationes Christi expresso præferre instituto. Tamen nec hic decidere volo, quousque se illi amore pacis submitterent. Capitali resurrectionis mortuorum articulo, utpotè fundamento spei nostræ, firmiter omnes insistimus Christiani. Impios si quis resurgere in dubium vocare sustinuit, non deberet id (secundum Serenissimi edictum) toti alicui Ecclesiæ, tanquam esset ejus doctrina, imputari, præsertim si illa, mortuorum tum justorum tum injustorum post hanc vitam resurrectionem expectare sese profiteatur publicè. Quomodo verò resurgent vel quali corpore venient, id iterum aut expressis Apostoli verbis, ad hanc respondentis questionem explicemus, aut cuiusque relinquamus fidei, tanquam rem quæ

citra salutis dispendium, hoc vel illo modo credi potest. Si sic circa omnia alicujus momenti dogmata, intra hæc generalia aut intra Scripturæ sepimentum consistimus, ne in articulo-
rum fidei explicatione necesse sit vani cerebri subriles illas Metaphysicas consectari consequentias, pacem istam Ecclesiæ certò certius sumus promoturi. Et ut quod res est, dicam, (nihil tamen alicui præscriptum volo) ubi ad tale examen deventum fuerit, non recurrat Protestans Christianus in pangendis fidei articulis ad antiquitates & Concilia, non ex Calvino, Luthero aut Zwinglio, &c. aut Synodo aliqua aut Doctorum suorum explicationibus petat credendi normam, non recurrat etiam ad antiquitatem alter, non contradictionum flores ex Patribus colligat, neque inquirat num secum ipsi dissideant, quando & à quibus concilia habita fuerint, (quod facere tantisper cogitur, donec alter cogit antiquitatem) abjiciat si quos habet Socini & Crelli & omnium hominum Commentarios & disputationes, nec pro suis agnoscat. Conveniant quasi modo geniti, ratione tamen jam præditi homines, qui nesciant stare à partibus suis tot seculorum Doctores, tot regna, tot provincias & Principes, tot splendores & adjumenta humana, tot injurias, tot exilia, tot leges contra se promulgatas, tot damnationes, tot excommunicationes. Imò conveniant tanquam ignoti, nunquam sibi antea visi homines, quorum neuter sciat, quid alter ex Scripturâ de Deo Patre, Filio & Spiritu S.

didi-

didicerit, qui hoc unicum sciant & teneant firmiter, Scripturam esse solam quâ stare debeat uterque. Sic venite in timore Domini in amore pacis $\kappa\ \alpha\ \lambda\ \epsilon\ \chi\ \rho\ \iota\ \mu\ \delta\ \rho$. ex Scriptura quærentes & respondentes. Justa petuntur & conceduntur. Plura in limine suæ Philosophiæ abjiciunt Cartesiani ut se præjudiciis liberare possint. Miteant pauciora Christiani pacem facturi Christianam, habebunt peracto Colloquio omnia quæ seposuerant, exceptis ut aliis incommodis, sic mortuis, ut plurimum, Doctoribus eorumque viventibus adhuc Commentariis; habebunt horum loco pacem in Ecclesiâ cum fratribus suis etiam abjectis, paucis quidem iis numero, quoad apertam & publicam Confessionem, sed multis invisibilibus; quos tali demum ratione ex latibulis in lucem protrahent, delitescunt enim sub Terminis ab Ecclesiâ inventis, non sub claris Scripturæ verbis. Nec verò pudore suffundi opus erit in retractandis condemnationibus Synodorum aut Conciliorum, cum res non sit futura cum iis qui condemnati sunt. Quis enim tum condemnaret vel condemnaretur propter ipsa Scripturæ verba, non mutilata, non detorta? Sed hic quærendum cum Apostolo, quis ad hæc idoneus? Qui pacis ædificio manus admovere deberent, videntur ex lite vivere. Dices esse quosdam planè intolerabiles & tam remotos ab aliis ut vix dicendi sint Christiani, cum sint Sociniani. At illi nihil aliud se scire velle ad salutem protestantur præter quod dicit Scriptura, quâ totâ illorum constat confessio.

Adè ut jure mirari possis ex quo Rabbino Auctor Historiæ Criticæ V. T. didicerit, illorum Religionem subtilitatibus quibusdam & ingeniosis tantum niti ratiociniis. Sic judicant qui alienis vident oculis, ne quid dicam pejus. Non responsiones culpari debent subtiles, sed importuna objectiones. Tolle quæstiones subtiles Metaphysicas Placæi & non habebis quod subtiliter respondeat Slichtingius, cujus confessio non nisi verba sunt Scripturæ descripta. Dices, eos aversos esse à constituendâ pace & dissentientes omnes repudiare: at illi, quod ad tolerantiam verè Christianam hactenus deventum non sit, nunquam penes se fuisse culpam probabunt. Non nunc demum pacem querunt postquam humanâ excidère tranquillitate, quæ fuerunt eam etiam, cum rebus integris nullius secundum carnem indigerent Protectoris, nulli occasione, nullis impensis, nulli molestiæ parcetes. Invitabant toties ad Christianam societatem, non florentes tantum in Christiano orbe sectas, sed eos quoque à quibus sibi nullam secundum carnem, accessionem sperare poterant, ab usu gladii & vitæ hujus similibus præfidiis nimium quàm abhorrentibus, ut (præterito seculo) Mennonitas Gedantenses aut Moravos Bratres. Non repulsam passi statim destiterunt, non simpliciter scriptis publicis propensionem & affectum erga omnes testati, sed literis charitate plenis multoties compellando, sed per priuarios Ecclesiæ suæ viros sæpius ad eundem, & quidem ad eorum dogmata toleranda, & omnia quæque suscipienda, quæ salvâ conscientia

tiâ nullo modo Christianus infirmi fratris causâ potest, se se submittere. Sed indignum in modum se rejectos esse queruntur. Qui eos per conscientiam & Sacram Scripturam excludere non poterunt, sciunt quam grati sint aliis eo nomine. Tanto hujus pacis flagrabant desiderio, ut etiam præcipuus Nobilitatis Viri ditissimi, dum omnigenâ adhuc fruerentur libertate, non quadrigis vecti, non lecticis sed propriis pedibus in Moraviam ex Poloniâ delati, ut humilitatem professis Fratribus Moraviensibus nullo essent offendiculo, eos ad pacem invitarent Christianam. Alumni & Alegati eorum non dubitabant ad mensam Domini apud eos accedere, qui duntaxat se suosque non condemnare, publicè professi erant, licet arctiorem cum suâ Ecclesiâ necessitudinem habere noluerint, & simile quid in suo cœtu facere fortè non sustinerent. Imò fateantur illi nescire se num hoc tempore Reformationis, ulla reperiri possit secta, quæ tanto conatu & studio paci Ecclesiasticæ operam dederit, eam simul & tam liberaliter & tam submissè & tam sæpè & omnibus sectis & unicuique postea separatim obtulerit. Placent illi moderata & pacifica consilia, placent qui eam magno molimine promovent, & quæ sint optima eam faciendi media disquirunt. Sunt autem in viâ ad pacem Ecclesiasticam Manuctores, duo inter alios celeberrimi Viri, pacis & concordie Religiosæ studiosissimi, alter Eximius Hugo Grotius, alter Jonas Slichtingius Eques Polonus, uterque ob conscientiam Patriâ exul, utur ille ab infamia liberatus,

Adè ut jure mirari possis ex quo Rabbino Auctor Historiæ Criticæ V. T. didicerit, illorum Religionem subtilitatibus quibusdam & ingeniosis tantum niti ratiociniis. Sic judicant qui alienis vident oculis, ne quid dicam pejus. Non responsiones culpæ debent subtiles, sed importunas objectiones. Tolle quæstiones subtiles Metaphysicas Placæi & non habebit quod subtiliter respondeat Slichtingius, cujus confessio non nisi verba sunt Scripturæ descripta. Dices, eos aversos esse à constituendâ pace & dissentientes omnes repudiare: at illi, quod ad tolerantiam verè Christianam hæctenus devotum non sit, nunquam penes se fuisse culpam probabunt. Non nunc dèum pacem quarunt postquam humanâ excidère tranquillitate, qua siverunt eam etiam, cum rebus integris nullius secundum carnem indigerent Protectoris, nulli occasione, nullis impensis, nulli molestiæ parcetes. Invitabant toties ad Christianam societatem, non florentes tantum in Christiano orbe sectas, sed eos quoque à quibus sibi nullam secundum carnem, accessionem sperare poterant, ab usu gladii & vitæ hujus similibus præfidiis nimium quam abhorrentibus, ut (præterito seculo) Mehnonitas Gedanenses aut Moravos Bratres. Non repulsam passi statim destiterunt, non simpliciter scriptis publicis propensionem & affectum erga omnes testati, sed literis charitate plenis multoties compellendo, sed per primarios Ecclesiæ suæ viros sæpius ad eundem, & quidem ad eorum dogmata toleranda, & omnia quæque suscipienda, quæ salvâ conscientia

tia

tiâ nullo modo Christianus infirmi fratris causâ potest, sese submittere; Sed indignum in modum se rejectos esse queruntur. Qui eos per conscientiam & Sacram Scripturam excludere non poterunt, sciunt quam grati sint aliis eonominis. Tanto hujus pacis flagrabant desiderio, ut etiam præcipuus Nobilitatis Viri ditissimi, dum omnigenâ adhuc fruerentur libertate, non quadrigis vecti, non lecticis sed propriis pedibus in Moraviam ex Poloniâ delati, ut humilitatem professis Fratribus Moraviensibus nullo essent offendiculo, eos ad pacem invitarent Christianam. Alumni & Aulegati eorum non dubitabant ad mensam Domini apud eos accedere, qui duntaxat se suosque non condemnare, publicè professi erant, licet arctiorem cum suâ Ecclesiâ necessitudinem habere noluerint, & simile quid in suo cœtu facere fortè non sustinerent. Imò fateantur illi nescire se num hoc tempore Reformationis, ulla reperiri possit secta, quæ tanto conatu & studio paci Ecclesiasticæ operam dederit, eam simul & tam liberaliter & tam submissè & tam sæpè & omnibus sectis & unicuique postea separatim obtulerit. Placent illi moderata & pacifica consilia, placent qui eam magno molimine promovent, & quæ sint optima eam faciendi media disquirunt. Sunt autem in viâ ad pacem Ecclesiasticam Manuctores, duo inter alios celeberrimi Viri, pacis & concordie Religiosæ studiosissimi, alter Eximius Hugo Grotius, alter Jonas Slichtingius Eques Polonus, uterque ob conscientiam Patriâ exul, utat ille ab infamia liberatus,

beratus, hic ad exitum usque vitæ eâ pressus fidem Deo ac Patriæ servavit. Quantus, quamque divinarum rerum cognitione illustris uterque fuerit, scripta eorum in lucem edita, imprimis Commentarii in S. Literas, testantur. Cordi fuit utrique doctrina secundum pietatem, Veritas nempe Divina. Fuit non minori curæ pax & concordia Christiana, quam, etsi sententiâ paulò dispares, tantâ cum moderatione animi ambo ambierunt, ut dubites, utrum magis de pace, quam de modestiâ inter se Viri insignes certaverint, ut decet pacis Doctores, ne, quod turpe foret, culpa redargueret ipsos. Vidisti procul dubio, Pacificæ Veritatis Studiose Lector, Irenica Grotii verè Magni, nimirum *Viam ad pacem Ecclesiasticam, Annotata in pacifici Cassandri Consultationem*, itemque *Votum pro pace*. Quæ quidem ubique prostant, & adèd nota sunt literatorum choro, ut supervacaneum laborem & sumptum impendisse videres, si (quod à voto quorundam non abnueret) ea hic unâ typis mandari curassem. En tibi nunc in *Votum illius pro Pace*, vel magis in *Annotata ista*, *Notas Nobilissimi Jonæ Slichtingii*, opusculum quidem posthumum, nec ad umbilicum perductum foetum, dignum tamen, qui mundum & quem eruditus conspiciat orbis, præsertim hoc pacem spirante seculo, quod talibus indigere videtur, ne obtensâ plausibili pace atque Nobili concordiâ Christianâ, ab uno extremorum ruat in alterum. Obitus Grotii (ô utinam astrum tam illustre ac præclarum nunquam occidisset!) cum à perficiendo, tum ab edendo

hoc

hoc nobili fœtu prohibuit Genitorem ejus verè
 Generosum, ne mortuo Leoni insultare, vel
 barbam vellicare videretur. Illi tamen quortum
 fidei ac oratæ posthuma sua ipse moribundus
 commendata reliquit, bono Ecclesiæ consultum
 judicarunt, tantillam etiam ex multis ejus lu-
 cubrationibus lucem, operâ tam subactò judi-
 cio pollentis Viri accensam, Literatorum orbi,
 præprimis autem pacificæ Veritatis Studiosis,
 non invidere. Quod Grotio Slichtingius, sinè
 bile, sinè lite, opponere se non dubitarit, ex-
 cusatione non indiget. O si Hectores ejusmodi
 complures congressi, de pace & charitate dimi-
 carent, certassentque hæcenus; dudùm pro-
 fecto de Schismate conclamatum esset, nec quis-
 quam, tot tantosque Viros scriptis suis Irenicis
 nihil profecisse, conquereretur. Primum ita-
 que quod hunc nostrum in certamen pacificum
 vocavi, fuit spes optimæ prædæ, & fructus non
 dedignandi laboris, quam eo conceperat majo-
 rem, quo longius *δὸν τὸ ἀνιδίωτον; Ἐξ Ἰων Πουλίου*
 abesse, propius verò pacificæ Veritati accedere
 noverat Grotium, cujus, quatenus quidem eam
 cognitam habuit, tantus erat æstimator, ut non
 modo cedere ei non nesciret, sed etiam, prout
 candidi erat pectoris, fateri se didicisse (quod
 arduum Doctis) non erubesceret. Quam fa-
 cilem; imo docilem, quod in Viro tam eximio
 mireris, se præbuerit solidiora modestè sibi
 monstrantibus, testes habemus familiares ipsius,
 ad quosdam eorum literas. Testis est Responsio
 Johannis Cressii ad Librum ejus, quem non
 dubitaverat Catholicam insignire fidem: de

satis-

satisfactions Christi tam placide amantemque excepta, ut & gratias pro ea egerit. Testes sunt hujus ipsius nostri Slichtingii, Johannis Simplicii, tunc dicti, *Notae in cap. II. Ep. II. ad Thes.* cui, etiam illum unum inter plures dignum esse cui responderetur, amicis dixerit Grotius, cedere quam respondere maluit, quamvis respondere ceteris, minus videlicet dignis, non dubitaverit. Quod adeo non in sinistram interpretamur partem, ut potius mortalium queramus sortem, quod vivo non vix fuerint hæ quoque notæ Grotio. Ut enim moderatus, sic cum esset non minus ingenuus, modestissimum opponentem non solum facile tulisset, sed & amicè momentem serenâ fronte gratoque animo ut solebat, generose excepisset Generosum Slichtingium. Imò verò, ut erat Veritatis divinæ non solum curiosus indagator, verum etiam amator vehemens, vix quicquam dubitationis nobis restat, quin adeo blandè atque perspicuè sibi exhibitam, amabatur, quod ajunt, manibus amplexus, in sententiam hujus solidi Annotatoris, si non totus saltim magnâ ex parte misisset. Alterum, quod ad notandum moverat erat, quod videbat Grotium, Virum tam insignem ac gravem nimis nonnunquam auctoritate antiquitatis non antiquissimæ moveri, ut sanctis antiquitatis Studiosis abî venit. Quanquam animus Viri sapientis, studio atque cognitione illius minime turgebat, quod aliis plerisque contingit, qui in admirationem antiquitatis abrepti, sæpè stare amant humanâ, ubi solâ standam auctoritate divinâ, imò hanc ipsi post-
ponere

ponere audent, (quâ imprudentiâ laborant omnes, quicumque Ministros Verbi Dei eâ lege vocant & introducunt, ut ex mente conciliorum id doceant & sensum ejus explicant) cæteroquin non ignari, Antiquum non semper antiquius, nedum antiquissimum esse. Esto antiquissimum verissimum, at non omne antiquum verum. Scimus ob antiquitatem doli mali, antiquum vocari serpentem, sive Draconem, qui fraude circumveniens ipsos generis humani factores, prius peccatum introduxit in mundum, quique Apostolorum ævo non defierat à simplicitate sermonis Christi, ut olim Evam à simplicitate præcepti divini, seducere incautos, etiam ~~regias~~ ~~et~~ ~~araxas~~ inter credentes. Quamdiu igitur datur aliquid in religione Christianâ, doctrinâ Patrum atque Conciliorum antiquius, ut profectò sunt scripta Apostolorum, datur utique verius. Non quod verum vero sit verius, sed quod in Christo verum non sit, quidquid antiquitate ac proinde authoritate caret Apostolicâ. Dices, non carere hæc, concilia & Doctores Ecclesiæ? Quid ergo prodest, aut cogit, antiquitatem antiquissimam fulcire aut firmare autoritate minus antiquâ, seu superiori ne dicam Novatrice, cum ne quidem Apostolis coævi Doctores, si ab illorum simplicitate recesserint, & perversa (saltem aliena) docuerint, attendendi, nedum in præjudicium Doctrinæ Apostolicæ allegandi sint? Quod unum, si tam ab Irenicis scriptoribus, quàm à Reformationis Autoribus, dicam, ab omnibus Gregis Christi Ductoribus probè observaretur,

pax

pax ultro absque humanis sequeretur pactis conventis, imo præsto esset, Sensum Scripturæ Apostolicæ de quo supra jam aliquid dictum, in dubium iterum vocare, vel ab ipsâ Scripturâ distinguere, Scripturamque perspicuam, sensum ejus obscurum dicere, est veritati sibi que contradicere, in circulo oberrare, inque infinitum procedere. Nunquam enim sic non daretur ulteriori dubitationi ac distinctioni locus, donec tandem tota Veritas & fides salutaris non solum in Academicas quæstiones, & Pyrrhonicam dubitationem; sed & in incredulitatem & Atheismum abiret. Quid, proh Dei atque hominum fidem! erit Ecclesiæ Christi, pro sermone & Veritate Divinâ, obtrudere placita & inventa humana, si hoc non sit, cum scilicet sensus Divini sermonis ab humanâ quæritur & sumitur auctoritæ, ab eaque explicatur & confirmatur? Quid erit causam sive originem dissidiorum pro fundamento pacis ponere, si hoc non sit? Auctoritatem igitur humanam, quocumque veniat homine, repelle à rebus divinis, à negotio Religionis ac fidei, & discordiam repulisti, pacem restituisi Ecclesiæ. Hisce Te compellatum volui Lector, cui auctoritate & antiquitate veritas est antiquior. Tu boni consule, fave & vale.

A. H.

JONÆ SLICHTINGII NOTÆ

In Hugonis Grotii Votum
propacē Ecclesiasticā.

Ad ARTICULUM I.

Retè observavit Vir Doctissimus, nec hypostasium nec Personarum voces, statim omnibus placuisse: & postquam voces receptæ sunt, in earum tamen explicatione, non omnibus convenire. Quorum sanè utrumque non immeritò accidit. Nam quod ad voces ipsas attinet, quid aliud sonant tres hypostases, quam tres substantias? & tres personæ, quam tres itidem easque intelligentes substantias? Ut minimè mirandum sit, & antiquiores Theologos (quod simul à Viro Doctissimo annotatum est) unam Dei hypostasim dixisse; & inter recentiores repertum, qui cum tres divinas personas

agnosceret, de tribus Elohim, id est Diis (Hebraico nomine enuncians, quod non audebat Latino) libros ediderit. Similiter & in vocum istarum explicatione dissidere necesse fuit, postquam ab earum legitimâ significatione recessum est. Aliis eam significationem quæ nusquam est quærentibus, nempe ut persona idem sit quod Divina essentia, neque tamen multiplicatis personis multiplicetur essentia. Aliis cum hæc inter se pugnare, nec ullum sensum habere intelligerent, hypostasés vel personas divinas, nunc relationes, nunc subsistentias, ab ipso subsistente abstractas, nunc subsistendi modos, nunc non entia, nunc efficacias Dei, nunc proprietates, & quidvis aliud potius, quam id quod hypostasis vel persona est, esse statuentibus. Nimirum postquam semel à vero discesseris, nusquam est ubi consistas. Quamvis autem cum vocibus communi usu receptis pugnandum non sit, si non tantum commodo sensu accipi possint, sed etiam accipi permittantur; tamen rebus ipsis ad quarum significationem voces istæ repertæ sunt, si cœlesti & primævæ veritati præjudicent, tanto magis reluctandum est, quanto majori sive hominum sive

temporum auctoritate nitantur : Apostolo iteratis verbis edicente , ut si quid vel ipse , vel Angelus de cœlo annunciet , præter id quod jam annunciatum , & ab Ecclesiis receptum erat , anathema sit. *Gal. 1. 8. 9.* Neque enim quævis humana ulla auctoritas , Apostolicæ prædicationi opponi meretur , aut protinus pro Apostolico censi debet , quod ab humanâ auctoritate definitum est : quum aliis præconcepti errores , aliis corrupti mores , aliis iudicii infirmitas , & speciosa errorum defensio , aliis auctoritas aliorum , aliis potentia , aliis veritatis ignorantia , aliis defendendæ inscitia , aliis privata commoda , aliis incommoda , aliis alia impedimento esse possint , ne rectè judicent. Veritas divina ab ipso initio tradita , omnibus Conciliis antiquior est , Unum esse Deum , cui hoc nomen excellentissimâ proinde & absolutâ ratione competat , tanquam summo omnium Deorum Deo. Hunc esse Patrem illum , omnipotentem , cœli & terræ Creatorem ; nullius filium , nullius spiritum , nullius verbum , nullius efficaciam , nullius legatum , nullius unctum , nullius servum , nec quicumque eorum , quæ eum ullo alio minorem vel inferiorem esse arguunt. Unum etiam

Dei Filium, cui similiter iste titulus excellentissimâ proinde & absolutâ ratione tanquam omnium Dei Filiorum longè eminentissimo conveniat. Hunc autem esse **Jesum Christum** ex Maria Virgine natum, verum hominem, quod humanæ suæ naturæ respectu, Dei Altissimi spiritu & virtute in utero matris suæ sit genitus, & Deo unicè dilectus, & spiritu illo sanctitatis longè præ reliquis omnibus à Patre sanctificatus, & in mundum servandi illius causâ missus, & ex morte ad sempiternam vitam resuscitatus, & ex resurrectione à mortuis, ita Dei Patris dextrâ exaltatus, ut ipse à dextris Dei sedeat, omnia verò ipsius pedibus subjecta sint: ipse sit Dominus & hæres omnium factus, acceptâ etiam à Patre vivos & mortuos judicandi, æternisque tum præmiis tum pœnis afficiendi potestate. Proindè **Jesum Christum Filium** hominis humanæ suæ naturæ, & eorum quæ in ipsum Deus Pater divinissima contulit, respectu, Dei esse unicum Filium, Dei verbum, Dominum & Regem nostrum cœlestem; & consequenter illud omne quod de illo divinum in scripturis Sacris asseritur: eundemque propterea **divinis honoribus**, ad summam Dei Patris glo-

gloriam, maximo cum humani generis solatio, afficiendum esse. Unum etiam esse Spiritum S. à Deo Patre procedentem, & Jesu Christo datum, quem à Patre acceptum in suos effundit, tanquam promissum suum, tanquam divinum afflatum & virtutem, ac cœleste donum, ut eo inungantur, utque illis sit pro Paraceto, pro duce, pro magistro, pro signaculo in diem redemptionis, pro futuræ hæreditatis arrha bone, qui in cordibus eorum clamat Abba Pater, eosque in infirmitatibus sublevet, & pro illis intercedat suspiriis inenarrabilibus. Hæc cœlestis & primæva veritas, ut Tertuliani utar verbis, immobilis & irreformabilis, nullam admittit correctionem novitatis. Hæc nullis Conciliis nullis hominum censuris subjicienda est; hæc cum spiritu illo quo Ecclesiæ corpus continetur, Spiritu veritatis congruit: ab hæc qui recedit spiritu privato & Ecclesiæ divisore ac corruptore agitur. Hæc sublatâ, & summa Dei gloria, qui in Filium hominis tot tantaque contulit, ut per ea humanæ suæ naturæ respectu factus sit Dei Filius unigenitus: & ipsius Filii hominis vera propriaque Majestatis ac divinitas: & humani generis certissima

spos ac unica æternæ salutis fiducia tollitur:
vera Patris Filii & Spiritus Sancti, & unius
Dei, & unius post Deum Domini, significa-
tio aboletur. Sine hâc frustra pacem in
Ecclesiâ speres: quum eâ damnatâ nulla fu-
tura sit Ecclesiâ: sed verissima Babylon, &
non vocum tantum, sed rerum etiam ea-
rumq; maximarum summa confusio. Hanc
qui asserit non Spiritus Sancti authoritatem
inaniter præterdit, quod Hæretici faciunt:
sed clarissimis S. Scripturæ dictis innititur,
quæ in alium sensum, nisi absurdè accipi
non possunt. Cæterum hâc salutari veri-
tate salvâ, de rebus obscuris, & nihil ad mo-
rum emendationem pertinentibus, sicut li-
tigandum non est; sic multo minus asseve-
randum est: nec quicquam magis ad Eccle-
siæ pacem faceret, quam si, quod alteris
tantum hic suadet vtr Doctissimus, utrisque;
& iis qui de rebus ejusmodi litigant, & iis
qui asseverando lites movent, persuaderi
posset, ut tacerent, & in confessione Dei, &
Filii ejus Jesu Christi, & Spiritus Sancti
Scripturæ Sacræ verbis vellent esse con-
tenti.

Ad ARTICULUM II.

SI quis in Theologia locus, hic certe de Adami lapsu, ante & post lapsum, documento esse potest, quantum authoritati hominum tribuendum sit. Nam ut ab illius creatione incipiam, Adamum ita fuisse conditum, ut naturæ suæ relictus moriturus fuerit, contra quam fert communis & inveterata sententia, nimis & ex Scripturis & ex rebus ipsis apertum est: eundem tamen si non peccasset, Paradisi & arboris vitæ beneficio moriturum non fuisse, aut si tandem mortem obiisset, ex morte ad immortalem vitam resuscitandum fuisse, Scripturis itidem consentaneum est. Mors enim, quam resurrectio ad vitam æternam consequitur, merito pro morte non censetur. Hinc qui in Christum credunt mortem in seculum non visuri, in seculum non morituri, ab ipso Christo dicuntur. *Joan. VIII. 12. XI. 26.* Vitam porro cœlestem, quæ nobis per Christum annūciata est, sed ex terrestri illo paradiso in cœlestem, transitum, eidem promissum fuisse, nec Scriptura dicit, nec verisimile est. Ut merito id negaverit Vir Doctissimus. Qui non minus rectè asseruit, justitiam & sanctitatem, ad quam per

Christum conditi sumus, justitiâ & sanctitate Adami in qua creatus fuit, longe perfectiorem esse. Quippe & secundus Adam, primo, & nova creatura, veteri, longè est sanctior: & vita cœlestis sublimiora desiderat quàm terrestris. Adamum enim cum primum est conditus, divinâ quadam sapientiâ fuisse præditum, & nulli inter rationem & affectus luctæ fuisse obnoxium, error est: quem non tantum res ipsa refutat, sed etiam qui seipsum destruit. Nam si Adamus peccati sui turpitudinem, tantâ sapientiâ præditus intellexit, adeò rationi repugnantes affectus habuit, ut fructus vitæ pulcritudine & suavitate, & commodi illius quod speraverat amore illectus, rationis dictamen excusserit. Si vero omnium rationis & affectuum certamine sopito, ferebatur in ea quæ liberent, profecto nisi eum summè malum fuisse dicamus, non aliunde id evenire poterat, quam quod turpia à jucundis nondum satîs discerneret. Et sane quis tantopere à sapientiâ commendet hominem, qui vel Satanam in serpente loquentem non agnoscat, tantæque simplicitatis sit, ut credat serpentes hominum moribus loqui, vel si agnoscat, tam facile &

& mendaci & hosti credat ; quique in super-
 nuditatis suæ turpitudinem non intelligat &
 sed ne pluribus hic agamus, ipsæ arbores
 Paradisi pro Veritate loquuntur. Nam
 sicut arbor illa vitæ vel sola monere pote-
 rat, naturam Adami ita fuisse comparatam,
 ut sine arboris istius præsidio vitam perpe-
 tuare non posset ; sic arbor scientiæ boni &
 mali, documento esse poterat, ut scirent,
 Adamo antequam de fructu istius arboris
 comedisset scientiam istam defuisse. Et quæ
 ex voce *renovationis* colligunt, non aliam
 quàm priorem, nempe Adami qualis ab
 initio fuit creatus, novitatem nobis à Chri-
 sto restitutam esse ; pari argumento con-
 cludant licet, nos quia per Christum *resusci-
 tandi* dicimur, eodem & ante hæc modo
 suscitatos fuisse. Adamus planè insons &
 omnis peccati purus à Deo conditus est,
 eamque intelligentiam & vires accepit, ut
 omnia præstare posset quæ Deus ab ipso
 pro illo statu exigebat. Jam verò quod
 ante lapsum non habuit, nec amittere per
 lapsum potuit. Nec sane apparet, quo
 pacto id, quod vulgo asseritur, amitteret.
 An pœnæ nomine ? Atqui hujus tantæ rei
 nulla inter pœnas Adamo inflictas fit men-
 tio.

tio: cum tamen etiam tales memorentur, quæ hujus comparatione pro nihilo reputandæ forent. An quod hoc esset peccati illius naturale consequens? Undè verò peccato isti per se tanta vis, ut omnem Adami naturam immutaret, ac refingeret? Fortassis igitur arbor illa scientiæ, de cujus fructu comedit, Adamum scientiâ sapientiaque spoliavit, nec scientiæ fuit hæc arbor, sed inscitæ? Esto autem, amiserit Adamus peccato suo originalem istam quam dicunt, sapientiam & justitiam, inciderit in multiplicem ignorantiam, & rationi adversantem appetitum; obsecro, num iste status per se peccatum est? Atqui sive Deus ipse in ejusmodi statum Adamum conjecerit, non peccatum id erit, sed peccati pœna: sive ipsum per se peccatum Adami tantam vim habuerit, peccati id erit proprius & naturalis effectus, non novum Adami peccatum. Sed fuerit hæc deformitas in Adamo peccatum, quâ tandem ratione infantes, quia simul naturam ex Adamo hauserunt, peccati ob id ipsum rei, & pœnæ obnoxii censendi sunt? Num ulla hic infantium est culpa? Profectò non magis, quam si ex Patre in servitutem dato, nascatur proles

proles conditionis servilis. Ignorantia est in infantibus: sed credo etiam si Adamus in priori illo statu mansisset, liberos non protinus edidisset, rerum divinarum humanarumque scientissimos. Ignorantia reprehendenda est si illius causa sit in nobis. Neque hæc omnis peccatum est: quam multa enim homines citra omne peccatum scire non capiunt? Imò sunt & talia quæ ignorare præstat quam novisse: sed quæ circa leges, imprimis divinas earumque observationem culpâ nostrâ committitur. Quæ ignorantia non naturæ, sed voluntatis nostræ effectus est. Affectus etiam habere insitos, nullum profecto peccatum est quin utiles imò necessarii virtutibus: adeo ut in quibusdam etiam eò quo par est applicatis, ipsæ virtutes eæque præcipuæ consistunt. Nec si affectus reluctantur rationi, confestim id in vitio poni debet. Hæc illorum natura est: & dum reluctanti materiam præbent virtuti & pulcerrimæ victoriæ. Ipse mundi Servator, Adamus ille secundus, cui rectè primus (dicant quicquid velint) nec scientiâ nec sanctitate ullâ ex parte comparandus fuit, acerrimo certamine, & verè ut dicitur

dicitur cum sudore & sanguine, affectus de-
 vicit: & iis qui similiter vicerint, immensa
 illa victoriæ præmia pollicetur. Non
 igitur si cum ratione certent affectus, sed si
 rationem vincant, peccatum est. Hæc
 etsi non tantum vera, sed etiam perspicua
 sunt; tamen adeò Theologorum animis
 peccatum illud, originale quod vocant, in-
 olevit, ut qui illud in dubium vocet, omnia
 illis simul in Christiana religione commo-
 vere videatur. Et tamen tanti faciamus
 communem consensum, & nihil ipsi ex Sa-
 cris literis & æpertis rationibus audeamus,
 quin omnia non censuris tantum sed nuti-
 bus etiam subjiciamus eorum qui antecesso-
 rum suorum placita omni ope defendunt,
 ut suam auctoritatem^{et} similem in hominum
 conscientias dominatum stabiliant. Et si
 hæctenus stetisset hic error: sed errandi fi-
 nem non faciliè faciunt, qui semel errare
 coeperunt. Hinc enim ulterius progressi
 eò opinionum devenerunt ut infantes im-
 meritos, & quorum innocentia similes nos
 esse vult & Christus & Apostolus, tum
 Paulus, tum Petrus, æternis ignium crucia-
 tibus addicerent; & ad eosdem infantes,
 quò eos à tanto peccato abluerent, bap-
 tismum

smum solis credentibus destinatum, ridicu-
 lè superstitiosè, & veri baptismi religio-
 ne profanatâ transferrent: denique im-
 probis factis & moribus atrocium inde
 quærerent, & ipsis etiam regentis peccandi
 & in variis vitiis hærendi commeatum da-
 rent. Credibile quidem est, naturam no-
 stram multum degenerasse à sua prima ori-
 gine; sed hæc labes à multis majoribus con-
 tinuisque eorum peccatis, non ab uno Ada-
 mo unoque illius peccato ad nos deriva-
 ta est. Ad quam accedit prava educatio,
 & mores ubique corrupti, nec licentia tan-
 tum sed etiam honestate donati. Adde
 errores perniciosos, tot seculis hominum
 animis inolitos, quos tanquam venenum
 cum lacte materno sugimus: ut si quid a-
 liud, hi certè, & inter eos hæc ipsa de pec-
 cato originali opinio, peccatum originale
 non immeritò appellari possit. Verum
 tamen hæc naturæ depravatio ipsa per se,
 nisi eam consequantur prava facta, non ha-
 bet peccati rationem coram Deo, nec pœ-
 næ quenquam reddit obnoxium. Davidis
 illa verba *Psal. LI. v. 7. In iniquitate conce-
 ptus sum, & in peccato concepit me mater mea, cum*
 quibus Philosophorum illud, *Innatum est ho-*

minibus peccatis, planè consentit, de innatâ
 ad peccandum pronitate accipi debent: **non**
 quatenus peccata turpitudinem & pra-
 vitatem in se continent, cui natura no-
 stra est inimica: sed quatenus præsentem
 adferunt voluptatem. Ipsam autem per
 se voluptatem appetere, sicut naturale est,
 sic per se nullum habet vitium. Cum &
 ipsa virtus si verâ voluptate & utilitate ca-
 reat, nec appetibilis nec virtus futura sit.
 Adamus sane peccato suo multum nocuit
 posteris: non quod per illud naturam cor-
 ruperit, sed quod paradiso ejectus, & arbo-
 re vitæ privatus, & ipse mortem incurrenit,
 & omnes posteros eidem morti subjecerit.
 Infantes quidem solo nascendi jure: adultos
 verò quatenus & ipsi peccarunt, quamvis nō
 omnes pari modo quo Adamus, id est cōtra
 apertum Dei præceptum, expressa mortis
 comminatione sancitum, peccaverint. Do-
 nec tandem veniret secundus ille Adamus,
 Christus, novi, id est Christiani generis autor
 & sator: qui cum propter peccata, non
 sua, quibus planè caruit, sed nostra, mor-
 tem appetiisset, perfectâ suâ obedientiâ, ad
 resurrectionem ex mortuis & immortalem
 celestemque vitam pervenit: & sic porro
 omni-

omnibus ex se per fidem progenitis, qua-
 tenus & ipsi obediunt, quamvis ab obedi-
 tiæ Christi perfectione multum distent, ut
 & infantibus eorum, ipsâ nascendi sorte, re-
 surrectionis & immortalis vitæ jus fecit.
 Ita vulnus illud mortiferum, quod primi
 hominis transgressio humano generi in-
 fluxit, secundi hominis obedientia sanavit.
*Quandoquidem enim per hominem mors, etiam per
 hominem resurrectio mortuorum. Nam sicut in
 Adamo omnes moriuntur, sic in Christo omnes vi-
 vificabuntur. 1. Cor. XV. 21, 22.* Quod argu-
 mentum latius exsequitur Apostolus in E-
 pistola ad Rom. cap. V.

Adamum *χοϊκός* id est terrestrem dici
 qualis creatus est, rectè asserit Vir Doctis-
 simus, *χοϊκός* enim ideo vocatur, quod ex
 terrâ fuerit, corporis sui respectu, ut ipsa
 Apostoli verba, *primus homo ex terrâ terrestri,*
 apertè docent. Quam rem egregiè illu-
 strat id quod Vir Doctissimus annotavit,
 terram illam ex quâ Adami corpus forma-
 tum fuit à LXX *χού* appellari, unde *χοϊκός*.
 Idem docet & oppositi secundi homi-
 nis, nempe Domini, quem ideo cœ-
 lestem appellat ibidem Apostolus,
 quod ex cœlo sit, corporis nimirum
 gloriosâ

gloriosi quale nunc habet respectu. Undè & nos terrestres, propter terrestria, quæ nunc habemus corpora, appellat. Sicut olim propter cœlestia, quæ habebimus corpora, cœlestes futuri sumus. Nam sicut nunc portamus imaginem illius terrestri; sic & cœlestis imaginem portabimus, cum carnem & sanguinem, res naturâ sua infirmas & corruptioni obnoxias (quale corpus & Adamus in creatione accepit) deponeamus, & pro illis spiritalia corpora, glorioso Christi corpori conformia acquiremus: *1. Cor. XV. 43. & seqq. Philip. III. ult.*

Hominem naturalibus viribus & humana tantum institutione adolescentem, vel imbutum, nisi accedat regeneratio & nova creatio per Christum, ad cœlestem beatitatem adspirare non posse, verissimè ab Autore asseritur: causaque istius rei non minus vere explicatur, quod cœlestis vitæ adeptio, eam sanctitatem requirat, quæ nos Angelis æquet (quantum quidem humanæ naturæ conditio permittit) & supra vires humanæ naturæ attollat, nempe in crucifigendâ carne cum concupiscentiis & affectibus. Eam verò sanctitatem per cognitionem Evangelii & fidem illi adhibitam, pro-

Inde per præcepta & promissa cœlestia ho-
 minum mentibus inscripta contingere, res
 est in Sacris Literis decantatissima, & ipsa
 per se clarissima. *Has igitur, inquit Apo-*
stolus, habentes promissiones, purificemus nos ipsos
ab omni iniquitatione corporis & spiritus, perfici-
entes sanctitatem in timore Dei. . Cor. VII. v. 1.
 Sermo Evangelii exterius tantum auditus,
 & non *εὐαγγελισμὸς* τῆ πίστεως iis qui eum
 auribus hauserint, nullam vim habet in re-
 generandis & reformandis hominum men-
 tibus & moribus: sed verâ fide susceptus,
 & penitus animis audientium immissus, ad-
 mirabiles producit effectus. Hinc sermo-
 ni divino tanta tribuitur vis & efficacia:
 hinc semen illud appellatur ex quo rena-
 scimur: hinc fides nostra victoria mundi
 esse dicitur: hinc fide nominatâ, cœtera
 tanquam sponte suâ secuturâ ponuntur;
 hinc illius complexu universa pietas Chri-
 stiana sæpè includitur. Hinc iis qui Evan-
 gelium sermonem fide sunt amplexi, Spiritus
 omni lege potentior & carnis nostrat
 domitor, tribuitur: quippe quod Evange-
 licus sermo spiritus quidam sit, id est spiri-
 tualem & cœlestem vim habeat: cujus sit
 particeps quisquis eum per fidem suâ fecit,

Ut qui regenerandi & renovandi vim ser-
 moni Evangelico veræ fidei conjuncto in-
 esse negent, non aliam ob causam id faci-
 ant, quam quod bonum illud Dei verbum
 nunquam gustarunt, nec quid Evangelica
 sit fides intelligunt. Olim credentibus &
 in Christi nomen baptizatis quibus Aposto-
 licarum manuum impositio contigerat, da-
 batur insuper confestim & cœleste illud
 Spiritus Sancti donum, quo per tempus
 aliquod caruerat Ecclesia, Samaria à Phi-
 lippo conversa, antequam nimirum Apo-
 stoli eam hunc ipsum in finem ut Spiritus
 Sancti dono cumularetur, adiissent, manus-
 que credentibus imposuissent. *Act. VIII.*
 Nunc verò Apostolis jam rebus humanis
 exemptis, & Evangelicâ veritate satis super-
 que illustratâ & roboratâ, precibus arden-
 tibus, & admittæ in animum fidei fructibus,
 hoc tantum donum ambiendum est: quod
 largiter indulget caput Ecclesiæ Christus,
 iis qui digni sunt, quosque vel majore re-
 rum divinarum scientiâ, vel majoribus viri-
 bus, in majoribus præsertim tentationibus,
 vel cœlesti quodam gaudio, & futuræ bea-
 titatis gustu replere, vel illius pignore do-
 nare, vel ad peculiariora aliqua & eximia

opera vult adhibere. Qui verò ^{Spiri} Sanctum perpetuo jactant, eumque etiam antequam crederent accepisse se putant, verè ne suâ opinione vehementer fallantur. Et sanè nec fides, nec vita eorum talis est, ut illos spiritu illo veritatis agi appareat.

Monstratis circa statum primi hominis erroribus, addimus, eos pacis causâ iis conditionibus tolerari posse. Primum, ut meliora monentibus eadem libertas maneat: deinde, ut fateamur eos quibus Christi Evangelium eo modo quo par est annuntiatur, Evangelio posse credere: cui si non credant propriâ eorum & voluntariâ improbitate fieri; eosdem etiam postquam crediderunt, & spiritum illum fidei potentem & efficacem hauserunt (qui certâ æternæ vitæ fiduciâ illiusque ardenti desiderio continetur) Legem illam libertatis à Christo traditam posse servare: quippè quæ nonnulli subiciat servituti, nec ad literam adstringat, nec ritibus oneret, sed solius honestatis pulcritudine, præmio æternæ vitæ proposito, circumscribat.

Ad A R T I C U L U M III.

Cum Christus à dextris Dei sedere dicitur, non tantum significatur eum locum à Deo primum & principem adeptum esse, sed etiam omnibus aliis post Deum sine comparatione sublimiorem: siquidem nullus alius qui Deo assideat præter Christum cogitandus est. Et Apostolus sessionem Christi à dextris Dei ita explicat, ut eam ad Christi Regnum in omnia & subjectionis exortem potestatem referat, istoq; nomine Christum omnibus Angelis alienæ potestati subjectis opponat. *1. Cor. XV. Eph. I. Heb. I.* Et sanè cum Christum ita à dextris Dei sedere jussum esse constet, ut simul omnia pedibus ejus sint subjecta; omninò hic divinæ Majestatis par Christi majestas intelligenda est. Et sicut hoc solo impar quod à Deo qui Christum sibi assidere voluit, profecta sit, & ad ipsius Dei gloriam tendat, iterumque ad Deum redire debeat. *1. Cor. XV.:* sic quod dextrum sibi assidere voluit non sinistrum, honoris quâdam prærogativâ insignita est. Ita Pater cum se ipsum se extollere non posset, filium à dextris suis collocando, in Filio præstitit quod in se ipso præstare non poterat. Atque

supra

hinc

hinc est cur Pater neminem judicet, sed omne iudiciū Filio dederit. Sic & Salomon matrem & Rex ille Sponsam suam *Psalms XLV. 10.* à dextris suis collocando, honore supra se afficere voluit: simul tamen honoris sui securus, quod honor ille sive Matris sive Sponsæ ipsum Regem haberet auctorem, & totius in Regis decus & gloriam referretur: proindeque non tam Matris & Sponsæ quam ipsius Regis honos esset. Ex hâc verò tantâ Christi maiestate, sicut non sequitur, ipsam naturâ suâ humanâ ubique esse; sic si verum sit eandem cum divinâ naturâ personali unione coherere, profectò frustra contra eos tendimus qui ubicunque divinam naturam & personam esse credunt, ibidem & humanam Christi naturam collocant. Cum autem evidenter sit absurdum & contradictionem implicet humanam Christi naturam ubique esse; necesse est, non minus absurdum esse & illud ex quo hoc consequitur. At verò ex illâ râ sublimi tamq; divinâ Christi maiestate omninò cōsequitur Christū ubiq; suis adesse, quatenus omnes videt, audit, novit, iuvat, defendit, beneficiis cumulat, servat, non seorsusq; si personâ suâ illis præsens adesset:

quippè hic tantus tamque divinus Rex, neque temporum, neque locorum, vel longinquitate impeditur, vel propinquitate juvatur. Estque in hac locutione metaphora ab hominibus sumpta, quos præsentes esse oportet, quoties aliquem videre, eiq; manus auxiliatrices porrigere volunt. Adest suis etiam per verbum suum & per Spiritum Sanctum, qui Christi vices in docendis, consolandis corroborandis, & ad omne præclarum opus excitandis, in eoq; peragendo juvandis Christi discipulis, obit. Adest denique & per Angelos suos, quorum operâ & ministerio in procurandâ salute nostrâ utitur. Quod verò ait Vir Doctissimus, adesse etiam Christum suis, vi corporis & sanguinis sive passionis sue, tanquam instrumentis, per quæ emendationem nostram & salutem operatur; hoc totum in Verbo Christi & Spiritu Sancto includitur. Per Verbum enim suum & per Spiritum Sanctum Christus hanc vim suis notam facit eorumque mentibus imprimi. Cæterum corpus & sanguinem Christi, cum de vi passionis Christi agitur, rectè & Scripturæ convenienter pro ipsâ passione usurpavit Vir Doctissimus, Tunc enim cor-

pus Christi, non quale nunc habet, vivum, gloriosum, spirituale, & incorruptibile, sed corpus illud carneum, cruciatibus affectum, & morte examinatum intelligi debet: similiter & sanguis è corpore effusus. At tale Christi corpus & talis sanguis, imò ullum Christi corpus quod caro sit, & ullus Christi sanguis, jam nusquam re ipsa est, sicut nec usquam est Christi passio & mors. Ex quo apparet, in Sacramento Eucharistiæ non magis esse corpus & sanguinem Christi, quam ipsam passionem & mortem Christi: nempe non alia ratione quàm quatenus corporis & sanguinis Christi memoriale signum istuc continetur, passionisque & mortis Christi memoria celebratur. Hinc autem porro constat, panis & vini sumptione, non sumi ipsam corpus & sanguinem Christi. Quod quæ affirmant in varia incident absurda, ut res ipsa docet. Quæ non effugiunt, sed augent, qui in pane & vino corpus & sanguinem Christi spirituali modo sumi dicunt. Si enim spirituali modo sumitur, quò pacto in pane & in vino, & vicissim, si in pane & vino, quò pacto spirituali modo? Arcano, inquit, & ineffabili. Absurdo potius dicent

serent & contradictorio. Et quis credat, cum Christus omnium id officium esse velit, non suum beneficium, ut carnem ejus edant, & sanguinem bibant, quo pacto id fiat à nemine intelligi? At qui eo ipso cum carnem Christi edere, & sanguinem Christi bibere jubemur, de mactatione & morte Christi admonemur, per quam caro ipsius animâ casta noster cibus, & sanguis ex corpore fusus, noster potus factus; ut qui hic de vivo & glorioso Christi corpore quod nunc habet cogitent, in summâ rerû ignoratione versentur. Nimirum Christi carnem edere & sanguinem bibere, est vita carnis & sanguinis, seu mortis Christi vivificationem agnoscere, & fide affectuq; complecti quod semper & ubique fieri debere, manifestum est. Nec quod Apostolus de calice benedicto & pane quem frangimus dixit, eum esse communionem sanguinis & corporis Christi, ad corporis Christi esum, & sanguinis ejus potum pertinet: non magis quam communio altaris, cujus ibidem fit mentio, aut communio dæmonum (cujus declaranda causâ utramque & altaris & corporis ac sanguinis Christi communionem attulit) de esu altaris vel dæmonum,

intelligenda est. Sensus Apostoli est, docere, eos qui panem hunc edunt & ex calice bibunt, participes fieri rerum ad corpus & sanguinem Christi spectantium, proinde hoc ipso corporis & sanguinis Christi communionem ac societatem habere eamque testari: & Israelitas dum ex victimis edunt, participes fieri rerum ad altare Dei spectantium, ideoque altaris communionem habere atque testari: Sic & eos qui idolothyra comedunt, quia participes fiant rerum ad demonas spectantium, demonum communionem seu societatem & habere & testari. Et hoc pacto corporis quoque mystici, quod Ecclesia est, communio, quam similiter isthic ad panem restulit Apostolus, benè & congruè explicatur. Est igitur corpus Christi quod nunc habet, vivum, spirituale & incorruptibile, verè, re ipsâ, substantialiter & propriè in supremo celo: Corpus Christi mortuum & ex sanguine & sanguis effusus, spiritualiter est in iis qui corpus hoc edunt, & sanguinem bibunt, spirituali nimirum ratione, seu quæ spiritu fiat non corpore. *Cara enim non prodest quicquam, verba mea Spiritus sunt & vita,*

inquit Christus, hac de re verba faciens, **Es-
cum ac potum carnis & sanguinis sui, qui
ore, aut in re corporali, non in solo Spiritu
fiat, refutans ac repudians. In ritu autem
Eucharistico non aliter est corpus & san-
guis Christi, quam quatenus illius memo-
riale signum ritus iste continet. Quem
modum si quis sacramentalem appellari
velit, quod Vir Doctissimus facit; nos de
voce non contendemus: sed quia in hoc ri-
tu sacramentaliter tantum Christi corpus
& sanguis est, verè, re ipsa & substantiali-
ter in illo esse non potest. Quis enim ve-
rè, re ipsa, substantialiter ibi aliquid esse
dicet, ubi signum tantum illius est & me-
moria? Neque ritus istius substantia, id est,
id quod in illo præcipuum, quod activum
est, & cujus ergò sunt cætera (quo pacto
vocem substantiæ hic accipi vult Vir Do-
ctissimus) est ipsum corpus & sanguis Chri-
sti, sed corporis & sanguinis Christi signum:
quo fit, ut hoc sensu dicere liceat, non esse
hunc panem neque vinum, sed panem & vi-
no majus quidam, & sanctius, nempe cor-
poris & sanguinis Domini signum. Ac
dicere non licet, non esse hoc corporis &
sanguinis Christi signum, sed ipsum Christi
corpus**

corpus & sanguinem : quum illa locutio propria sit, hæc impropria : Igitur si ita placet, panis & vini, totiusque istius sacri ritus, in memoriale corporis & sanguinis seu mortis Christi, signum, concedatur transubstantiatio. Sed præstaret subtilitates istas, ac loquendi rationes ambiguas & insidiosas, tollere potius, quam erroribus, inique gravissimis, vel occasiones dare, vel latebras. Errores Lutheranorum, & eorum qui se Reformatos vocant, quamvis sint graves, & ad panis ac vini adorationem viam sternant: quia tamen citra eam consistunt, pacis gratiâ tolerari possunt, dummodo & Veritatis Professioni sit locus, nec illorum fiducia Sanctis moribus detrimentum afferat.

Ad A R T I C U L U M IV.

Justificare, quanquam justum facere significet, usitatio tamen significatione justum pronunciare denotat, eiq; opponitur condemnare. Justificari autem, hoc sensu, tam actor quam reus dicitur, cum secundum alterum sententia fertur. Ex hac vero primariâ significatione fluxerunt & aliæ. Nam primò quis reus cum justus pronunciatur à potestate absolvitur, & si quod

est justitiæ præmium illi decernitur, propterea cum Deus homines à poenâ absolvit, & præmium quod justis constituit illis decernit, justificare illos dicitur. Quia verò omnes homines peccatorum sunt rei, nec quisquam à poenâ absolvi, & justitiæ præmio dignus censi potest, nisi Dei misericordia, & peccatorum remissio interveniat; hinc fit, ut cum Deus homines justificare dicitur, non tam vi vocum, quam rerum, justificare idem sit quod peccata remittere. Deinde quia is qui justus pronunciat, eo ipso laudatur, factum est ut Deus ab hominibus justificari dicatur, quum laudibus ac gloria afficitur. *Luc. VII. 29. 1. Tim. III. 16.* Deniq; quia is qui justus pronunciat peccati exsors esse censetur, ideo Paulus eum qui mortuus est, justificatum à peccato dixit, quum eum peccati exsortem esse, nec quicquam cum peccato commune habere significaret. *Rom. VI.* Quamvis autem verum sit quod Vir Doctiss. asserit, homines per fidem purgari à vitiis, & sanctitatis amorem ardensq; studium his ingenerari; tamen quum Deus hominem per fidem vel ex fide, non ex operibus Legis justificare dicitur, non ista animi purgatio, sed à poenâ peccatorum

peccatorum liberatio, & jus eternæ vitæ hominibus concessum intelligitur. Quis enim locus quæstioni isti esse poterat, an justitia quæ animi & operum sanctitate continetur, ex fide proficiscatur, an ex ipsis operibus? Quis id vel de fide negaret, vel de operibus assereret? cum & fidem in omni ad Deum accedente, inesse prius oporteat, & animi operumque sanctitas se ipsa prior esse non possit. Sed quæstio erat, quid illud sit, quo ex nostra parte fiat ut nos Deus à peccatis liberet, & in jus vitæ à se promissæ asserat? An id fiat propter legem à nobis impletam, an verò quamvis in multis deficiamus, fidem nihilominus nostram à Deo tanto munere dignam reputari? Prius à Judæis affirmatum est: posterius contra Judæos asseruit Apostolus. Ideoque justificatio hic tanquam merces & tanquam summa hominis beatitas spectatur: & imputatio justitiæ (quæ nihil aliud est quam justificatio gratuita) cum peccatorum remissione confunditur. *Rom. IV. 4, 6, 7, 8.* Eodemq; significato, fidei vita, vel salus, pro justificatione tribuitur. Porro idem esse *fidem alicui imputari ad justiciam*, vel simpliciter *justiciam alicui imputari*, quod *per fidem, seu ex fide justificari*,

promiscuus phrasium istarum apud Paulum declarat, *Rom. III. 4. s.* Nimirum iustitia hic ut & alibi sæpè apud Paulum, præsertim per metonymiam, iustitiæ mercedem significat, quæ hujus seculi respectu, jure, & certâ spe æternæ vitæ, futuri autem respectu, ipsâ æternæ vitæ adeptione & possessione continetur. *Galat. V. Philip. IV. 2. Pa. III.* Sic & in re contrariâ peccati vox non raro pro pœnâ peccatorum accipitur. Quia verò iustitiæ illa merces non ex Legis divinæ debito nobis contingit, sed ultra debitum ex Dei gratiâ, qui fidem nostram, quamvis à Lege tanquam transgressores damnemur, tanti muneris dignam ducere voluit; Idcirco Dei ipsius, non autem nostra iustitia esse dicitur. De Christi iustitiâ nobis imputatâ quasi nos eam omnem præstitissemus, sicut & de fide, qua iustitiam illam nobis applicare debeamus, verè asserit Vir Doctiss., nullum esse verbum in Sacris Literis. Nimirum confisium quoddam veri egit homines incautos in devia. Nam quia viderant Christi obedientiâ fieri ut credentibus quamvis immeritis iustitia imputetur, id est peccata remittantur, Christi iustitiam illis imputari credi-

crediderunt: Qui vel ipsâ remissione peccatorum moneri poterant ne id crederent. Hoc verò male credito, mirum non est quod fidem salvificam justitiæ Christi apprehensione definiverunt. Quo errore, vix ullus perniciosior hominum salutis inveni poterat, & qui ita directè ipsam pietatis Christianæ arcem id est fidem invaderet. Rectè Vir Doctiss. fidem salvificam esse, dixit, quæ Christum credimus pro nobis passum, mortuum & excitatum à mortuis, & à dextris Dei collocatum, ac propterea vera esse quæ Dei nomine, sive præcipiendo, sive promittendo, sive comminando, nobis attulit. Hæc est quæ in animum admissa animum renovat, & à vitiis aversum, ad omnis generis præclara opera, & naturæ, & legis (prout ea ad temporariam vitam & felicitatem aperto sensu referebatur) operibus longè præstantiora sectanda convertit. Hæc proinde justificationis nostræ initium facit: & nos in statu Filiorum Dei collocat, ut omni præteritorum peccatorum reatu soluti, cœlestis hereditatis jure gaudeamus, istoque nomine Spiritum Sanctum hereditatis tantæ pignus capiamus. Quæ si ut ipsius natura & vis est,

vitam & mores nostros renovet, ac fructus
 celo dignos ferat, partam semel justifica-
 tionem, & impunitatis ac vitæ æternæ jus
 nobis conservat. Si verò sterilis fuerit, nec
 effectum suum in nobis renovandis habue-
 rit; pro nullâ vel pro mortuâ censetur: &
 cum nullius sit in nobis servandis efficaciam,
 in damnandis est maximæ. Quia verò fi-
 dem Christi vitæ nostræ ducem & Magi-
 strum adepti, ex legis servitute in libera-
 tem filii Dei convenientem vindicati su-
 mus; ideo non solum nobis omnium ex-
 ternorum rituum gratia facta est, sed & ea
 quæ ad mores nostros pertinent, ad legis
 literam & rigorem non examinantur. Suf-
 ficit animus recti tenax, & pravi osor, qui
 nullum crimen admittat, nullum vitium si-
 bi inesse, nullam virtutem à se abesse pa-
 tiatur.

Paulus cum hominem ex operibus
 justificari negat, loquitur ut debebat ex
 Legis sensu, seu de Legis Mosaicæ operi-
 bus. *Rom. III. 20.* At Legis Mosaicæ sen-
 su ex operibus Legis justificari, est ideo ju-
 stificari quod omnia feceris à Lege præce-
 pta, nec ulla in re à legis præscripto recess-
 seris. Hoc Paulus merito negavit, osten-

dens & impium, si Dei verbo in tempore
 credat, & sic ab impietate ad Deum sese
 convertat, hâc fide justificari, & in justitiæ
 continuatione ac conservatione, nullius
 credentium tantam esse obedientiam, quam
 Deo benignissimo multa dissimulanda ve-
 niant. Jacobus autem qui hominem non
 ex fide tantum sed etiam ex operibus justi-
 ficari asserit, communi & vulgari sensu, nec
 ad legis mentem adstricto, seu de fidei o-
 peribus loquitur, docens fidem fore irritam
 ac mortuam, nec ullius in justificandis no-
 bis efficacitæ, nisi eam liberalis sequatur o-
 bedientia, & animus in omne obsequium
 Deo addictus, & per illud exercitus: Ut
 videre est in ipso Patre credentium Abra-
 hamo: qui dum nihil Dei gratiâ facere de-
 tractat, & ne filio quidem suo unico, jussus
 eum offerre, parcat, ad eum justificationis
 apicem pervenit, ut Amicus Dei appella-
 retur, qui in hoc seculo summus est. Et si-
 cut id quod à Paulo assertum est, Jacobo in-
 mentem venire nunquam potuit ut nega-
 ret. *In multis enim (verba insunt sunt c. 2. v. 2.)*

Imò id ipsum est Paulo *fides per charitatem* *efficax*, quod Jacobo, fides opera habens. Et *fides* quidem sine proposito liberalis obedientiæ justificationem producere non potest, nec productam, sine ipsâ liberali obedientiâ retinere ac conservare. Undè patet, quamvis fidei fructus, cum de justificatione & salute nostrâ agitur, non semper unâ cum fide exprimantur; semper tamen prout de justificationis & salutis nostræ, vel primâ adeptione vel conservatione agitur, intelligendos esse. Simili ratione, qui ex agro aut vineâ suâ vivere se dicit, quamvis fructus non nominet, fructus tamen simul ex agro vel vineâ provenientes intelligit. Fides verò non tantum fructuum suorum est procreatrix, sed etiam illorum omnium quæ à nobis præstanda sunt pars prima & præcipua, quæ & justificationem nostram producat, & opera quibus producta retinetur ac conservatur, Deo grata acceptaq; reddat: & quæ si abesset, nullius reliqua omnia opera apud DEum essent pretii. Quò pertinet divinum illud & memorabile eloquium: *Justus ex fide vivet*: quasi dicat, iustum non sua justitia vitæ æternæ asseret, ~~atenus videlicet nec DEum naturâ suâ~~

ullâ ex parte obligare, nedum tantum bonum promereri potest: nec quamvis Deus lege suâ sese liberaliter obstrinxerit, tanta est ut legis mensuram impleverit; sed idè vitam æternam adipiscetur justus, quod Deo liberaliter promittenti & sese verbo suo obstringenti fidem habuerit. Hæc fides & Deum homini tenet obstrictum, & tanti apud eum reputatur, ut illius causâ & justitiam ex illâ profectam acceptet, & defectus pro suâ immensâ bonitate tegat.

Ex his quæ diximus, facilè quæstio illa de fide, an sola justificet, expediri potest. Nempè fides sola justificat, quomodo à legis operibus distingvitur: non sola quomodo distingvitur ab obediendi proposito, & quæ hoc propositum sequi debet liberali obedientiâ. Quorum illud in ipsâ justificationis acquisitione; hæc in ejusdem conservatione, fidei debet accedere, & ex fide proficisci. Et quatenus fide, non expectatis operibus, justificatio ex Dei gratia acquiritur, rectè dixit Augustinus, *bona opera sequi justificatum, non præcedere justificandum*: sed quatenus bonis operibus ex fide profectis justificatio conservatur & perficitur, contrario sese modo res habet, bonaque

opera præcedunt justificandum, non sequitur justificatum. Lapsis post fidem & poenitentiam, & qui utriusque signum & professio est, baptismum, patet iterum ad Deum & Ecclesiam receptus: non tamen solâ fide, & solo sanctè vivendi proposito & stipulatione, sicut ab initio; sed si factis id ipsum firmaverint, & pravorum quidem mores rectè agendi consuetudine, gravia autem si quæ commiserint delicta, gravi poenitentia & contriti animi operibus, nec interruptis similibus delictis vitæ sanctæ tenore eluerint. Nimirum conversis ad Christum omninò peccandum non est (voce peccati in graviores sensum vel pro peccandi consuetudine, vel pro crimine, ex Scripturæ sensu acceptâ) attamen si peccent, non protinus illis de salute desperandum est; sed quam primum ad poenitentiam & confessionem peccatorum confugiendum. Quæ si tempestiva & seria, id est cum animi & vitæ renovatione conjuncta fuerit, de peccatorum suorum remissione dubitare non debent. Nam propter Dei promissionem & paternam misericordiam, *Habemus apud Deum Advocatum Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.*

stris, nec pro nostris tantum, sed etiam totius mundi. 1. Joh. II. 1, 2.

Remissionem peccatorum dici, cum Deus alicui gravibus delictis involuto, ea quæ ad conversionem sunt necessaria, non adimit, vix probari potest, idonco Scripturæ exemplo. Nam non adimere alicui ad conversionem necessaria, est viam non obstruere, sicut ad cōversionem, sic ad peccatorum remissionem: arguitque Deum quidem velle peccata remittere sed nondum remisisse. Nec ratio patitur, ut is qui adhuc peccatorum reatu tenetur, peccatis reipsâ solutus esse dicatur. Nec induratio, seu rerum ad conversionem necessariarum ademptio, propriè loquendo est pœna, sed ducit ad pœnam. Undè nec si cui indurationis pro meritæ veniam faciat Deus peccata illi remisisse ita absolutè dicendus est. Et Christus (quod solum Vir Doctiss, affert) dum *Luc. XXII. 34.* Patrem orat ut suis interfecto-ribus peccatum hoc remittat, plenam & perfectam peccati istius impunitatem orat, additâ ignorantiaë excusatione: quam impunitatem etiâ, idq; ob hanc ipsam ignorantiaë causam adepti sunt, postquam tanti sceleris pœnitudine ducti corperunt, fide in-

Christum susceptâ; Cujus rei illustre nobis exemplum in se ipso Paulus exhibet, qui post similia peccata, misericordiam, id est peccatorum remissionem, ejusdem ignorantiae præsidio, consecutum se esse dicit: non ante tamen quam fidem & charitatem quæ est in Christo Jesu amplexus esset: eandem misericordiam & omnibus in Christum credituris promittens, *1. Tim. I.* Neq; Dei ista in homines benignitas, ut iis aditum non obstruat, imò adstruat, ad pœnitentiam, est prima illa reconciliatio nostra, de quâ *Rom. V. 10. 2. Cor. V. 19.* & alibi agitur: quæ initium illud conversionis nostræ ad Deum significat, cum immensam Dei gratiam, per Evangelium nobis oblatam amplectimur, tantoque illius in nos, adhuc hostes & inimicos amore per moti, hostilem & ipsi animum deponimus, nosque in posterum totos divinis obsequiis tradimus, Cui reconciliationi nostræ si effectus respondeat, neque iterum ad inimicitias, id est malos mores & mala facta relabamur, non erit frustranea, nec abibit in cassum, divinæ gratiæ susceptio: quod ne fiat monet nos Paulus Apostolus *2. Con. VI. 1.*

Nihil verius nec salutaris dici potest, quam pia facta seu fructus fidei, causam esse nostræ salutis, quod cum universâ Scripturâ Sacrâ asserit Vir Doctissimus. Et nisi res ita se haberet, frustra pia facta & sanctos mores conaremur adungere fidei. Undè qui hoc negant, non mirum est, si quamvis multa de bonis operibus dicant, pauca tamen & sibi & aliis persvadeant. Neque enim apparet, quo pacto vera fides debeat esse bonis operibus foeta, si nullam ex Dei voluntate vim habeant comparandæ nobis æternæ salutis. Et si pia facta sunt ad regnum, profectò per eorum operationem nobis ad regnum contendendum est. Non minus igitur piorum factorum operatio, causa erit ut ad regnum perveniamus, quam viam rectam itio, causa est ut eò perveniamus quo iter instituimus. Similiter & piis operibus, Dei in nos favorem servari, verissimè & sanctissimè dictum est à Viro Doctissimo. Docuit hoc ipsa veritas, ne infinita alia commemorem; *Sicut me dilexit Pater; sic & ego dilexi vos: manete in dilectione meâ. Si mea mandata custodieritis, manebitis in dilectione meâ; sicut ego mandata Patris mei custodi vi, & maneo in dilectione ipsius. Job XV*

Nimirum sicut & alibi dixit, Cap. VIII. 29.
Non reliquit me solum Pater, quia ego que ipsi
placent facio semper. Etc. X. Propterea me Pa-
ter diligit, quia ego pono animam meam, ut eam
versus accipiam. Et qui propterea Dei favo-
 rem piis operibus servari negant, quod pia
 opera in nobis divino favore serventur, nō
 considerant mutuas amoris vices. Utrumque
 verum est, utrumque credendum. Neque
 aliam ob causam Deus pia opera in nobis
 servat, quam ne gratiā illius & amore, &
 qui illius effectus est, æternā salute excida-
 mus. Sunt autem divini favoris in opere,
 salutis nostræ, & primæ & ultimæ vices:
 nam & amore suo nos indignos & aversos,
 ad mutuum sui amorem provocat, & post-
 quam amorem nostrum elicit, amore suo
 semper nobis respondet, donec tandem
 salutis nostræ opus, quod primus inchoa-
 vit, ultimus absolvat.

Meriti vocem de sanctis operibus pro-
priè usurpari non posse, nemo est qui ne-
get. Nam cum nos Deo omnia debeamus,
 ipse nobis nihil debet, nec operibus nostris
 ullā in re juvatur, sive indiget. Et si ad pa-
 ctum provocemus, illud ex merā gratiā pro-
 fectum est. Et quod in eo pepigit nobis

eternæ

æternæ vitæ bonum, infinitis partibus opera
 quævis excedit. Jam si pactum legis intuea-
 mur, nullus est qui illud impleverit; si pa-
 ctum Evangelicæ gratiæ, hoc poenitentia &
 peccatorum remissione constat. Adde, quod
 pactum hoc Spiritum illum vivificum & ef-
 ficacem contineat, cujus vi, nō nostris pro-
 priis viribus cuncta fiunt: ut propterea no-
 stra opera non nostra sed Dei ipsius opera
 vocanda sint. Hæc autem ipsa porro docet,
 nec impropriâ locutione, nisi admodum
αὐτῶν opera nostra merita appellari pos-
 se. Neq; enim aliquis peccatorum remissio-
 nem mereri rectè dicitur ipso Viro Doctis-
 sime. Unde constat, non quamvis impletio-
 nem pacti meritum vocari posse rei pactæ;
 sed si pactum aliquâ saltē rei ad rem æqua-
 litate constet: quæ hic neq; respectu remis-
 sionis peccatorum, neque respectu æternæ
 vitæ, neq; ullius alius rei respectu ulla est.
Mercedis vox in Scripturis usurpata, contra-
 rium non arguit. Neq; n. merces meritum
 semper respicere necesse habet. Sufficit si
 ad laborem & operam præcedentem respi-
 ciat. Sic & vita æterna, & peccatorum remis-
 sio, merces dicitur, quod non aliter quàm la-
 bore & operam cōparetur. (Nā de peccatorum

remissione rectè contractum fieri, ipsum
 fœdas novum docet.) Unde & Scriptura
 Sanctorum opera labores appellat; me-
 rita non appellat. Neque si Deus la-
 borantibus mercedem dare dicatur, quic-
 quam habet quod Deo indignum sit; cum
 merces etiam vilissimis operariis & manci-
 piis dari soleat: imò mercedem omni com-
 paratione majorem pro laboribus dare,
 planè divinum sit. At nostra aliqua in-
 Deum esse merita, non nisi absurde dici
 potest. *Dignitatis* vox quæ Sancti digni
 pronunciantur cœlestibus præmiis, multò
 quam meriti vox est diluitor. Præstaret
 igitur, cum de sanctis operibus loquimur,
 ab hac superbâ meritorum voce abstinere,
 & S. Scripturâ imitari, quæ etiam si pia ope-
 ra omnibus modis commendat, merito-
 rum tamen appellatione nusquam digna-
 tur: vilitatis nostræ nos eo ipso admonens,
 & cuncta in solidum ad Dei gratiam & mi-
 sericordiam revocans: quâ nemo magis
 sese indignum reddit, quàm qui opera
 sua aliquâ ratione æstimare & imputare in-
 cipit.

Quæstionem de certitudine propriæ
 salutis, ita explicuit Vir Doctissimus ut ni-

hil

hil desiderari possit: Nempè eum qui verè
 pius sit certum esse debere suæ salutis; &
 se pium perpetuo fore, & sic certò serva-
 tum iri, nemo debet arroganter præsume-
 re, & sese jam accepisse credere, sed cum
 Apostolo contendere ut accipiat, & corpus
 suum contundere ac in servitutem redige-
 re, ne reprobus fiat *1. Cor. IX. ult. Phil. III*
 Hoc verum esse nullus inficiabitur, nisi quò
 maximo errore æternum illud absoluta
 electionis & reprobationis singulor. m.
 hominum decretum, amplexus est. Ex
 quo sequitur quidem neminem qui electus
 sit perire posse, sicut nec servari posse qui
 sit reprobatus; Sed quis certus esse potest
 electus ne an reprobatus sit? An quia cre-
 dis idcirco electus es? Atqui tuâ sententi-
 etiam reprobi ad tempus credunt, & electi
 non credunt? An quia ad extremum cre-
 diturus es? Atqui de eo certus esse non po-
 tes: cum electus ne sis an reprobatus nesci-
 as. Affer quæcunque velis prædestinatio-
 nis istius, quam anima concepisti, indicia
 talia sunt ut iis qui à fide vel pietate defici-
 unt esse potuerint communia. Ita quò
 maximè certi esse volunt de suâ salute, eo
 maximè dubitare necesse est. Nam si no-

mina eorum inter damnatos ab æterno descripta sunt, frustra fide suâ cum fatorum necessitate luctantur, quæ nec incredulis duriora fiunt, nec credentibus mitescunt. Evangelicorum de justificatione sententiæ, quibus statuunt alienam à nobis apprehendi justitiam, sive ea Christi sit, sive alia aliqua. (neq; enim inter illos ipsos convenit) & propterea justos pronunciari à Deo, & fidem salvificam hæc ipsâ apprehensione definiunt, & his conformiter bona opera, quæ fidei sunt fructus, longè à causis conservandæ ac retinendæ justificationis arcent, summoperè periculosa sunt: tolerari tamen pacis & concordie causâ possunt, quamdiu innoxie manent, nec in depravationem morum Christianorum eumpunt; eâ lege ut veritatis, erroribus stis adversæ, libera sit doctrina & professio. Sic & meritorum vox paci publicæ condonari potest, dummodo ita explicetur, ne quidquam de gratiâ Dei delibet, aut operibus nostris ultra id quod verè sunt, adlat: tû ne vox ista traducatur ad opera quæ Deo præcepta non sunt, nec commendata, multo verò minus ad ea quæ superstitiosa sunt & vana, aut præceptis Dei, aut

Christiana libertati contraria, aut cum præceptorum Dei neglectu conjuncta. Denique ferri possunt & illi qui opinionis errore eam sibi salutis certitudinem fixerunt ut nullâ suâ culpâ perire se posse existiment; si simul ab omni culpâ & vicio abstineant, neque opinionis suæ vim secuti in securitatem nimiam, & quæ eam comitari solet socordiam solvantur.

Ad A R T I C U L U M V.

Verum omninò est quod asserit Vir Doctiss. Spiritum Sanctum in libris Novi Fœderis poni post fidem. Neque aliis Christus Spiritum Sanctum vel promisit vel dedit, quam credentibus: cujus rei tot sunt documenta, ut ea memorare longum sit. Et qui rem adeò manifestam negant, non aliam ob causam id faciunt, quam ne aliis suis erroribus dissentanea concedant. Ita error errorem trudit. Fides quæ *1. Cor. XII. 9.* inter Spiritus dona refertur, non illa est quæ justificamur, sed quæ miracula fiunt, & montes transferuntur. Est quidem & fides quæ justificamur Dei donum, sed quatenus est ex auditu, & auditus per verbum Dei. *Rom. X. 17.* Nec tractio illa

Patris ad Christum, unctiōne aliquā Spiritus Sancti fit: (quæ enim alioqui culpa foret in eo quod aliquis ad Christum non veniat, quia venire non possit, nisi Spiritu Sancto inuigatur, quod in solius Dei, non in ullius eorum qui audiunt, est potestate) sed cœlestis doctrinæ per Christum prædicatæ admirabili virtute, quæ animos probos & veri amantes penetrat, & efficaciter movet; improbos autem & veritati pertinaciam opposcentes non movet. Ad locum *1. Cor. XII. 3. Nemo potest dicere Jesum Dominum nisi in Spiritu Sancto*, benè respondet Vir Doctissimus eos hic intelligi quos Spiritu aliquo agi & loqui constat, ut loci illius circumstantiæ docent. Horum nemo Jesum dicere potest Dominum, nisi per Spiritum Sanctum. Tradit Apostolus regulam per quam Spiritus deceptores à veris dignosci possunt. Si Jesum dicant anathema, falsi sunt; si dicant Dominum non nisi veri sunt. Hoc ipsum docet & Joannes *1. Joan. IV. 2.* quod etiam Vir Doctiss. observavit. Idem & locum *1. Pet. I. v. 22. Animas vestras purificantes in obedientiam Veritatis per Spiritum*, rectè explicuit. Nempè monet Apostolus, eos qui veritati Evange-

licæ jam crediderant, ut in purificandis animabus pergerent: quod quomodo & quo medio fieri debeat, statim ostendit. Modus est ut veritati cui crediderant obedirent: medium verò est Spiritus ille quem fide in Christum susceptâ hunc ipsum in finem hauserant. *Spiritus fidei, 1. Cor. IV. 13.* pro ipsâ fide dicitur, ut ex seqq. patet. Solent enim Spiritus Vox hoc pacto cum genitivo differentia seu speciei crebro construi. Qui locus etiam docet, quanta vis ipsius fidei per se sit, ut non semper necesse sit novo insuper cœlitus veniente afflatu qui Spiritus Sanctus dicitur impleri.

Sacramenta non tantum signa esse acceptæ, sed etiam instrumenta per quæ Deus operatur, dando & augendo gratiam, verum est, si rectè explicetur. Sic baptismus non tantum signum est remissionis peccatorum, sed etiam medium per quod illam consequimur. Est enim & fidei, & poenitentia, & mundationis, & mortis ac resurrectionis nostræ mysticæ, divinitus ordinata professio, quâ nos Christo penitus obligamus, & obstringimus. Sic panis sacri fractio non tantum signum est mortis Christi quam pro nobis perpessus est; sed

etiam medium à Christo ordinatum, per
quod penitus inferimur Ecclesiæ; & cor-
poris Christi, tam propriè dicti quam my-
stici communionem gaudemus. Sed qui
præter hæc quæ diximus, ipsum baptismi
ritum arcanâ quadam vi præditum esse di-
cunt, quæ reatus peccatorum depellat, aut
animos nostros renovet, aliquosque spiri-
tuales effectus in iis producat: aut in ipso
sacro pane, seu ritu Eucharistico, occultant
quandam efficaciam residere affirmant,
cui similiter divinos effectus tribuant; ma-
ximò errore labuntur, & gravissimis super-
stitionibus, cum veræ pietatis jacturâ la-
tam aperiant viam. Hinc enim factum est,
ut ritibus istis ita fidant homines, ut de vitæ
renovatione non sint solliciti: planè contra
eorum vim & rationem quam ex divinâ in-
stitutione sunt adepti. Hinc olim bapti-
smus ad extremum vitæ articulum differe-
batur, ut omnia præcedentia peccata elue-
ret. Nunc verò contrario errore ita præ-
cipitatur, ut infantibus simul ac nati sunt
applicetur. Quasi verò in ipso per se ritu
ulla vis sit, & non in ipsa quæ per illum fit
professione sanctitatis, quæ in adultis mo-
tibus jam sera est: in infantibus autem re-

tent natis nulla esse potest. Similiter & sacer panis olim non minus quam baptismus ministrabatur infantibus: nunc vero infantibus quidem non datur, sed privatim tamen defertur ad ægrotos & morientes: quasi istius Sacri panis usus extra Ecclesiam sit usus. Quid memorem duplicem illum ceremoniarum apparatus, circa utriusque ritus administrationem, per quem uterque in aliam planè formam transmutatus est: improvidâ sane superstitione, quæ tanto religiosius primam eorum simplicitatem custodire debuit, quanto majorem illis vitam à Deo adjunctam esse credidit, ne quicquam in re tam sacrâ penitusque divinâ mutaretur.

Satis autem per ea quæ de Sacramentis istis asseruimus honoravit Ecclesiam Deus, nosque ad ipsi concorporandos adegit. Nam si peccatorum remissionem per baptismum, & corporis Christi communionem per sacri panis fractionem, tanquàm per media divinè ordinata consequimur, quis non videt ad Ecclesiam accedendum esse? Nam & Sacramentorum particeps sumus per Ecclesiam, & vicissim Ecclesie per Sacramenta. Hinc autem patet:

quò pacto evenire possit, ut aliquis citra salutis jacturam Sacramentis carere possit: nempè si nulla facultas ea usurpandi detur: vel quod ita remotus sis ab Ecclesiâ, ut eam corpore adire non possis, vel si per injuriam ab Ecclesiæ Sacramentis & communione depellaris: vel si teipsum religione abstineas, quod Ecclesiam non ferendis erroribus ac superstitionibus pollutam videas. Tunc enim suffecerit animo ac Spiritu Sacramentorum istorum esse participem. Et hoc ipsum argumentum est, Sacramenta non aliam in producendâ salute nostrâ vim habere, quam quatenus media sunt externa, à Deo tradita & instituta, quibus spirituales quosdam in Christiana Religione actus obeamus: qui propterea si externis istis & corporalibus mediis obiri nequeant, solo spiritu eos obivisse satis est. Requiritur autem in iis qui ritus istos usurpant, non dispositio tantum quædam: sed in iis qui baptizantur, ut credant & peccatis renuncient: in iis qui mensæ Dominicæ fiunt participes ut se probent ac dijudicent, proinde ut à vitiis puri sint, & Christo dignis moribus præditi, qui probationis istius & dijudicationis istius effectus est.

Errores in hoc capite notati, & Sacramentorum abusus, etsi graves sunt; tolerari tamen pacis publicæ gratiâ possunt, si citra morum corruptionem consistant, & libertas vera dicendi ac profitendi relinquatur. Quam cum Ecclesia Romana maximis etiam in rebus non concederet, profecto tanti fuit ab eâ secessio: & cum iidem illi errores eademque Tyrannis in eâ maneat, nulla est causa cur adhuc cupiamus eò redire, undè parentes nostri Deo & Christo duce exiverunt.

Societas eorum qui se à Jesu quam à Christo nominare maluerunt (quasi divisus esset Jesus à seipso) qualis sit, in illâ die omnibus patebit. *Deus enim novit corda, quia quod apud homines est sublime, abominatio coram Deo est.* In eo certè societas hæc Jesum mundi Servatorem cujus nomen præfert, imitata non est, dum spiritualibus armis diffusa, carnem in subsidium vocat, & summis potestatibus abutendo, infinitis cædibus & bellis causam dedit. Hoc neque Jesus, qui non venit ut animas perderet, sed ut servaret, neque sancta illa Apostolorum societas unquam fecit. Quæ pugnando spiritualibus armis irritavit quidem contra

se carnalia, & maximas persecutiones: sed nunquam illis alia arma præter spiritum & patientiam opposuit: tantum abest ut carnalibus armis ac remediis prior usa fuerit. Quamvis autem credibile sit, quod Vir Doctissimus asserit, multos esse eorum qui serio teneantur studio & vitia tollendi & restituendi Ecclesiæ: pristinam unitatem; tamen quid est quod sperari possit ab iis qui se aliis in servitutem tradiderunt.

Ad ARTICULUM VI.

Articulus iste agit de voce *merendi & meriti*, de justificatione ante & per opera, de peccatorum remissione: quæ omnia articulo quinto à nobis sunt examinata & explicata.

Ad ARTICULUM VII.

Ecclēsiā Christi debere esse unam, res ipsa docet, idq; Christus morti sese traditurus summā contentione discipulis suis omnibus petit à Patre, *Joh XVII. 11. 20. 21. 22. 23.* Sed quæ Ecclesiæ sint Schismaticæ, unitas discernere nō potest: cum per Schismata laceretur & cēset unitas. Alia igitur Schismaticarum Ecclesiarum quærenda sunt argumenta: nempe si constet, temerè & sine necessitate secessionem esse factam. Plebs

Chri-

Christiana præpositis suis obsequi debet, sed in iis tantum, quæ Christi & Apostolorum doctrinæ sunt consentanea. Præpositi enim non Domini sunt Ecclesiæ, sed Christi & Ecclesiæ sunt ministri. *2. Cor. IV. 5. 1. Pet. V. 3.* Qui si à normâ semel & ab initio traditâ discedant audiendi non sunt: nec tum plebs subiecta iis esse debet, sed illi plebi, imò cuiq; rectora monenti ex plebe, secundum ipsius Petri præceptum: *Juniorcs, inquit, subjiciamini seniorib9: omnes verò vobis invicem subjiciamini, humili sensu exornati. Quia Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore. 1. Pet. V. 5. 6.* Hinc apparet, unitatem Antistitis nullum esse adversus Schismata remedium. Quid si enim unus iste, quod homini proum est, exerret, & à normâ recedat Apostolicâ & non tantum sese à nemine patiatur in ordinem redigi; sed etiam omnes sibi velit esse subiectos; nonne Schismatis latam aperiet viam: Quod tam funestis Ecclesiæ cladibus comprobavit experientia. Alia igitur omninò sunt quibus in hâc sanctâ unitate contineamur vincula, quæ Paulus eâ de re agens summâ curâ

commemorat. *Studentes retinere unitatem Spiritus in vinculo pacis. Unum corpus & unus Spiritus; sicuti etiam vocati estis in unâ spe vocationis vestrae. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes & per omnes, & in omnibus vobis. Inter quæ tot sanctissima vincula, nulla unius in terris Antiquitas mentio. An parum est, nos omnes Christi esse, & ab illius nomine censerî Christianos? Num in ullius in terris nomen baptisati sumus? 1 Cor. I. 13. Hinc ipse Christus unitatem illam discipulis suis petens à Patre, ut omnes, inquit, unum sint, quemadmodum tu Pater in me, & ego in te, ut & illi in nobis unum sint. In nobis inquit Christus, non in illo in terris nomine: nimirum ut idem discipulis præcipit, Ne vocemini Rabbi. Unus enim est Magister vester Christus: omnes enim vos Fratres estis. Neque Patrem vocate vestrum in terris. Unus enim est Pater vester qui est in cælis. Neque vocemini Magistri: unus enim est Magister vester Christus. Qui vero major est inter vos, erit vester Minister: qui verò extollet seipsum, humiliabitur, qui verò humiliabit seipsum extolletur. Matth. XXIII. 8. seqq. Parumne ex his verbis liquet, neminem ordinarium titulum, Magistri, Doctoris, Patris, inter Christianos,*

stianos, quatenus nimirum Christiani sunt
 seu Ecclesiam constituunt, gerere debere?
 Tantum abest ut omnium quotquot sunt,
 Christianarum Ecclesiarum Doctorem,
 Antistitem, Patrem, addito etiam (proh quã
 superbo!) Sanctissimi aut Beatissimi epi-
 theto, vocari sese sustineat. Nonne hæc
 est æqualitatis ac fraterni juris oblitio esse:
 & in titulos ipsius Dei ac Christi invadere?
 Et qui talia defendunt, videant ne sese tanti
 in Dei ac Christi majestatem criminis, quã-
 vis imprudentes, participes faciant. Fru-
 stra verò sub titulo servitii Dominatus oc-
 culitur. Nam unus omnibus tot locis &
 spatiis terrarum distitis simul servire non
 potest, quàm ut imperet & dominetur o-
 mnibus: & qui verè ac seriò serviunt, mul-
 tis simul inter se distitis servire non possunt.
 Nemo enim duobus Dominis servire po-
 test: nedum ut simul servire possit omni-
 bus. Hinc est, ut qui vim istius universalis
 servitii intelligunt, Dominum eum vocent
 omnium, addito Sanctissimi (proh neias!)
 cognomine. Et sane si omnium simul Ec-
 clesiarum summus rector est ac præposi-
 tus, meritò & Dominus omnium, isq; san-
 ctissimus appellatur: & sicut majestatis

Christi, sic omnium quibus ista majestas designa-
 ur, titulorum ac nominum suo jure, sit particeps. Atqui cum Christus jubet, ut qui major est inter nos, aliorum sit minister, serio ac bonâ fide ministrum intelligit: nec quisquam in terris in Ecclesiâ quatenus Ecclesia est nullum dominandi jus habet, ipsâ Ecclesiâ, quippe Christi sponsâ & uxore, jura majestatis, quatenus ipsi post Christum competere possunt, retinente. Ecclesie est eos qui intus sunt judicare. *Matth. XVIII. 17. 18. 1. Cor. V. 2. 7. 12.* ad munia idoneos Ecclesiastica deligere. *Act. VI. 2. 3. & XIV. 23. 1. Cor. VII. 19.* eaque ex usu rerum & temporum sunt constituere. *Act. XV. 2. &c.* Sicut autem nulla in terris esse potest ac debet Ecclesia, que in alias omnes supremum regimen habeat; sic multo minus unus potest ac debet esse omnium Ecclesiarum ac Antistitum summus in terris Antistes. Sed sicut qualibet Ecclesia Universalis Ecclesie pars est; sic quilibet Antistitum in Ecclesiâ, unus est ex Collegio antistitum, nihil amplius juris habens in alios, quam quod quilibet aliorum habeat vicissim in ipsum. Hinc Christus discipulorum suorum inter se ambitum coercens,

non permittit ut discipuli sui quatenus scilicet discipuli sunt, seu Ecclesiam & regnū Christi spirituale constituunt, usitato in statibus civilibus more, dominatum in alios sibi usurpent. *Matth. XX. 24. &c.* Et Magistrum suum secutus Petrus, *1. Pet. V. 3.* Pastoribus præcipit ne dominantur clericis, id est gregibus, quippè qui ipsius Christi sors sint, & hæreditas. Merito sanè tum quod nullus mortalium, Ecclesiam quatenus Ecclesia est, novis aliquibus institutis potest obstringere, præter ea quæ Christus ipse tam per se quam per Apostolos suos tradidit. *Gal. I. 8. 9. Heb. XIII. 8. 9.* Et si quid in se aliquando ædificationis causâ suscipit, non id hominis alicujus in se potestati concedit, sed charitatis à Christo imperatæ legi, quæ rebus ac temporibus aptanda est. *Act. XV. 22. 23. &c.* tum etiam ne crescentibus per omnes gentes Ecclesiis, novos in regnis dominatus, multò verò minus novam visibilem monarchiam erigeret, infinitorum malorum ut experientia docuit, causam. Hinc tantâ curâ ac sollicitudine Apostolorum primi præcipiant, sequæque haud dubiè docuerunt exemplo, ut omni anima potestatibus, omniq; humane

creaturæ subjecta sit. Rom. XXIII. 1. Tit. III. 1. 1. Pet. II. 13. & seqq. Et ut quisvis in eâ vocatione in quâ vocatus est, id est, in eadem civili conditione maneat. 1. Cor. VII. v. 20. Nempè ne quicquam per Christianos in rebus civilibus turbetur, ipso Christo dicente, Regnum suum non esse ex hoc mundo. Joh. XVIII. 36. Proinde nullam regnis hujus mundi ex suo regno perturbationem aut perniciem metuendam esse. Denique ut unus mortalium præsit omnibus totius orbis terrarum Ecclesiis, ne fieri quidem per rei naturam potest. Talia qui agitant intra mortalem ~~esse~~ non cohibent: ~~et~~ minimè mirum sit, iis non humanos sed divinos ab aëclis titulos tribui, eorumque majestatem supra omnium Regum majestatem efferri. *[modum pp]*

Ecclesiam esse corpus quoddam verum est: ideoque unum tantum habet caput, idque invisibile, ut appareat Ecclesiæ corpus solâ in Christum fide, ejusque spiritu ac spontaneâ pietate, & charitate, sine ullâ externâ coactione, ut in civilibus societatibus solet, gubernari. Idem verò qui est caput Ecclesiæ, ejusdem etiam est sponsus & maritus, nullam admittens maritalis sui

juris vicarium. Quia vero Ecclesia corpus est, hinc apparet juncturas quibus compaginata est. Eph. IV, 6, Col. II, 19. Non esse Episcopos in parte minore, in majore metropolitans, in parte adhuc majore aliâ Patriarchas, & in toto corpore eum qui Princeps sic Patriarcharum Episcopum Romanum, nova, ambitiosa, profana, & à Christo in Ecclesiâ prohibita (Episcopis tantum exceptis) nomina. Neque enim inter corporis membra ulli sunt ejusmodi gradus. Itaque talis est Ecclesiæ societas, qualis membrorum in uno corpore, in quo, solo capite, quod in Ecclesiâ Christus est, excepto, nulli sunt superiorum & inferiorum potestatum gradus; sed tantum facultatum, & operationum. Sic Apostoli præstabant Prophetis, Prophetæ Evangelistis, Evangelistæ Doctoribus, Doctores Diaconis, Diaconi reliquis Christianis, & inter hos aliis. Nulli eorum ita subjecta erat Ecclesia ut non & illi vicissim subjiceretur Ecclesiæ, imò cuilibet ex Ecclesiâ: plane quo pacto membra aliâ aliis inserviunt, omnibus idem amor, par sollicitudo, mutua æstimatio, ne schisma fiat in corpore, etsi non eadem vis, nec operatio nec dignitas.

Jun-

Juncturæ igitur tot sunt in Ecclesiâ quot membra, non secus ac in humano corpore. Contactu enim mutuo opus est, quo membra sibi invicem vim & efficaciam suam, quam à captivitate suo hauserunt, pro varietate membrorum variantur ac multiplicem communicent. Hinc Apostolus juncturas istas suppeditationis secundum efficaciam juncturas appellat, corpusque per eas suppeditari simul & coagmentari dicit: nimirum juncturæ istæ mutuae Christianorum inter se, societate & communione continentur, quâ fiat ut sibi invicem donis quæ quisque accepit diversis ministrent, eaque in communem Ecclesiæ usum conferant. *Rom XII. 3. & seqq. 1. Cor XII. 12.* Nam sicut in humano corpore, sic neque in Ecclesiâ ullum est membrum inutile; quin ut Apostoli utar verbis, quæ videntur infirmiora, id est indigniora corporis membra, multo magis sunt necessaria *1. Cor. XII. 22.* Mirum est Apostolum multiplicia in Ecclesiâ Christi ministeria enumerantem, *1. Cor. XII. 28. Eph. IV. 11. 12.* quibus compages ista corporis alitur ac vegetatur, nullam istorum Metropolitanarum, Exarchorum, Primatum, Patriarcharum, Principum mentionem face-

re. Nempè Christus istos Ecclesie sue non dederat ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii (non imperii) in ædificationem corporis sui. *Eph. IV. 11.* quamvis super omnes caelos ascenderit ut impletet omnia. Quocirca non juncturas Ecclesie enumeravit Vir Doctiss. sed gradus per quos ad fastigium illud in Ecclesia ascensum est, quo nulli mortalium fas erat scandere. Qui sit autem, ut juncturae istae multis in locis hient, in quibus nulli sunt Metropolitae, nedum Exarchi, multò verò minus Patriarchae: sed Episcopi proximè subsunt isti quem volunt Patriarcharum Principi? In primis autem mirandum est, uoum ex Episcopis particularis Ecclesiae, Patriarcharum omnium totiusq; Ecclesiae Principem: quasi parum fuerit omnium in terris Ecclesiarum curam gerere, nisi etiam particularis alicujus Ecclesiae peculiaris accederet procuratio: aut quasi non satis superque quemlibet Episcopum sibi commissae Ecclesiae cura occupet, si dignè suo munere fungi velit. Ut omninò sui oblici esse videantur qui postquam per multiplices praesulum gradus

ad

ad unum summum & universalem Episcopum pervenerunt, iterum eum inter particulares Episcopos detrudunt, & Ecclesiæ Romanæ Episcopum esse dicunt. Æquum profectò erat, imò necessarium, ut de Romano Episcopatu cederet aliis, qui omnium Episcoporum factus est Episcopus, Petrum instituto Christi principatum habuisse in Apostolos, vel ex communi Apostolorum nomine refutari potest, cum Petrus nihil supra Apostolum fuerit: nisi quis Principem vocet non eum qui peculiare jus habeat imperandi cæteris, sicut de Augusto dixit Tacitus, quod cuncta bellis civilibus fessa, nomine Principis sub imperium acceperit; sed qui in ordine ejusdem Collegii sit primus, seu primum habeat locum: quo sensu Princeps Senatus apud Romanos vocabatur qui primus erat in ordine Senatorio. Hoc enim Petro facile & ætas & animi præsentia, & peculiaria Spiritus Sancti dona, inter modestos & ab omni ambitione alienos, conciliare poterant. At aliûs principatus Petri nullum est in Sacris Literis vestigium. Ipse certè Petrus tantum abest ut sibi Principatum in Apostolos arrogaret, ut se seniorum etiam eorum qui Apo-

Stoli non essent Conseniores vocet, aliorumque Ecclesiæ Pastorum socium esse ostendat, solique Christo supremi Pastoris nomen deferat. 1. *Pe. V. 1, 4.* Neq; Paulus cum ministeria Ecclesiastica à Christo profecta recenset, ullam istius principatus facit mentionem: sed Apostolos in commune primo loco ponit, secundò Prophetas, tertio alias; & consequenter reliquos. 1. *Cor. XII. 2.* Et controversiâ exortâ de ritibus Mosaicis res non defertur ad unum Petrum, sed ad Apostolicos & Seniores in Jerusalem. *Act. XV. 2.* Neq; solus Petrus sedit istius rei arbiter, sed conventus Apostolorum & Seniorum agitur *v. 6.* in quo post multas altercationes Petrus dicit sententiam, sed non solus, multò verò minus solus rem decernit, neque solius Petri nomine decretum perscribitur, sed Apostolorum & Seniorum, totiusque Ecclesiæ nomine. *Act. XV. 22, 23.* Ut nullum istie principatus istius appareat vestigium. Idem Petrus unà cum Johanne in Samariam ab Apostolis mittitur. *Act. VIII. 14.* Manifesto documento, non Apostolos uni Petro, sed Petrum & quemlibet ex Apostolis toto Apostolorum Collegio inferiorem esse.

Qui factum est porro, ut Paulus inconsulto
 & Apostolorum & Ecclesiarum omnium
 Principe, Evangelium annuntiaret, idque
 passim inter gentes, neglectis legis ritibus,
 rem planè novam, nec adhuc ab ullo Apo-
 stolorum tentatum. *Gal. II. 6. 7.* An verò si
 Christus ipse principatum hunc in Ecclesia
 instituisset, ipsemet illius violandi fuisset au-
 thor? An Paulus se Petro in Apostolico mu-
 nere prorsus ex æquaret, nec suam quicquam
 interesse, qualis aliquando vel Petrus vel
 Apostolorum ullus fuerit, nec Deum ad ista
 respicere diceret. *Gal. II. 6. 7. 8.* Dextram
 dare societatis aliis, nonne socium aliorum
 esse arguit, non principem 9. 9. Quid illa
 tam libera reprehensio, quàm Petri simula-
 tionem, profectui veritatis noxiam, palam
 & coram omnibus corripuit Paulus, an cum
 isto, Petri principatu & Pauli modestia si-
 mul possit consistere? Principem & suum
 & omnium tam irreverenter aggredere-
 tur Paulus, & dum ex unâ parte occurrit scan-
 dalo, ex alterâ parte Principatus tam San-
 cti violatione longè majus scandalum in-
 duceret? Idem alibi nihilo se inferiore
 cæteris omnibus (quo Ecclesias in eâ quam
 à se traditam acceperunt Evangelii veritate

confirmaret) esse docens; *In quo quis audeat, inquit, (in insipientiâ dico) audeo & ego. Ministri Christi sunt, desipiens dico, plus ego. 2. Cor. XL. 21. 23. Et rursus: Factus sum insipiens gloriando, vos me coegistis. Ego enim à vobis debui commendari. Nihil enim minus fui ab his qui supra modum Apostoli, tametsi nihil sum, 2. Cor. XII. 11. An verò ista dicere potuisset Paulus muneris dignitate Petro minor & inferior? Cur verò prohiberet Paulus quominus tam Petri diceremus omnes quam Christi, 1. Cor. I. 12. si Petrum Christus Principatus sui in omnes voluit esse Vicarium? sic qui Pontificem pro capite, & Christi Vicario in terris agnoscunt, meritò non detrectant ut à suo Pontifice vocentur Pontificii. Et dum Paulus suam & Apollo dignitatem elevat, *Quis est Paulus, quis Apollos, inquit, nisi ministri per quos credidistis? & cuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollos rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, 1. Cor. III. 5. 6. 7.**

E

Nonne

Nonne tacitè Petrum etiam inclusisse censendus est? siquidem hinc id ipsum de Petro quod de se & Apollo concludere voluit. At quis ferret, summum Ecclesiæ Principem, & Christi regnantis Vicarium ita deprimi? Quid negas Paule, gloriantum esse cuiquam Christianorum in Petro, suo principe? *1. Cor. III. v. 21. Omnia enim, addit, sunt vestra, sive Paulus sive Apollos, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive presentia, sive futura, omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei, v. 22. Quid turbas & invertis rerum Ordinem Paule? cur de gradu inter Ecclesiam & Christum medio Petrum dejicis? Et Ecclesiæ Principem infra Ecclesiam collocas? Nempè ministrum esse Ecclesiæ Petrum credebat Paulus, non Principem. Quo circa ista quæ dicit Vir Doctissimus non sunt conformata ad exemplar principatus alicujus quem Petrus instituto Christi habuerit in Apostolos; sed conformata sunt ad hujus seculi Principatus, & Monarchias, planè contra apertissimum Christi præceptum, *Matth. XX, 25. Marc. X. 42, Luc. XXII. 25. &c.**

At

At Petro, inquit, dixit Christus, *Te es Petrus, & super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam, Matth. XVI. 18.* : idque ut significaret, Petri nomen illi ante jam imposuerat, *Marc. III. 16. Job. I. 44.* Petram Ecclesiae constitui Petrum, propterea quod ipsius de Jesu a mortuis resuscitato, & in regiam in caelis majestatem erecto, constanti & immotae praedicationi ac testimonio, Ecclesia tanquam solidissimae petrae initi deberet, res ipsa docet. Prae caeteris autem Apostolis, & Petro istud dixit Christus, & Petri nomen imposuit, quod praeter caeteris in hac praedicatione ac testimonio, insignis & eximia esset futura Petri auctoritas : non propter jus aliquod singularis in caeteros imperii, sed propter ea quae alioquin muneris & officii ratione paribus, majorem conciliare solent nominis gloriam. Et ut alia in Petro omittam, ipsa vi faciendorum miraculorum, quod huc maxime pertinet, praeter caeteris omnibus videtur claruisse. *Act. V. 15.* Sic Petro nominatim Evangelium circumcisionis, sicut sibi Evangelium praeputii creditum esse dixit Paulus, *Gal. II. 7.* quamvis caeteris undecim

idem Evangelium quod Petro esset commissum. Sic Jacobo & Joanni fratribus imposuit Christus nomen Boanerges *Marc. 3. 17.* filii tonitru; non quod hi soli, sed quod ii præ cæteris, & insigni quâdam ratione isto nomine digni essent. Idcirco Paulus cû de Ecclesiæ ædificio illiusque fundamento loquitur, Apostolos nominavit, *Eph. 2. ult.* quin iis addidit & Prophetas. Apostolis dignitate proximos, quod & istorum in fundandâ Ecclesiâ, & in testimonio de Jesu perhibendo, proximæ Apostolis esset auctoritas. Et muro novæ illius Jerusalem, quæ Ecclesia est ex Judæis collecta, duodecim fundamenta tribuit Joannes, quibus duodecim Apostolorum nomina sunt inscripta, *Apoc. XXI. 14.* quæ singula lapides præciosos diversorum generum fuisse memorat *v. 19.* Nimirum & Apostoli omnes lapides pretiosi sunt, & æquali robore ac firmitate murum hunc sustinent; quamvis ut inter lapides pretiosos evenit, aliis alios præstantia vincant. Porro res ipsa loquitur, neminem Petro in officio Petræ succedere potuisse. Petra enim Ecclesiæ, cui Ecclesia fidem suâ de J. Christo inædificet, no-

posse potest nisi qui Jesum à mortuis re-
 suscitatum oculis suis viderit, & ut hoc te-
 staretur, ab ipso Jesu vocatus & missus, &
 tantæ vocationi ac legationi competentibus
 donis instructus fuerit: proinde qui non di-
 gnitate tantum, sed etiam tempore, omnes
 alios credentes anteverterit: ut & in ædifi-
 ciiis fundamenta primò omnium poni so-
 lent. At qui & ipse petre huic innititur, fi-
 deiq; sue firmitatem ad petram hanc refert,
 quia etiam longo post tempore petre huic
 inædificatus est, quo pacto petram se esse
 dicet? Quin potius lapis est in Ecclesiæ æ-
 dificio huic petre superstructus, tanto re-
 motior à petrâ, quanto in Ecclesiæ structu-
 râ posterior. Et siquidem se esse in Eccle-
 siâ, quatenus à Petrâ & fundamentis suis di-
 stinguatur, neget, profectò, cum Ecclesiæ
 Petra esse non potest, eo ipso se ad Eccle-
 siam pertinere negabit, quæ petre huic à
 Christo positæ ab eodem Christo inædifi-
 cata est. Mirum autem est eos qui se Pe-
 tram Ecclesiæ post Petrum esse dicunt, non
 etiam Petri nomen usurpasse, idq; adeò, ut
 ne unus quidem ex illis in tanto numero in-
 ventus sit qui sese Petrû appellari voluerit,

quamvis quisquis pro arbitrio nomina mutent; cum Christus ipse ad hanc Petræ dignitatem significandam Petri nomen repererit. Nimirum ita fieri par erat, ne nomen Petri gererent, qui Petra Ecclesiæ esse non poterant.

Claves regni cœlorum quas Christus Petro dedit, exactâ rerum divinarum & ad salutem pertinentium cognitione continentur, quarum beneficio regnum cœlorum aliis aperitur, aliis clauditur. *Luc. XI. 52.* quas certè cum Petro cœteri quoque Apostoli, ac in primis Paulus, nemini cœlesti sapientiâ secundus, *Eph. III. 3, 4. 2 Pet. III. 15.* habuerunt communes, & ab Apostolis accepit ac servat vera Christi Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis. *1. Tim. III. 15.* Potestas solvendi & ligandi, est potestas de singulis judicandi, quam Christus non tantum omnibus Apostolis dedit, *Job XX. 23.*; sed etiam Ecclesiæ. *Matth. XVIII. 17. 18. 1. Cor. V. 13.* imo Ecclesia ab Apostolis constituta, ne ab Apostolis quidem solis sine Ecclesia fuit exercita, sive in excommunicandis à regulâ discedentibus, sive iterum in Ecclesiæ gremium recipiendis

piendis, *1. Cor. V. toto capite, 2. Cor. II. v. 7, 8.*
2. Theff. III. 6, 14, 15.

Agnoscit Vir Doctissimus Papas in-
 jura Episcoporum imò & Regum involas-
 se. Addere debebat, in ipsas Christi leges
 & instituta: inque eos qui ipsorum conati-
 bus adversati sunt, horrendum in modum
 factiisse. Unde apparet quàm invalidum
 & inane sit quod huic rei apponitur reme-
 dium, nempè ne in talibus obediatur: quasi
 verò ab omnibus contra hujusmodi illicita
 imperia exercitus opponi possint. Sicut
 multi Imperatores, & avorum memoria
 Carolus V. Imperator, contra ejusmodi
 iniquas usurpationes, armis & copiis sese
 tutati sunt. Præstiterat igitur neminem in
 Ecclesiâ ad tam sublime rerum fastigium
 evexisse, quam subtractâ ullis in rebus obe-
 dientiâ, orbem terrarum non Concilio-
 rum tantum concursationibus sed bello-
 rum etiam tumultibus, & sæpè in cassum
 contutere. Nam ubi semel tantam pote-
 statem concesseris, quis illi finem statuet,
 aut quis moderabitur? Rex ille regum
 Christus, Monarcham civilem Romanorū
 evertit, ne nimirum gravis Veritatis Pro-

fessoribus semper incumberet ; & idem ille
 in ipsâ Ecclesiâ suâ unius hominis domina-
 tum erigeret ? Neque sibi quisquam Ec-
 clesiam indivulsam simul & emendatiorem
 polliceatur quamdiu Tyrannis conscien-
 tiarum in illâ exercebitur , quam tantæ po-
 testati , sinè maximâ rerum omnium per-
 turbatione quis eripiat ? Nisi fortè ipsamet
 sponte eam è manibus dimittat , id est sibi
 ipsi exitium struat. Nam sicut tanta pote-
 stas in Ecclesiâ sine vi externâ parari non
 potuit ; sic sine eâdem conservari non po-
 terit.

Concordia regni & sacerdotii, quid aliud
 evincit, quam quod sicut omnium gentium
 unus Rex in terris esse non potest, sic neq;
 omnium Ecclesiarum & Sacerdotum unus
 in terris Summus esse potest Sacerdos. Nō
 cadit tanta dignitas in hominem morta-
 lem. Et idcirco Jesus Christus ad cœle-
 stem majestatem erectus est, ut omnium
 populorum & Rex^{et} Summus Sacerdos esset.
 Et sicut Ecclesia, quia spirituale regnum
 est, spiritualem nec visibilem habet Re-
 gem; sic quia spirituale est sacerdotium, spi-
 ritualem etiam non visibilem habet sum-
 mum Sacerdotem.

Prin-

Principatus nomina in Ecclesia, quatenus Ecclesia est, usurpare, à Deo non est. Utamur potius nominibus à Spiritu Sancto dictatis, in quibus nulla est ambitio, nulla dominandi illecebra, Seniorum, Episcoporum, Ministrorum, quæ summam Ecclesiæ libertatem, & dignitatem, & eorum qui præsunt modestiam ostendunt. Seniorum & Episcoporum alios fuisse Seniores & Episcopos in Ecclesiâ illâ primâ & sanctâ, non legimus, & cur essent nulla erat causa, cum ad Episcopatum non nisi Sanctissimi, & tanto munere dignissimi eligerentur eligique debeant. *1. Tim. III. Tit. I.* Et si quid in Episcopo corrigendum incidisset, sua cuique sufficeret Ecclesia: aut si hoc parum erat, facilè plurium Episcoporum conventus, id est Ecclesia ex Ecclesiis selecta, agi posset. Paulus certè Titum in Cretâ reliquerat, ut oppidatim Seniores constitueret: *Tit. I. 5.* id est ab Ecclesiâ electos & nominatos precibus & manuum impositione consecraret. *Ad. VI. 6.* Ut verò Seniorum istorum rursus alium cõstitueret Metropolitanâ, aut primatem, nihil Paulo memoratû legimus. Nimirum postquâ Ecclesiæ

mores labi cœperunt, dominatus in Ecclesiâ enasci cœpit, qui cum vitiis crevit, iisque ad summum pervenientibus & ipse justo Dei judicio ad summum pervenit.

Angelorum nomen Episcopis Ecclesiarum in Apocalypsi tributum longè modestius est quam Principum: nec Angeli dominantur hominibus, præsertim Christianis, sed Deo ex Dei mandato hominibus ministrant. *Heb. 1. ult.* Idem & Episcoporum officium est. Angelus apud Malachiam cap. II. 7. vocatur quisque ex Sacerdotibus, non is tantum qui Sacerdotum erant Princeps. Levi enim nomine, v. 4. 5. 6. totum Sacerdotum Collegium intelligit, & v. 8. statim Sacerdotes omnes in commune alloquitur.

Summum hunc apicem, universali Ecclesiæ consensu, Romæ collocatum esse, probari non potest: cum & aliæ Ecclesiæ eâdem ambitione fuerint vexatæ, nec unquam primatum hunc Romæ sedi, rebus suis ex voto fluentibus concessuræ. Nec profectò quæ afferuntur causæ universali isti consensui gravitate suâ consentiunt. Idcirco ne Roma, summâ Ecclesiæ sede honoranda

noranda fuerat, quod duobus maximis A-
 postolis Ecclesiam orbasset, & duo hæc
 lumina ex Ecclesiæ corpore effodisset? Et
 ut locus iste durante isthic Romani Impe-
 ratoris sedè, spargendo in omnes terras
 Evangelio fuerit idoneus, at regendis Ec-
 clesiis, & retinendæ compagi quærendus
 erat multo quietior, & magis ab universi
 Orbis strepitu remotus. Præsertim quum
 summo omnium Ecclesiarum Antistiti nus-
 quam solitudo metuenda esset. Et si hunc
 summum Ecclesiarum apicem gentium ille
 & populorum undique concursus Romam
 attraxerat; profectò translata aliò Roma-
 ni Imperii sede, etiam hunc transferri par-
 erat: Imò majestate illâ Romani Imperii in
 plures Reges dispersâ, quid est quod eum
 Romæ retinere poterat? Quin potius
 fatemur id quod res est, Romanam Eccle-
 siam illiusque Antistites, urbis suæ fastum
 imitatos esse, ut se non minus Ecclesiarum
 omnium caput ferrent, quam illa se urbium
 omnium ac orbis caput ferebat, Terrarum
 Dea gentiumque Roma. Sicut omnium
 in terris exercituû, omnium quotquot sunt
 ubique classium, unus Imperator unus guberna-

bernator esse non potest; sit multò minus omnium Ecclesiarum uas præter solum Christum cœlestem Dominum esse potest Antistes, Præpositorum gradus qui in unum desinant, in exercitu, in navi, necessarii sunt, quia exercitus & navis sine imperio regi non potest; ideoque multitudo ut tanto facilius & commodius regatur, per istos gradus veluti in paucitatem redigenda est. At Episcopus qui non imperare, sed præire debet Ecclesiæ, eamque non externâ vi cogere, sed sponte & ultero sequentem ducere, non minus sine ullis præpositorum gradibus regere potest Ecclesiam, quam pastor gregem ovium. Quod si unus Ecclesiæ alicui regendæ non sufficiat, plures operas suas sociare possunt, non tanquam alii aliis potestatis gradibus superiores; sed tanquam onus inter se partiti, cum mutuâ sit inspectione & observantiâ, unius Domini, qui Christus est, ministri. *Matth. XXIV. 45. &c.* Atque hæc est Christianæ fidei vis, ut multorum animos, sine ullis præpositorum gradibus ad perfectam unitatem perducatur, *Act. IV. 32.* Hoc ipsa quod de particulari quavis Ecclesiâ dici-

dicimus, ad univetsalem quoq; Ecclesiam referendum est, quæ plurium Episcoporum & Presbyterorum sub uno capite Christo diversis collegiis, diversis orbis partibus, eadem regiminis formâ gubernari potest: tantoq; magis eadem, quanto magis se & Christi & Ecclesie subjectos esse meminerint. Unitas Ecclesie quæ summè libera est, non cõtinetur multis præpositorû gradibus, quæ in unum in terris summam desinant, quod vel cogitare est nefas; sed ut sub uno Christo, unâ Christi doctrina, uno spiritu, una charitate, multisq; ministeriis gubernetur. *Phil. II. 1. 2. 3.* Sic membra sub uno capite sic fratres sub uno patre, sic servi sub uno Domino, sic oves sub uno Pastore unitatem retinent, quamvis nulli sint in hac unitate gradus. Neque enim Christi Ecclesia terrenum est regnum, ut terrenis regatur modis ac consiliis; sed tota illius gubernatio cœlestis est, nulli externa coactione, sed sola in Christum fide constat. Hæc si totum corpus animet, omnes & seniores & juniores officium promptè facient; hæc absit, & æmulatio, ambitio, avaritia

amc

amor præsentis seculi, animos occupent, &
 omnia pessum ire ac ruere necesse est. Et
 qui in Ecclesiâ sunt gradus, non superioris
 & inferioris potestatis, sed majoris vel
 minoris ministerii sunt gradus; Neq; enim
 quisquam suum aliquid suoque nomine
 aliis imperat, sed Christi, neque aliis magis
 quam sibi: quin eorum quæ aliis præcipit,
 ipse primus ac diligentissimus executor
 esse debet: ut merito Petrus dominari cler-
 ris, & typum esse gregis, inter se opposue-
 rit. *1. Pet. V. 3.* Quin & in præcipiendo ac
 moneendo summam adhibere debet erga
 omnes modestiam, erga quosdam etiam
 reverentiam *1. Tim. V. 1. 2. Tim. II. 24.* Mi-
 nisterium autem maximum olim in Eccle-
 sia erat Apostolorum: nunc postquam ad-
 miranda illa dona cessarunt, Episcoporum
 est, qui laborant in sermone & doctrinâ.
1. Tim. V. 17. In collegio eorum qui juris
 vel ministerii potestate pares sunt, unus
 esse potest qui totius collegii consensu con-
 sultationibus præsit easque dirigat, decreta
 etiam, si quæ per ipsum exsequi oporteat,
 collegii nomine exsequatur: adde etiam
 alios convocandi jus sibi à toto Collegio
 con-

concessum habeat: proinde & in Collegii consensu primus sit. Sed potestatis hujus delatio ex Collegio arbitrio tota pendet, & extra collegium nullus illius est usus, nec in ministrorum Ecclesie conventu deferri cuiquam debet ex loci in quo Ministrum agit, dignitate, multò verò minus ex ambitione: sed ei qui hoc munere sit dignissimus, & ad illud obeundum aptissimus. Et si plures sint tales etiam electionem variis temporibus variare expedit. Talem si quis Petri in Apostolorum Collegio fuisse, & in quovis Ministrorum Ecclesie conventu, esse debere dicat, equidem non pugnabimus. Neque enim hæc potestas est superioris in inferiores; sed peculiaris quædam dignitas, & officium inter pares: quam si primatum aliquem vocare libeat, concedamus sanè, dummodò constet, in Ecclesia primatui isti ejusve exercitio nullum inter Ecclesie Ministros, nisi in eorum Collegio & conventu esse locum, neque cuiquam demandandum esse, nisi in Collegio, qualem Petrum inter duodecim Apostolos fuisse credibile est, dignissimo.

Hunc verò Primatum Christum inter
Aposto-

Apostolos instituisse, & Petro contulisse, nullam veri speciem habet; quippè qui semper de primatu contendentes representavit, & humilia sequi docuerit, cujus illa sunt verba, *Qui volet inter vos esse primus sit omnium servus. Marc. X. 44.* Itaque Christus suos in modestiâ, in humilitate, in servitute mutuâ semper detinuit; sed dona in eos contulit varia, ex quorum dignitate ac præstantiâ, liberum illis fuit eligere, quoties erat opus, collegii sui quem vellent præsidem.

~~Neque~~ Seniores erant in Ecclesiis, inter quos præcipui qui operam Ecclesiæ navabant in sermone ac doctrinâ. *1. Tim. V. 17.* Angelus in Apocalypsi vocatur primarius Episcopus, cujus præcipuæ curæ mandata erat Ecclesia; qui non potestatis superioris gradu, sed donorum & ministerii, cæteris pollebat, Ecclesiâ tamen; quippè illius minister, longè inferior, & non minus aliis omnibus, cum opus esset subjectus, quam præpositus. Quem cæcus principem vocare, seculi phrasis est, non scripturæ nec modestiæ Christianæ.

Titus in Cretâ Metropolitanam non egit; sed

Sed cum munere Evangelistæ, qui Comites erant Apostolorum fungeretur, jussus est ab Apostolo in Cretâ constituere oppidatim Seniores, qui regerent Ecclesias, Tit. I. 5. quibus ex Apostoli præscripto constitutis, & rebus omnibus in ordinem redactis, haud dubiè ad Apostoli reversus est comitatus.

Posse à paucioribus plurium Ecclesiarum corpus regi, persecutionum præsertim tempore, quo non facile ordinarii Ecclesiæ conventus agi possunt, negandum non est: dummodo uni homini, divinis illis viris è medio sublatis, res tanta non credatur: & sicut à superbis Exarcharum, Primatum, Patriarcharum, principum titulis; sic multo magis à rebus ipsis, id est, omni ambitione, fastu ac dominatu abstineatur. Quod fiet, si isti sese Ecclesiis, earumque Ministris vicissim subjectos esse agnoscent & fatebuntur, rationemq; administrationis suæ iis reddere, eamque ex eorum arbitrio & voluntate susceptam, rursus deponere, semper parati sint.

Ecclesia alia super aliam sese extollere non debet, nec principalitatem ullâ sibi, aut

F

emi-

eminentiam arrogare, non magis quam Ecclesiam Ministri alii supra alios, aut quàm membra in uno corpore, alia supra alia. Hinc, ut Apostoli verbis utar, *qua putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantio- rem circumdamus, & quae inhonesta sunt nostra, abundantio- rem honestatem habent: honesta autem nostra nullius egent.* Sed Deus temperavit corpus, ei cui deerat abundantio- rem tribuere honorem, ut non sit schisma in corpore, sed idem pro se invicem sollicita sint membra. *1. Cor. XII. 25. &c.* Nec quicquam est quod à se invicem magis divulserit Ecclesias, mutuam earum charitate soluta, quam ista per tot dignitatum & ambitionum gradus affectata unitas: ex qua factum est ut alii pro aliis inflarentur contra alios *1. Cor. IV. 6.*

Irenæus principalitatem Ecclesiae Romanæ, & illius Antistiti universalem inspectionem tribuens, errore seculi abreptus est. Quod non mirum, cum Pauli ipsius tempore mysterium iniquitatis jam esset in opere. Quasi verò parum habuerit Romanus Antistes, dare operam ut Ecclesiae suae benè præesset, nisi ad suam curam & inspectionem totius Orbis revocasset Ecclesias,

clesiaz. Nimirum non alia res nobis pe-
 perit istos in Ecclesia principum gradus,
 qui tandem in uno summo desinerent,
 quam quòd ut apud aliquam Ecclesiam ex
 divinis illis Viris, à quibus prima illa Eccle-
 sia & fundari & ordinari debuit, e vita ex-
 cessit, iste statim fuerit, qui illius munus,
 quamvis cœlestibus donis, & vocatione
 impar, exindè sensim & dominationem in
 Ecclesia, illiusque titulum arriperet. Mor-
 tuo alicubi Evangelistâ, aut Prophetâ, aut
 Apostolo, statim erant qui eandem in Ec-
 clesia dignitatem, & plurimum Ecclesiarum
 curam ad se raperent. Quod maximè in
 Romana accidit Ecclesia, cujus Antistes
 duorum maximorum Apostolorum hære-
 ditatem ad se putavit pertinere. Hoc ni-
 mirum illud erat, quod uterque istorum
 summorum virorum sollicitè cavendum
 monuerat, ne quisquam saperet ultra quam
 sapere oporteat, sed saperet ad sobrieta-
 tem: unicuique sicut Deus divisit mensu-
 ram fidei. *Rom. XII. 3.* Nempe quos
 Deus simplices Ecclesiæ fecerat Episco-
 pos, non debebant sibi arrogare munus
 Evangelistæ, multo minus Prophetæ, mul-

to minus Apostoli, multo adhuc minus durarum summorum, imò reverà omnium Apostolorum. Undè postmodum ad tantam superbiam deventum est, ut Majestate Regum & Imperatorum omnium sese superiores crederent, postquam capita, quod Apostoli non fuerant, Ecclesiæ, sese crediderunt. Nimirum membrum quod in corpore Deus aurem fecit, oculum se facere non debet, aut quod fecit pedem, facere se non debet manum: sed habentes, ut ipsius Apostoli verbis utar, donationes secundum gratiam quæ data est nobis differenter, in his maneamus & Ecclesiæ inserviamus. *Rom. XII. 6. 1. Cor. XII. toto capite. Eph. IV. 7. 11. 1. Pet. IV. 10. 11.* Hoc si omnes quibus post Apostolos, Prophetas, Evangelistas, Viros illos divinos, Ecclesiâ jam operâ illorum constituto, cura fuerat commendata, cogitassent, nunquam hos in Ecclesiâ Principatum gradus, qui tandem in apertam evaserunt tyrannidem, & immensam superbiam, cum totius Ecclesiæ Christianæ deformatione conjunctam haberemus.

Aristocratia in Ecclesiâ nulla est : sed Monarchiâ tantum. Quod si quid ex usu rerum & temporum constituendum est, sine totius Ecclesiæ scitu fieri id non debet. Vide *18. XV.* Unde qui in Ecclesiam Aristocratiam, illiusque principem inducunt, Christi & Ecclesiæ majestatem violant. Ammianus Marcellinus, quia paganus, idcirco dixit id quod res erat, Episcopos Romanos, idcirco autoritate potiores habitos, quod Romanæ urbis essent Episcopi. Nimirum sicut ipsa urbs Diis æternitate & majestate æquabatur; sic & illius Episcopi tantum supra ceteros eminere censebantur quantum Roma

- - - alias supra caput extulit urbes. Primatus hic, quia in Ecclesiâ nec necessarius est, nec utilis, nec licitus, nec ab homine mortali, nisi solius hominis vanissimâ ambitione sustineri potest : idcirco sine tyrannico terrore, nec exercitus fuit, nec exerceri potest. Episcopus vero eo ipso sua jura non conservat, dum se his omnibus superiorem facit.

Schismata aliqua authoritate Romanæ
 sedis esse sanata, mirum non est: cum rei
 naturalæ aliquando usus bonus esse possit.
 Etiam ex venenis confici solent pharmaca.
 Schismata ex ipsa Romana sede orta, non
 tantum orta sunt ob electiones controver-
 sas, sed etiam ob affectatum & exercitum
 in omnes Ecclesias Principatum, imò ty-
 rannidem. Causa cur qui opinionibus dis-
 sident inter Catholicos, maneat in eodem
 corpore, non ruptâ communionē; contra
 qui inter Protestantes dissident, idem non
 faciunt (nam facere si vellent, possent) hæc
 est quod Catholicis magis reverantur summum
 in terris Ecclesiæ Principem, quam Protes-
 tantes cum qui in cælis est. Sed sicut hæc
 irreverentia, & ex eâ profecta Schismata,
 ipsam non effugient suo tempore poenam;
 sic communionis illa potentia ex terrenis
 causis, & ex reverentia illiciti in Ecclesia
 dominatus orta, Deo placere non potest;
 præsertim cum in communionē illa multa-
 rum injustarum & Dei displicentium re-
 rum contineatur societas. Idcirco, ut schi-
 smata vitemus, inducendus non est in Ec-
 clesiam hominum dominatus. Præstat,
 enim,

enim, imò oportet, inquit Apostolus, non Schismata tantum, sed etiam hæreses elicere inter vos, ut qui probati sunt, manifesti fiant inter vos, 1. Cor. II. 14. quàm ut Dominum aliquem imponamus Christi Ecclesie, quo nihil illi potest esse perniciosius.

Ordo continetur principatu quodam, sive præpositi unitate. Benè est. Incipiamus igitur à Christo Ecclesie capite, & corporis istius membra, non per gradus præpositorum, qui in corpore nulli sunt præter unum caput, sed per gradus donorum divinarum, & ministeriorum, ut ante diximus, numeremus: primum Apostolos, deindè Prophetas, tum Evangelistas, tum Pastores & Doctores, & quæ sunt alia sanctissimorum ministeriorum nomina, tandem Ecclesie, & in Ecclesiis singulos Christianos. En Ordinem verum. En corpus Ecclesie, ex tot membris sub uno capite compaginatum.

Non Petri unitas cohibuit sanctos illos Christianos à schismate: (Hæc inventa sunt ad palliandam principatus in Ecclesia unitatem) sed omnium Apostolorum consensus hoc effecit, ut omnium Apostolo-

rum discipuli unum essent, quia Apostolos à quibus veritatem cœlestem hauserant, unum esse videbant; Non in uno Principe, sed in uno Spiritu & doctrinâ. Nam cuiusque Apostoli discipuli, nihilo se inferiores putabant cæteris. Nec véro etiam ipsos Apostolos à schismate continuit aliquis inter ipsos Principatus: quem sciebant ac meminerant quo pacto Christus fuerat detestatus; sed Spiritus Sancti vis, & illorum summa modestia, & ab omni principatus affectatione animus alienissimus. Quocirca iste capitum ac præpositorum ordo in Ecclesiâ esse non debet: sicut ob alias causas gravissimas, tum ob id ipsam ne invehat Schismata imò & hæreses. Quasi vero & partium plurium inter se & illi totius corporis coagmentationi, non sufficiat unum cœleste caput: imò verò nullum aliud sufficit, nisi cœleste. Hujus solius exors est potestas: cæterorum omnium, Ecclesiæ est subiecta.

De Imperatoribus, & Regibus & Conciliis supra egimus. Etiam sine *διὰ πνευμάτων* quæ olim in Ecclesiâ fuit, si ambitio cæteraque vitia absint, quæ in magnis urbibus

urbibus maximè vigent, eligi ad munera Ecclesiastica possunt, viri & sapientiâ & morum integritate conspicui: imo sine *πνευματικῶν διακρίσει* eligerentur. Ecclesiarum Seniores, ex illâ, quam Paulus tradit normâ *1. Tim. III. Tit. I. c.* Malum malo trahitur. Principatus isti in Ecclesiâ tot ritus & traditiones in Ecclesiam invexerunt, contra fidem & libertatem à Christo datam, ab Apostolis traditam: quod nunquam accidisset, si Episcopi & Seniores, suam quiq; Ecclesiam, nullo admissio in se superiore principatu, secundum normam ab initio traditam, rexissent. Ita sublati hominum traditionibus, Ecclesiam totam in sanctis moribus, & charitatis Christianæ operibus occupatam haberemus.

Apostoli quæ instituerunt aut probaverunt, talia sunt, ut & fidei Christianæ, & libertati, & spirituali ac rationali cultui, conveniant universa: quocirca quæ talia non sunt, pro Apostolicis haberi non debent. *Nos spiritu & fide, inquit Paulus, spem justitiæ expectamus. Nam in Christo JEsu neque circumcisio quicquam valet* (quanto verò minz alii omnes externi ritz)

neque praputium, sed fides per charitatem efficax,
Gal. V. 6. Et ab initio capitis ejusdem,
In libertate quâ Christus vos liberos fecit, stete, nec
iterum iugo servitutis implicemini, Et infra v. 18.
Si spiritu agimini, non estis sub lege, id est, planè
liberi estis. At spiritus fructus qui sint,
v. 22. docet: qui sanctis moribus non riti-
bus continentur externis.

Verum est eorum quæ dixerant quæque
scripserunt Apostoli, parem auctoritatem
habuisse, sed quia multi pro Apostolis venditari
poterant, etiam ipsis viventibus Apostolis,
2. Theff. 11. 2. Idcirco divinâ providentiâ
factum est, ut omnia ad salutem nostram
pertinentia, indubitatis eorum scriptis con-
signarentur taliaque in iis exstarent dicta,
ex quibus adulterina omnia & supposititia
facile dignosci possint. Quæ in Ecclesiam
sunt introducta contra Christianorum spi-
ritualem libertatem, & fidei dignitatem,
etiamsi ad ejusdem observationem reducta
fuerint, longè præstet abolere quam reti-
nere. Per talia enim, populus semper ad
externa pronior, à rebus spiritualibus, ad
ea quæ re ipsâ nihil sunt traducitur, & pro
verâ pietate ac veritatis notitiâ, supersti-
tioni-

tionibus imbuatur, & veritatis cognitione
 privatur: dum ea pro peccatis habet quæ
 peccata non sunt, & eorum vitationem pro
 singulari pietate reputat, quæ vitare nihil
 intererat: quæ proindè non ornant Eccle-
 siam Christi, sed dehonestant, unitatem
 testantur, sed non in Christo. præterea læ-
 dunt libertatem. Quo pertinent quadra-
 gesimæ & aliorum dierum falsa jejunia:
 cum ne vera quidem jejunia pro lege per-
 petua vel etiam necessaria, imponi Eccle-
 siæ debeant. Paschatis festum quo tempo-
 re celebretur, in Christianâ religione ni-
 hil refert. Unde apparet seculi illius in-
 rebus divinis sapientia, quæ tantâ mole,
 videlicet in maximo Ecclesiæ discrimine
 laboravit, ut Paschatis festum transferret.
 Planè huc adferenda sunt quæ dicunt Apo-
 stoli de opere rituum abolito. Neque
 enim magna istorum parte tantùm nos li-
 berant, sed omni & quâlibet. Nulla au-
 tem est causa, ut cum omni ritu Mosaico
 soluti simus per Christi gratiam, & per fi-
 dem, alio ullo oneremur ritu: præsertim
 cum fides & libertas Christiana Mosaicis
 ritibus opponatur, non quatenus sunt Mo-
 saici

saici, sed simpliciter quatenus sunt ritus, & ad literam ac carnem pertinent, non ad spiritum. *Si quis est in Christo, nova est creatura, vetera illa praeierunt, ecce nova facta sunt omnia: 2. Cor. V. 17.*

An etiam ita pauci & faciles sint isti ritus in Ecclesiam inducti, res ipsa loquitur. Tot dies abstinentiâ ciborum (quos Deus creavit ad participandum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem 1. Tim. IV 3.) tot feriis etiam alienissimis temporibus, & quod multo pejus est, cum cultu ac invocatione mortuorum, deputati. Quid confessiones illas & poenitentias superstitiosas, in exterminationem veræ poenitentiae repertas, commemorem? Quid infinita alia? quæ tantum abest ut ad pietatem sint utilia, ut sub hac *μωροφωσία* pietatis omnis illius vis perierit, 2. Tim. III, 5. Jejunant, & surgunt ebrii, confitentur & animo non sunt contriti, confitentur ut peccent, peccant ut confiteantur, poenitentiam agunt, & in peccatis perseverant, sacros agitant dies, & nullo tempore profanus vivunt. Christus humana dogmata & præcepta damnans, & omnem eorum quam-

quamvis speciosa sit, inutilem ac frustra-
 neam esse observationem, prophetæ ver-
 bis docens, *Matth. XV. 9.*, non ea tantum
 intelligit, quæ cum divinâ lege pugnant
 aut fundamentum habent in persuasione
 plane falsâ atque noxiâ, quale erat de non
 juvandis parentibus, *v. 4. 5.*; sed & ea quæ
 per se spectata, nihil in se habent quod legi
 divinæ adversetur: quale erat, de quo
 principalis quæstio erat instituta, ne quis
 quam illois manibus cibum sumeret, *v. 2.*
11. 18. 19. 20. Quæ omnia meritò Christus
 damnat, quòd onus non necessarium ho-
 minibus imponant, & conscientias aggra-
 vent, & quod pejus est, animum in-
 observandis Dei præceptis distrahant.
 pessimum verò quòd his talibus, quæ
 contra Dei Leges admittuntur, vel tolli ve-
 minui posse credantur. Quod si talia sub
 lege viventibus imponere, culpâ non vo-
 cabat, quid putamus, quanto crimine si
 obstringunt illi qui sub Evangelio, in liber-
 tatem filiorum Dei emissos, in servituten
 redigunt? Pharisei præceptum se hoc suum
 præceptis morum prætulisse, aut certè æ-
 quasse nō agnoscebant, certè nō magis quæ
 Chri

Christiani id ipsum de suis traditionibus stentur; & tamen eo res devenit, ut populus Christianus, citius homicidium & quodvis aliud scelus perpetret, quam ut diebus prohibitis vescatur carnibus. Nimirum ubi *πάρεργα* istiusmodi perpetuâ lege sancita sunt, ibi caveri non potest, quin *πάρεργον* fiat *ἔργον*, ac *ἔργον* habeatur in *πάρεργον* loco.

Apostoli consentiente Ecclesiâ ab omnibus servari voluerè, præceptum de non edendo sanguine, & idolothytis. Sed primum non perpetuâ & immutabili lege, Judæorum infirmitati ex charitatis lège datum id erat, quibus infirmiore fidem adulescentibus, aut si penitus animum à fide averterent, Christiana fides libertatem suam, repetitura erat & repetiit. Deindè datum id erat non temerè: neque enim temerè libertas, inestimabile bonum prodigi debet, sed gravissimâ de causâ; nempe quod speciosissimas rationes haberent Judæi, quibus utrumque hoc præceptum defenderent. Prius quidem de non edendo sanguine, eâ ratione quam adduxit Vir Doctiss. quæ ab ipsis Nox temporibus valuerat,

Demonijs immolantibus.

Inerat, non apud Judæorum tantum majores, sed & apud alios Deumtinentes. Alterum verò de non edendis idolothytiis idolorum averfatio egregie defendebat, præfertim quum ea quæ idolis immolarentur / *1. Cor. X. 20.* cum quibus Dei cultoribus nulla debet esse communitas. Præter hæc duo, tam plausibilibus argumentis defensa, vide quam nihil in gratiam Judæorum de suâ libertate remittere voluerunt Christiani. Et si id apud Christianos impetrare non potuit Legis ipsius quamvis à Deo olim datæ, autoritas, quid de Phariseorum aut seniorum traditionibus, de manibus puta, ante cibi summionem lavandis, censuramus? Quas verò causas habuit Ecclesia, seu verius Ecclesiæ illi Principes (nam frustra hæc culpa in Ecclesiam conjicitur, quæ servitute pressa gemit) ut pseudo-jejunia illa & alia his similia imponerent Ecclesiæ? quâ charitatis lege, quâ argumentorum specie, ad puerilia ista adacti sunt, idque ut ea non temporariâ aliquâ, sed æternâ lege firmarent? Quasi verò concessum sit Ecclesiæ, multò verò minus illi qui eam ex Christi præcepto regere debent

concessum est, leges pro arbitrio ferre, ac
 libertatem Christi sanguine partam, con-
 stringere, & spirituales cultum traditione
 rituum contaminare, & dum Christo sapi-
 entiores ac sanctiores esse volunt, omnia
 pessimum dare. Ecclesia legibus à Christo
 datis obtemperare debet, & qui eam re-
 gunt, id agere ut his obtemperet; non ve-
 rò pro libitu leges figere, ac refigere.
 Quocirca rectè fecerunt qui jugum hoc à
 cervicibus suis excusserunt, neq; huic ite-
 rum cervices suas inserere debent quibus
 id est integrum: At qui isthic vivunt ubi li-
 bertas ista sine scandalo exerceri non po-
 test, præsertim qui etiam inter tales nati &
 educati sunt; ii libertatem suam ex usu a-
 liorum moderentur, & ex charitatis lege
 aliis inserviant: dicti illius Apostolici me-
 mores, *Esca nos non commendat Deo, neq; enim si
 manduca verimus abundamus, neq; si non mandu-
 caverimus deficiemus. 1. Cor. VIII. 8.* Ita Pau-
 lus, cum liber esset ab omnibus, omnium
 se servum fecit, ut plures lucrifaceret.
*Et factus sum, inquit, Judæis, tanquam
 Judæus, ut Judæos lucrarer, iis qui sub
 lege sunt quasi sub lege essem, ut eos qui
 sub*

sub lege erant lucrifacerem; iis qui sine lege erant tanquam sine lege essent (quum sine lege Dei non sim, sed in lege sim Christi) ut lucrifacerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis ut infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, ut omninò aliquos faciam salvos. Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar. 1. Cor. IX. 19. &c. Et tandem totum hoc argumentum de libertate nostrâ ex ædificationis usu moderandâ, cõcludens; sive ergo manducatis, inquit, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sive offensione estote Judais & gentibus, & Ecclesia Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quarens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvificent. 1. Cor. X. v. 31. &c. Hoc addo, æquum omninò esse, ut cum nos in aliorum gratiam factis ipsis de libertate nostrâ cedamus, nihil sit in officio, nisi deest, ut his libertatem, salutem, & beatitudinem

tate nostrâ cedamus, per illos vicissim nobis liceat, verbis saltem & professione libertatem Christianam asserere : quô & ipsi sensim bonum suum agnoscere incipiant.

Quod Vir Doctissimus addit, in applicatione legum istarum ad singulos requiri, modo *strictè*, modo laxamenti aliquid, argumento est, leges istas à Christo & Apostolis non esse profectas. Nam Christi & Apostolorum leges (per quas Christus Ecclesiæ, universam, eamque omnibus seculis immutabilem, cuique nec addi nec detrahi quicquam fas sit, salutis æternæ rationem tradidit, *Act. XX. 20. 27. Gal. I. 8. 9.*) cum non ad literam sed ad spiritum pertineant, tantâ sunt æquitate scriptæ, ut nihil amplius moderaminis admittant, tantâque perfectione, ut si quid laxes, totum corrumpas.

Ad ARTICULUM VII.

Verissimum est Ecclesiam sese separare debere à peccatore præposito. Nam si id facere debet à quolibet Fratre peccatore *1. Cor. V. 2.*, quanto magis à peccatore præposito, qui exemplo suo longè magis

notere

nocere potest Ecclesie, quam quivis aliunde multo etiam magis Ecclesia potestatem habet sicut eligendi dignos prepositos, sic indignos recusandi. Sicut rectissime in Epistola Cypriani LVIII, à Viro Doctissimo, laudata, totius Synodi Africanæ nomine perscriptum est. Sed hæc, nisi Deus singulari sua ope & Spiritus sui robore succurrat, nullum habent usum in Ecclesia sub Principum Ecclesiasticorum dominatu in servitutem redactâ. Amorem & reverentiam Universalis Ecclesie, particularis Ecclesia tantum abest ut per id exuat, ut ei egregie exemplo præluceat: nisi fortè Universalis Ecclesia propterea novercam se ei præbeat, & tyrannidem in eam exercere velit. Sanctior disciplina nunquam in Ecclesia obtinebit, frustra que eam optabimus, nisi prius doctrina, ex qua omnis disciplina, sanetur. Itaque qui sanctiorem optant disciplinam, optare etiam debent, idque etiam pro virili agere, ut Ecclesie doctrina ab omni errore repurgetur.

Dei bonitatem non fuisse, ut Universalis Ecclesie doctrina corrumpereetur ambiguit dictum, Nam si per Universalem istam

doctrinam intelligamus Scripturam Sacram, & Symbolum Apostolicum ab omnibus receptum, verum est quod dicitur: sed si intelligamus ea omnia quæ præter Scripturam & Symbolum Apostolicum universis persuasa sunt Ecclesiis, tantum abest ut ea in corruptam doctrinam contineant, ut nihil aliud fiat, quam veræ & salutaris doctrinæ corruptelæ, justo Dei judicio peccata ulciscens, orbi Christiano immittæ.

2. *Theff. II. 10. 11. 12.* Quas non coarguere sed benè explicare velle, quid aliud est, quam erroribus patrocinari? neque ὁρθοδοκεῖν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔεὐαγγελίζεσθαι? Undè fiat ut innumeris infirmis occasio scandali præbeatur, quorum conscientia infirma (ut Apostoli verba meritò huc accommodem) ædificabitur ad persistendum in erroribus, & peribit Frater tuus infirmus, super tuâ scientiâ, propter quem Christus est mortuus,

1. *Cor. VIII. 10.* Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismet ipsis prudentes, *Esa. V. 20. 21.*

Quanto

Quanto rectius facerent, si ingenii vim ac doctrinæ copiam, ingentia Dei dona, ad patefaciendam clarissimæ veritatis lucem converterent, & interea tamen non permiscendo falsis vera, paci communi studerent, & Christianos omnes ad mutuam tolerantiam, & permittendam conscientis libertatem cohortarentur.

Ad ARTICULUM IX.

Baptismus infantium verbo Dei confirmis non est: cum baptismus sit institutus ad poenitentiam. *Matth. III. 6. 11.* & exindè obtinendam peccatorum remissionem. *Act. XXII. 16.* ad profitendam in Christum & testandam fidem *Marc XVI. 16.* ad initiandos in Patris & Filii, & Spiritus Sancti, seu in Christi nomen, (in quo & Pater, qui unxit, & Filius, qui unctus est, & Spiritus Sanctus, quo unctus est, compendio includitur) discipulos. *Matth. XXVIII. 19.* : ad exuendum veterem hominem, & induendum novum. *Gal. III. 27.* id est ad hoc externo isto signo declarandum & ob-signandum: cum baptismus immersione & emersione constaret, & baptizati vestes exuerent, & alias induerent. Atqui ho-

rum, quæ anima sunt baptismi, ac sine quibus baptismus mortua quædam & inanis est ceremonia, nullum in infantibus habent locum. Unde Christus: Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, salvus erit. *Mar. XVI. 16.*: Primum fidem requirens, deinde baptismum mandans. Propterea Philippus eunuchum quem catechizaverat, interroganti, Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Si credis ex toto corde, licet. *Act. VIII. 36.* Et Petrus; Servat nos, inquit, baptismus, non carnis depositio fordium, sed bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Quasi dicat, non quatenus carnem abluit, seu quæda ceremonia est; sed quatenus Conscientiam metu solvit, & facit ut Deum de suâ salute intrepidè interroget. Nimirum ideo, quod in baptismo de fide & abdicatione vitiorum ac vitæ novitate interrogati, affirmando respondeant, idque hoc sacro ritu firment, & sese ad id faciendum obstringant. Mansit hæc interrogandi de fide consuetudo, etiam traducto ad infantes baptismi ritu; haud dubio argumento, in baptifandis semper, requisitam fuisse antecedentem fidem.

At

At quàm decet sanos homines, ex infante quærere, num credat, & alios pro infante respondere, credo? An si hæc simulatio nõ accederet, infans salvus esse nõ posset? Tam enim verum est infantem credere, quàm te qui interrogas, & te qui respondes infantem esse. Cur igitur non & baptisaris pro infante, si pro infante potes credere? Aut si pro infante credere non potes, cur te credere pro infante respondes? Et si infantem sine fide salvari posse credis, cur non multo magis credis eundem salvari posse sine baptismo? qui sine fide nihil est. Quanto tatis fuerat, infantum salutem Deo committere, & Christi exemplo, Deo, sine baptismo, cujus vim intelligere nondum possunt, oblatos, manus iis imponere, proque iis precari: *Matth. XVIII. 13.* & vota suscipere, neque dubitare cum Paulo *1. Cor. VII. v. 14.*, sanctorum, id est credentium, sanctam esse progeniem, & quamdiu parentibus suis, nondum proprio robore ab iis separati adherent, pro uno cum parentibus homine reputari, ideoque Parentum suorum fide ac sanctitate, propter Christi obedientiam servari: quæ certè in infantibus

Christianorum non minoris est efficaciam ad eorum salutem, quam Adami & posterorum peccatum efficax fuit etiam in infantibus, nullius commissi aut omissi reis, ad eorum mortem, *Rom. V. v. 13.* Quanto, inquam, satius id fuerat, quam baptismi ritum sine iis, quæ ritus istius anima sunt, usurpare, & quæ conjuncta esse debebant, à se invicem divellere, & baptismi alios fines constituere. Quod quo pacto Christus judicaturus est, nostrum non est pronuntiare. Ideò nec eos qui infantes baptizant, damnare audeamus: isto præsertim tempore, postquam hæc consuetudo in Ecclesia adolevit, & tot seculis roborata, est. Scimus Zelo quodam quamvis non secundum scientiam, baptismum properari. Indulgemus infirmis, qui ipsi baptismi perse, quamvis fides & cætera absint, vim quandam salutarem, quæ etiam in infantibus efficax esse possit, attribuunt. Patimur ritus, dummodo res ipsa maneat, quamvis sanctos & à Christo institutos, ab Apostolis & Apostolicis Ecclesiis usurpatos, alicui necessitatis legi, in Christianam præsertim religionem non subjici. Vicissim
etiam

etiam nemo nos damnet, quod eandem libertatem, quam alii sibi in hoc ritu sumunt, nos usurpare non audemus: tutius ac religiosius arbitrati primis Christi & Apostolicis sanctissimis ac sapientissimis institutis adhærere. Nam Apostoli illud dictum; Non misit me Christus baptizare, sed Evangelium annunciare *1. Cor. I. 17.*, de eo agit quod Paulus per se ipsum facere tenebatur, id autem erat ut Evangelium prædicaret; baptismum autem etiam per alios semper administrare poterat: quod se, quibusdam exceptis, apud Corinthios fecisse gaudet, ut scilicet ex eorum testimonio constare posset, eos qui baptizati essent, non in Pauli, sed in Christi nomen baptizatos esse *v. 14. 16.* Alioquin enim baptismi administratio tanquam modus initiandorum discipulorum ac professionis Christianæ faciendæ, & à Christo fuit præceptus *Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 16.* & ab Apostolis usurpatus, *Act. II. 38.*; & in Ecclesiis Apostolicis retentus, non tantum in iis qui aliundè ad Ecclesiam accedebant, sed & qui in Ecclesiâ nati & educati essent: quos in adultior ætate, cum fidem jam haberent, eamque

& quæ fidei coherent, profiteri ac testari, seseque ad ea præstanda obstringere, ac facto ipso, Dei ope accedente exsequi, id est vim baptismi intelligere possent, baptizari solitos fuisse, ipse Vir Doctissimus annotavit. Christi baptismus ad regulam revocari non debet, qui non suâ sed exempli tantum causâ baptismum à Johanne suscepit; nisi quatenus & ipse adultus baptizatus est & non infans. Caterum ex iisdem quos Scriptura assignat baptismi finibus constat, eos qui ad vitæ finem olim baptismum differebant, non minus in altero extremo fuisse, quam qui infantes in ipso vitæ initio baptizandos putant. Nam sicut infantes vim baptismi non intelligunt; sic qui eum ad finem vitæ distulerunt, vim illius quam intelligunt exsequi amplius non possunt. Frustra enim peccatis & seculi moribus renunciat, ac vitæ sanctitatem profitetur, cui morte omnis in posterum & peccandi & sanctè vivendi facultas præciditur. Igitur justum baptismi tempus est, ex quo quispiam in fide ac religione Christianâ institutus, vim illius, proinde & baptismi rectè percepit. Undè constat, omnia

Scri-

Scripturæ loca, quæ de baptismo agunt, ad eos pertinere, qui Sacri istius ritus, non quatenus nuda & inanis ceremonia est, sed quatenus rerum in animo ejus qui baptizatur latentium, externa professio est, capaces sunt: & eos tantum propter omissum baptismum damnari, qui possunt ac contemnunt baptizari. Non secus atque damnantur qui fidem & charitatis opera non habent, quòd quamvis ea habere possunt, non curarunt. At locus Joh. III. de regeneratione ex aquâ & Spiritu, ad baptismum planè non pertinet; nisi quatenus baptismus regenerationis istius signum ac professio est. Regeneratio enim ista, animi renovationem significat, *Rom. XII. 2.* quam novi mores sequuntur, *ibid.* & quæ in infantibus locum non habet, quam non aquâ fluminis quâ tingimur, sed aqua coelitus defluens, quæ Spiritus Sanctus est, operatur: quem aquæ baptismi præsertim sine fide & omni intelligentiâ suscepti copulatum non esse, vel ille docuit qui Baptiste nomen primus meruit. *Matth. III. 11.* Et in Ecclesiâ Christi post baptismum demum Spiritus Sanctus dari solebat; *Act. II. 38. Mart. seqq. XIX. 5, 6.* Cornelio & qui in ejus domo

congregati crediderunt, etiam ante baptis-
mum datus est. *Act. X. 45.* Paulus Christi
hæc apud Joannem verba optimè interpre-
tatus est. *Tit. III. 5.*

Ecclesiæ liberum esse ea quæ ad Sacro-
rum rituum essentiam, id est ad eorum
proprium modum & finem spectant, mu-
tare, iisque novos fines assignare, aut iis
qui finium verorum capaces non sunt ap-
plicare, concedendum non est. Nam
quod ad stata baptismi administrandi tem-
pora, aut locum, pertinet (in quo & flumi-
na & stagna, & baptisteria includenda sunt)
hæc in potestate Ecclesiæ esse, res ipsa do-
cet: illa autem non nisi à Domino suo ac-
cipere debuit, & prout acceperat, religio-
sissimè fervare. Peccavit igitur Ecclesia,
cum baptismum rem sacram ad infantes
traduceret: non minus quàm cum olim
Eucharistiam infantibus daret, quæ ab ipso
Domino ad mortis suæ commemorationem
in Ecclesiâ est instituta, quæ ab infantibus
fieri non potest. Cujus rei causa nulla
alia est, quam quod ipsis per se ritibus vim
quandam salutarem ac cœlestem tribueret,
quam propterea nec infantibus denegare
opor-

oporteret. Et sanè si id verum sit, mos ille
 Eucharistiam infantibus dandi, non magis
 evanescere debuit, quam infantes baptilan-
 di. Neque obstant Pauli verba: *Qui come-
 deret indignè, & probet seipsum. 1. Cor. XI. 27.*
 Ea enim tantum ad adultos pertinent, qui
 id facere possunt. Nam & baptismus qui
 Christianismi initiatio est, non minori reli-
 gione suscipi debet, & tamen id non obsti-
 tit Ecclesiæ quominus eum communicaret
 infantibus. An igitur potestatem facie-
 mus Ecclesiæ ut erret, ut supersticiosè agat,
 ut ipsis per se ritibus vim salutarem adscri-
 bat, cum veræ pietatis & spiritualis vitæ de-
 trimento? Modum etiam baptismi reli-
 giosè servare debuit Ecclesia, nempe ut in
 illius administratione non adaspergeret, id-
 que partem tantum corporis, sed totum ho-
 minem mersaret. Nam id & ipsa bap-
 tizandi vox significat, & sacramenti vis po-
 stulat. Totius enim hominis denotatur
 purgatio. Christianorum verò baptismus
 etiam in mortem ac sepulturam Christi su-
 scipitur. *Rom. VI. 3. Col. II. 12.* Mortis igitur
 ac sepulturæ sacramentum continere
 debet: quod sine mersatione fieri non po-
 test

test. Idem dicimus de adjunctis aliis in baptismi administratione ritibus. Quid hic facit tactus aurium? quid sputum? res in homine peccatore, cum Christo qui divinam virtutem toto corpore spirabat. (*Mat. V. 30.*) & ipsum Spiritum Sanctum halitu dabat (*Joh. XX. 20, 22.* sese componente, & superba nimium & fœda. Quid unctio in fronte & vertice? quid denique manuum impositio, ab Apostolis peculiari privilegio circa eos qui jam plene baptizati erant, adhiberi solita? Quid attinet inanes cumulare ritus, aut illis vim aliquam, quam nec ex seipsis, nec ex Christi institutione habent, attribuere, & populos superstitionibus imbuere? Quæ sicut in tantis Ecclesiæ tenebris pacis causâ toleranda sunt, donec clarior Veritatis lux omnibus affulgeat; sic profecto à Viris sapientibus, & meliorum temporum in Ecclesia cupidis non merebantur defendi.

Quæ hic Vir Doctiss. scribit de differentia baptismi Johannis à baptismo Apostolico, vera sunt, neque negari, nisi à præoccupatis & contentiosis possunt. Johannes baptizabat in poenitentiam, Apostoli, etiam in

In Christi, seu Patris & Filii & Spiritus S. nomen, inq; ea omnia quæ Christianâ pietate continentur, Joannis disciplinâ longè perfectiora: ut apparet in Apollo. *Act. xviii. 25.* In nomen certè Spiritus S. adeò non baptisabantur Joannis discipuli, ut nequidem an Spiritus Sanctus esset audirent, tantum abest ut Joannis baptismus Spiritus S. promissionem haberet: nam eos quorum isthic fit mentio discipulos. *Act. XIX. 2.* extincto jam Johanne, & expleto illius ministerio, baptisate Joannis fuisse tinctos, conjectura est, nullo nixa fundamento: quod etsi verum esset, tamen aliâ formâ quam à Johanne traditâ baptizari non poterant. Non mirum igitur est, quod iterum à Paulo fuerint baptizati, nempe in nomen Domini Jesu, in quod antea non fuerint beptizati. *v. s.*

Denique Christus ipsè, ut rectè notavit Vir Doctissimus Joannis baptisate tingi potuit. *Matth. III. 15.* suo non potuit. Illud tamen negandum non videtur, non omnes qui Joannis baptismum susceperant iterum Christi baptismo fuisse tinctos. Undè nec Apostolos à Christo fuisse baptizatos

tos legimus, & à quo baptizati fuissent, cum ipse Christus non baptizaret. *Johan. IV. 2.* Nec etiam ipsum Johannem vel suum vel Christi baptismum suscepisse constat : quia nec Apollos Joannis discipulus iterum baptizatus, sed tantum in viâ Dei accuratius institutus fuisse narratur. *Act. XVIII. v. 26.* Nimirum qui ultra poenitentiam illiusque fructus jam tantum profecerunt, ut Jesum crederent esse Christum, idq; semper professi fuerant, nihil opus habebant Christiano tingi baptisate : magno sanè documento, Christianum baptisma à Joannis baptisate diversum, illoque longè perfectius, nihil in se salutare præter fidei & pietatis Christianæ sanctissimam professionem, & quæ eam consequitur peccatorum remissionem continere.

Ad ARTICULUM X.

CHristus nocte illâ qua traditus est, panem quem sub finem solennis cœnæ, usitato Judæis more, acceptum, gratis actis fregit, & dedit discipulis suis ut ederent, corpus suum esse dixit, mox pro nobis dandum & frangendum. Similiter & calicem quem cœnâ jam finitâ, eodem more sumsit, &

& gratis similiter actis, discipulis ut ex eo
 biberent omnes porrexit, sanguinem suum
 Novi Testamenti, vel quod eodem recidit,
 Novum Testamentum in suo sanguine, mox
 pro nobis in remissionem peccatorum fran-
 gendum vocavit. *Matth. XXVI. Luc. XXII.*
1. Cor. XI. Nulla aliam de causa, nec ullo
 alio sensu, quam quod panis iste, & calix,
 memoriale signum corporis Christi pro
 nobis fracti, ac sanguinis fusi, Novique
 Testamenti æternis temporibus esse deb-
 eret, ipsomet Christo cum panem daret, di-
 cente, *Hoc facite in mei commemorationem 1. Cor.*
XI. 24. & cum daret poculum, *Hoc facite*
quotiescunq; biberitis (morem enim hunc ser-
 vatos ponit, & ut servent tacite præcipit)
in mei commemorationem v. 25. Et Apostolus
 id ipsum confirmans subjicit; *Quotiescunq;*
enim ederitis panem hunc, & calicem hunc biberitis,
mortem Domini annuntiatis, donec venerit. v. 26.
 En ritus istius sacri finem à Christo institu-
 tum, proinde totam illius quæ sine contine-
 tur rationem. Quem ritum profecto aliis
 ex causis apud Judæos usitatum pulcerrimè
 Christus ad mortis suæ commemorationem

H

&c

& celebrationem retulit, (præsertim cum
 & Judæi in solènnibus cœnis hunc morem
 obeuntes divina beneficia commemorare
 solerent) : Non solum enim fractus panis,
 corporis Christi pro nobis fracti, & calix
 sanguinis è corpore ejus effusi, egregium
 Sacramentum est; sed etiam id ipsum quod
 panem hunc edamus, & calicem bibamus,
 Christi mactationem nobis exhibet, sinè
 quâ nec corpus Christi edi, nec sanguis
 bibi posset. Adde quod in pane & vino,
 præcipuis vitæ nostræ alimentis, optimè
 carnis & sanguinis, id est mortis Christi vis
 illa vivifica in omnibus qui carnem hanc
 edunt & sanguinem bibunt (id est, ut Ar-
 ticul. 3. exposuimus, vim hanc agnoscunt,
 & animo complectuntur) sese exserens
 adumbratur, eo dum panem hunc sacrum
 edere, & calicem bibere jubemur, eo ipso
 ut carnem Christi edamus & sanguinem
 bibamus, simul admonemur, cumque pa-
 nem illum sacrum edimus, & calicem bi-
 bimus, nos Christi carnem edere, & san-
 guinem bibere profitemur. Usitatum est
 hoc in omnibus lingvis, ut signa rerum,
 maximè memorabilia, id ipsum esse dicantur

tur

tur seu vocentur cujus signa sunt. Et in hoc ipso argumento, crucis Christi simulachra illa quæ in compitis figi solent; crux Christi appellantur. Et ut ita loqueretur Christus, vel illud ipsum Pascha, cujus memoriam celebrabat, & novi paschatis id est sui memoriam instituebat; exigere poterat. Agnus enim ille qui ritu illo comedebatur, Pascha seu transitus ideò vocabatur, quod transitus illius Domini in Ægypto signum memoriale esset, eo fine institutum, ut populus tanti beneficii divini memoriam æternis temporibus recoleret. *Cum introieritis* (inquit Moses de hoc paschatis ritu agens) *terram quam Dominus Deus daturus est vobis, observabitis ceremonias istas. Et cum dixerint vobis Filii vestri, quæ est ista religio? dicetis eis, victima transitus Domini est, quando transiit super domos Filiorum Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans; Exod. XII. 25. seqq.* Similiter de hoc sacro Eucharistiæ ritu dicendum est, quod sit ritus corporis & sanguinis Domini, qui sese pro nobis mandandum præbuit, ut nos ab æterno liberaret interitu, & in vitam assereret sempiternam. Nec refert quod

res ista cujus memoria hoc signo primū
 consecrabatur, à Christo nondum gesta
 esset: nam nec transitus ille Domini factus
 adhuc erat, cum ritum illius memoriæ con-
 secratum populus jussu Dei primum obi-
 ret. At illâ ipsâ nocte quâ ritus uterque
 primum celebratus est, & Dominus in Æ-
 gypto transivit, & Christus pro nobis tra-
 ditus est. Qui ultra hæc quæ diximus, ali-
 quid in hoc sacro ritu quærunt, & corporis
 Dominici realem aliquam in illo præsen-
 tiam, aut arcanam & incomprehensibilem
 corporis & sanguinis Christi participatio-
 nem cogitant; ii ex maximis difficultati-
 bus & erroribus, nunquam se expedient.
 Quâ de re vide quæ diximus Artic. III.

Vir iste Doctissimus cum vulgarem Ca-
 tholicorum *Transubstantiationem*, atque Lu-
 theranorum *Consubstantiationem* (utamur e-
 nim barbaris vocibus, quando in ea Eccle-
 siæ tempora incidimus) meritò improba-
 ret; eorum autem qui se Reformatos vo-
 cant, sententiam ad voces & loquendi for-
 mas Catholicis usitatas accommodare vel-
 let, Apostolicæ doctrinæ viam deseruit, &
 frustra pacem atq; conciliationem Eccle-
 siæ

siæ quærit: quæ nunquam nisi traditâ ab A-
 postolis veritate, verâ & stabili concordia
 uniri poterit. Multa etiam & ambigue, &
 adeò sivè subtiliter sivè obscure dixit, ut in
 Christianâ simplicitate nullum habeant
 usum. Occasionem Viro Doctis, dedit ni-
 mia antiquorum Patrum, & illius in quo
 vixerunt Ecclesiæ (si modo eadem in o-
 mnibus totius Ecclesiæ quæ ipsorum sen-
 tentia fuit) reverentia: quasi nefas sit Pa-
 trum istorum, & Ecclesiæ illius dicta ac fa-
 cta ad antiquiorem id est primam illam &
 ab initio traditam Apostolicam normam
 Scripturis Sacris proditam revocare. Cum
 non alio fine divina providentia hæc quæ
 scripta sunt scribi, & incorrupta conserva-
 ri voluerit, quàm ut ex iis quisq; salutarem
 doctrinam semper petere, & sese adversus
 errores munire, eosq; in aliis corrigere pos-
 set. Undè nec ullus error est in Christianâ
 religione, nec esse potest, qui ad normam
 hanc revocari, deprehendi, & corrigi non
 possit: dummodò nemo pertinaciam & vin-
 cendi studium veritatis luci opponat. E-
 nimverò nisi antiqui illi Patres cum suâ Ec-
 clesiâ errandi initium fecissent, nun-
 quam in hæc errorum extrema justo

Dei iudicio deventum esset. Paucorum
 dominatus in Ecclesiâ, codicum Scripturæ
 inopia, animus Judæorum gentilium Phi-
 losophorum institutis imbutus, lingvarum
 ac phrasium quæ Apostolis in usu erant in-
 scitia, mens in superstitiones prona, mundi
 peccata, effecerunt ut errorum morbi per
 universum Ecclesiæ corpus brevi sese dif-
 funderent, & subindè magis magisque au-
 cti, tandem ad summum pervenirent.
 Quibus frustra omnia alia remedia adhi-
 bemus, nisi Ecclesiam omnem illum san-
 guinem quem aliundè quam ab Apostolis
 hausit, aliquando emiserit. Sed ut ad ea
 quæ hic Vic Doctissimus annotavit venia-
 mus, primùm Justini ac Irenæi quæ citat
 verba, nihil aliud dicunt, quàm panem &
 vinum postquam gratiæ sunt actæ, esse
 corpus & sanguinem Christi, id ipsum
 nempe quod & Christus dixit: Addunt
 præterea pane isto ac vino, & sic Chri-
 sti corpore ac sanguine ali nostra corpora.
 At quo pacto panis & vinum fiat Christi
 corpus non explicant: quia tamen ita pa-
 nem hunc & vinum, corpus & sanguinem
 Christi esse dicunt, ut simul sit naturalis
 nostra

nostra alimonia , & creatura quâ nutrimur esse non desinat ; apparet eos de vulgari illâ quam hodiè Catholici statuunt transsubstantiatione nihil cogitasse. Et cum Justinns rem totam ad Apostolorum hæc de re Commentarios revocet, eo ipso ostendit, istius rei intelligentiam non aliundè quàm ex iisdem petendam esse.

Quid porro obscurius eo quod in Synodo Tridentinâ ad hujus rei explicationem affertur, *cum sacramentaliter præsens Servator substantiâ suâ nobis adest?* Hoc non est declarare Christi verba, quæ cuivis rectam mentem afferenti clarissima sunt, sed tenebris involvere, & hominum mentis implicare. Quis enim istam sacramentalem Servatoris substantiâ suâ apud nos præsentiam, nobis satis explicaverit, illiusve nobis fidem fecerit? Atqui non ipse Servator substantiâ suâ seu quatenus subsistit sacramentaliter præsens nobis adest; sed corpus illius vitæ cassum, & sanguis illius ex corpore effusus, in pane & in vino nobis adest. Quod aliter intelligi nec debet nec potest, quàm corporis Christi vitæ cassi, & sanguinis Christi memoriale signum. Et hoc ritus

istius sacramentum est, hoc facer ille panis & vinum, hoc panis fractio & calix, hoc esus, hoc ex calice potus, ut supra ostendimus, adumbrat. Hoc est quod commemoramus & prædicamus, & pro quo gratias, hunc ritum obeuntes, agimus. Ita demum dignè, vel indignè, in poenam vel in salutem, ex hoc pane edere, & ex hoc calice bibere possumus. 1. Cor. XI. 27. Ita partem ex hoc sacro pane & vino sumere cuique licet: indivulso & indiviso, non multiplicato, & semper uno eodemq; manente, illo quod designatur corpore.

Manent, inquit, panis & vini τὰ αἰσθητὰ, mutatur νοητὸν, ejusque loco succedit corpus & sanguis Christi. Quid verborum tantum consensum quærimus, & non rerum potius ac sententiarum? Nam quæ sunt ista panis & vini αἰσθητὰ? An accidentia tantum, sublata panis & vini substantiâ? Non dicet opinor Vir Doctus. Quod verò istud νοητὸν quod in pane & vino mutatur, & cujus loco succedit corpus & sanguis Christi, illud opinor quod relictâ panis & vini propriâ substantiâ, in illo sacro pane & vino mente debet intelligi & percipi: id verò

verò est corpus & sanguis Christi. At rursum quærendum erit, quo pacto in hoc pane & vino, Christi corpus & sanguis mente intelligi ac percipi debeat? Itaque manebit eadem difficultas, & animus cogitatione suspensus: qui nisi eum quem nos ostendimus, clarissimum & simplicissimum modum amplectatur, nunquã sese ex vassè difficultatibus & erroribus ac superstitionibus extricabit. Ταύνην in signis mysticis nunquam appellantur ἀληθῆν apud Hebræos, ut propterea verè sint ὄντα, & substantia mereantur appellari; sed quæ spiritualiter aliquid esse dicuntur, collata cum iis quibus id nominis propriè tribuitur. Sic Christus vera lux, *Joh. I. 9. 1. Joh. II. 8.* vera vitis *Joh. XV. 1.* verus panis. *Joh. VI. 32.* sic cœleste tabernaculum verũ *Heb. VIII. 2. IX. 24.* quæ loca citavit Vir Doctiss. appellatur. At hoc ad rem de quã agimus planè non pertinet: sequeretur enim panem & vinum longè perfectius corpus & sanguinem dici, quam ipsum Christi corpus & sanguinem. De carne & sanguine Christi spirituali, atque divino, à carne quæ crucifixa fuit, & sanguine qui effusus fuit,

diversis, nulla mentio est in Sacris literis: imò oppositum est in appposito. Caro enim & sanguis spiritui opponuntur. *Luc. XXIV. v. 30. Eph. VI. v. 12.* Et Apostolus cœlesti Christi corpori, quale nunc habet, carnem & sanguinem opposuit, ideò quod caro & sanguis regnum Dei hæreditare non possit, neque corruptio incorruptionem hæreditabit. *1. Cor. XV. vers. 57. seqq.* Illa ipsa caro quæ crucifixa, & quatenus crucifixa fuit, ille ipse sanguis qui effusus fuit, & quatenus effusus fuit, spirituales & divinam virtutem vivificandi nos habet, & propterea à nobis edi ac bibi eo pacto debet, quo pacto cibus ac potus appellatur, id est ex comparatione cibi ac potus carnalis, (qui occasionem hujus sermonis Christo dederat, *Johan. VI. v. 31.*) spirituali & improprio. Semel in errorem prolapsis, nisi revertantur, ulterius semper errandum est. Postquam animus opinionis errore in pane & vino præsentiam, quandam & efficaciam Christi concepit, etiam ad corpora nostra non ad animos tantum vim illius traduxit. Mirum est, qui sic statuunt, quod non etiam ipsius pa-

nis & vini alimoniam, ad animos, non ad corpora tantum nostra retulerint. Spiritu Christi vegetantur corpora nostra: sed hunc in pane & vino nos haurire, nusquam scriptum est. Corpus Christi nos fieri, verum est, propterea quod illius spiritu regimur; non verò quod in sacro illo pane & vino, sive substantiam, sive latentem quandam corporis & sanguinis Christi vim sumamus. Per hanc vim, corpora nostra & sanguinem nostrum, idonea reddi ad beatam resurrectionem, error est, prioribus connexus. Aliter hâc de re loquitur Apostolus *Rom. VIII. v. 11.* Si inquit Spiritus ejus qui suscitavit Jesum ex mortuis habitat in vobis, is qui suscitavit Christum ex mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem ipsius Spiritum in vobis. Unitas quam habemus cum corpore & sanguine Christi, fit manducando & bibendo corpus & sanguinem Christi: corpus inquam non vivum, sed vitâ cassum; sanguinem non in corpore clausum, sed ex corpore effusum; non verò panem & vinum in Eucharistia. Illud spiritu & animo, sine ullo ritu peragitur: hoc corpore & ritu,

Irenæus rectius dixisset, corpora nostra percipientia carnem & sanguinem Christi, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia; quam percipientia Eucharistiam: cum Eucharistia indignè percipi possit, & ad judicium; corpus autem, & sanguis Christi, indignè & ad judicium à quoquam percipi non possit. Quippè in Eucharistiâ non ipsum propriè corpus & sanguis percipitur, sed illius memoriale, tantum signum. Atqui Christus cum de edendâ suâ carne & bibendo suo sanguine loquitur, *Joh. VI. 56.* ipsam suam carnem à nobis edi, & ipsum suum sanguinem bibi vult, nempe eo modo quo talis cibus edi, & talis potus bibi potest.

Vide quo tandem errores evadant! Hoc corpus, pergit Vir Doctissimus *vonlov* & verum, nemo dignè manducat, nisi qui prius adoraverit. Certè si isthic sit vivens illud & gloriosum Christi corpus. At quia isthic est tantum morte crucis exanime Christi corpus, & sanguis effusus (talem enim calix exhibet) idque non verè ac propriè, sed in memoriali suo signo ac ritu; profecto qui isthic adoraverit, nihil aliud quam

quàm panem & vinum , quamvis sacrum adoraverit. Quo superstitionis ne prolaberemur, vel ipsa manducatio nos retinere poterat. Indignum enim est, quod adoraveris deindè comedere. Nemo, dicit Cicero quamvis Paganus, ut quo vescatur Deum credat esse: proindè ut illud etiam adorandum censeat. Nemo, inquit Vir Doctiss. dignè manducat, nisi prius adoraverit: Itane verò? prius adoret, postea manducet. Quis tulisset Israelitas agnum illum Paschalem priusquam eum comederent adorantes? Atqui & Agnus iste sacer erat, & ritus sacer, & in magni beneficii divini memoriam ac celebrationem dicatus & cum singulari religione tractandus Corpus Christi exanime, ut tale, & sanguis eius effusus, ut talis, nusquã est, nisi in mentibus & memoriã; proindè qui eum eiusve signum adoret, proindè faciat, atq; si mortem Christi adoret: Non magis profecto convenienter quàm si Israelitæ in Paschæ ritu transitum illum Domini subindè adorassent. Nimirum non transitus ipse, nò ea quæ recolendæ illius memoriæ cõstituta erant sed Deus propter transitum adorandus erat

Si

Sic nunc non mors Christi, non panis quem frangimus & edimus, non calix quem bibimus in mortis ipsius celebrationem; sed ipse Christus propter mortem quâ nos redemit, adorandus est. Jam si signum mortis seu corporis Christi ex animis, & sanguinis effusi, non aliter adorare quàm ut signum ab ipso Christo institutum, Christianis indignum & superstitiosum est; quid dicendum erit de iis qui illud pro ipso vero & glorioso Christi corpore, vel in suâ substantiâ, vel in suâ cœlesti vi & isthic præente, adorant & adorandum docent, qui licere non exhorrescunt, non est panis sed est Deus, homo liberator meus, & postquam se transubstantiationem fecisse putant, seu Creatores sui Creatoris esse horrendâ & impiâ voce pronunciant? Nonne cum non rei ipsius, non divini eloquii veritate, sed falsa persuasione id nitatur, in reitiam veritate non Christi corpus gloriosum, sed panem adorant: qui ob hanc ipsam adorationem polluitur, & sacer esse desinit.

Invocari Christus ubique potest, honoris signis affici ubique debet; sed non in ullis falsâ persuasione, nec in signis & rebus
 illis;

ullis, quippè majestate ipsius longe indi-
 gnis. Habent cur singulares Deo gratias
 agant Protestantes, qui eos ab omni reli-
 quâ idololatria liberatos, admirabili suâ
 curâ etiam ab hâc panis adoratione conti-
 nuit. Talia enim de hoc sacro pane &
 credunt & docent, ut pro miraculo cen-
 sendum sit, eos in illius adorationem non
 esse prolapsos. Arca illa Fœderis, huc
 adduci non meruerat, quam Deus singula-
 ri suâ præsentia, gloriâ & fortitudine vene-
 randam fecerat, quam aliis suis tegebât.
 Cherubini, quibus ipse Deus insidere dice-
 batur, & undè responsa, summâ & tremen-
 dâ cum majestate dare solebat, *Num. VII. 89.*
 Quæ ut tantò venerabilior esset, in intimis
 tabernaculi adytis abdyta latebat, quam
 nemini fas erat attingere aut aspicere, aut
 ad eam appropinquare, ac ne ipsi quidem
 summo sacerdoti, postquam stabile domi-
 cilium nacta est, nisi semel in anno dun-
 taxat, & qui contra fecerunt, subito exani-
 mati peribant. Hanc igitur qui adora-
 bant non arcam adorasse dicendi sunt, sed
 eum qui majestatem suam & robur in arcâ
 illâ collocaverat. At quid hæc omnia ad
 p̄augm

panem Eucharisticum? In quo nulla Dei majestas elucet, nulla audiuntur oracula, nulla fiunt miracula, qui non tantum promiscuo omnium qui ad Ecclesiam pertinent adspectui, tactui, sed etiam esui expositus est. Itanè verò Deus suam & Christi sui immensam majestatem prosterneret.

Nondum hâc error stetit: sed etiam ex memoriali ritu oblatio & sacrificium non spirituale, (ad quod referuntur omnia quæcunque in Dei laudem facimus) sed propriè dictum, ad instar Sacerdotum Leviticorum faciendum erat: ad quod proinde novo inter Christianos non minus quàm olim inter Israelitas, sacerdotum genere, & peculiari ac consecrato loco opus esset. Planè contra S. Scripturam, quæ omnes Christianos & Reges & Sacerdotes, & Dei templum effectos esse, & nulla alia quàm spiritualia sacrificia proinde quovis loco & tempore ab iis offerenda esse docet. *1. Pet. II. v. 4. Heb. XIII. v. 15.* Et sane si vera est ista, quam Vir Doctissimus defendit, panis & vini in corporis & sanguinis Christi, sive substantiam, sive quod tandem

dem valet, cœlestem illius vim & virtutem, manentibus nihilominus panis & vini speciebus, pauculis verbis ab eo qui præsidet in Ecclesia pronunciatis, ^{mutatis} omnia velut in catenam inter se connexa aptaq; sunt. Nam & in manibus erit quod Deo offeratur, seu in sublimè elevetur, vel coram Deo moretur, ut in similia faciebat sacerdos Aaronicus; & quia non cuivis concedendum erit hæc transubstantiandi facultas, proinde nec transubstantiati oblatio; habebimus peculiare sacerdotes: porro quia nihil Christi corpore & sanguine efficacius offerri potest, habebimus sacrificiū omnibus sacrificiis majus, & quod mirum non est si dicatur valere pro vivis & mortuis. Sed hæc omnia, fundamento cui superstructa sunt, subruto, concidere est necesse. Quis credidisset, hunc simplicem & vulgarem aliqui ritum quem Christus ad mortis suæ memoriã celebrandam adhibuit & sacravit, in talia, tam inaudita, tam Novo Fœderi dissona, transformatum iri? Vetus illud Fœdus, totum, in sacrificiis & oblationibus externis positum; tamen memorialem illum Paschæ ritum, inter sacrificia quæ obla-

oblationibus constabant, non numerat: neque enim ex Agno illo Paschali quicquam offerebatur a Sacerdote, non sanguis, non adeps, sed totus agnus comederetur, & si quid remaneret, igne comburi, non ab ullo sacerdote, sed a Patrefamilias vel alio aliquo debuit. Nam quod Agni illi ad Levitas deferrentur mactandi, id non peculiari Dei Lege, sed ob mactandi artem & peritiam fiebat. In loco etiam quem Dominus sanctuario suo elegisset, agni isti comedi debebant: non quod in iis ulla contineretur oblatio; sed quod solennitatibus istis is esset communis destinatus locus, præsertim cum eas variis oblationibus celebrare deberent. Et sub Novo Fœdere exorti sunt qui ex memoriali veri illius Agni pro nobis mactati, ritu, verum & propriè dictum sacrificium & oblationem facerent, & ejus causâ novum sacerdotum, nova adyta, & quò omnia majorem speciem haberent, & peculiare vestes, & aras & ungenta, & rasuras & thuribula, & tintinnabula, & magnam vim Ceremoniarum, excogitarent. Non me possum continere, quin hic cujusdã eam in rem ver-

ba describam, Tractatu de verâ Christianoſ
 pacificandi ratione, Cap. 19. *Quid por-
 rō, inquit, gravitatis contineant miſ-
 ſales ritus, ex eâ parte quam hic recitâ-
 bo, guſtum capient lectores. Ac omiſſo
 quem vocant introitu, aliisque infinitis
 nugis, ſolius Canonis geſticulationes at-
 tingam. Junctis manibus ſe inclinet
 Sacerdos ante altare: poſtea in dextrâ
 parte oſculatur. Hic faciat tres cruces;
 elevet manus & expandat: junctis ma-
 nibus memoretur vivorum: parum flet
 & at genua: extendat manus ſuper ho-
 ſtiam: faciat quinque cruces. Jungat
 manus ſurſum: tergat manus ad cor-
 porale: elevet hoſtiam deinde calicem.
 Illis reſiſtis extendat brachia, quaſi de
 ſe crucem faciens; retrahat brachia,
 & faciat ſuper totum ſacrificium tres
 cruces, quartam ſuper corpus, quintam
 ſuper calicem. Ponat manus ſuper ſa-
 crificium; & oculos ſurſum erigat: in-
 clinet*

clinat sese ad altare, manibus cancellatis: osculetur altare; signet sese signo crucis. Junctis manibus memoriam habeat mortuorum: percutiat pectus suum semel vel ter: faciat tres cruces: discooperiat calicem: ostendat manu dextrâ hostiam. Cooperto calice, extendat manus: tangat patinâ pedem calicis, medium, summitatem, ad os suum & oculos admoveat. De hostia tres faciat partes, sed unam aliis majorem: de minima parte faciat tres cruces, deinde ponat in calicem, reliquas osculetur. Et talia, sunt qui defendant, & non potius sublata ex Ecclesiâ cupiant, idque totis viribus, & donis sibi à Deo concessis, agant! Id enim facere, & simul tamen pacem suamque tolerantiam suadere, & possent & deberent, donec dies illucescat, & lucifer briatur in cordibus omnium, qui certè nunquam exorietur, si quæ coarguere debemus, perpetuò defendamus.

Sed sacrificium istud, & oblationem, videamus. Quam triplicem hic esse ait

Vir

Vir Doctiss. Primo enim, inquit, offeruntur Deo species istæ, creatæ a Deo ad vitæ sustentationem. Quo pacto? An quod in Ecclesiam inferantur ad sacrum suum? At hoc quilibet Christianus facere potest, nec ullum tale continet sacrificium, quod peculiari indigeat sacrificio: Certè non, magis quàm qui victimas adducebant ad ostium tabernaculi. An quod species istæ sumuntur in manus? At ne hoc quidem: cum idem faciat domi suæ quilibet Paterfamilias: in Ecclesiâ verò id facit qui præfidet, non propter peculiare sacerdotium, sed quòd toti Ecclesiæ præeat. An quòd pro his agantur Deo gratiæ? At hoc ipsum quoque cujuslibet, sive domi sive in Ecclesiâ præeuntis officium est. An quod in corpus & sanguinem Christi transmutentur? Si quatenus fiunt signa corporis & sanguinis Christi memorialia, id habent non ex ullius hominis facultate, sed ex Christi institutione. Si verò aliam transmutationem intelligas, hîc nulla alia est: non magis quam in Paschali Agno. An quod in sublime manibus quasi ad Deum eleventur? At hoc quis iussit: quis fecit?

Christus pro iis à Deo sibi & suis oblatis gra-
 tias egit, non verò suo & suorum nomine
 Deo obtulit. Et si Deo offerrentur, non
 totæ in usum nostrum cedere deberent;
 sed ut appareret, eas Deo oblatas esse, pars
 earum saltem aliqua igni absorberi deberet,
 ut in omnibus fiebat oblationibus: quæ vel
 totæ, ut in holocaustis, vel ex parte aliqua,
 ut in aliis, comburebantur in alteri in odo-
 rem suavitatis Deo. An quod panis fran-
 gatur? At hoc itidem præeuntis est, non
 peculiaris sacerdotis, nec offerentis, sed
 manducantis, & ut alii manducant invita-
 tis. Et in Ecclesiâ ita factum apparet, ut
 quisquis sibi apud mensam Dominicam,
 partem ex hoc sacro pane decerperet, ut
 in Agno paschali fiebat. An quòd panis
 edatur, quòd calix bibatur? Hoc fit &
 fieri debet ab omnibus. An quòd mors
 Domini repræsentetur? Et hoc fit ab o-
 mnibus; nec Deo repræsentatur, in cujus
 oculis Christus ipse perpetuo apparet; sed
 nobis, & iis qui adsunt. An quòd grato
 animo commemoretur? Hoc itidem fit, &
 fieri debet uno præeunte ab omnibus. An
 quòd Deus oratur, ut propter mortem Filii
 sui

sui nobis peccata remittat? At hæc quoq;
precatio totius Ecclesiæ est.

Alterum, inquit, sacrificium est in eo ipso quod Christus obtulit. At Christus cum sacrum huic ritum ad sui commemorationem traderet ac usurparet, nihil obtulit. Non panem & vinum, ut vidimus: non corpus & sanguinem suum, cum nondum mactatus esset, nondum sanguinem fudisset. Nec enim victimarum ulla esse poterat oblatio, antequam mactarentur, & sanguis earum effunderetur. Neque etiam offerre se ipsum potuit, antequam in Sanctuarium oblationi designatum ingrederetur: ut typus Aaronici Sacerdotis, & ex eo Epistola ad Hebræos manifestè docet. Nam cum se mactandum præberet Christus, in eo victimæ rationem gessit, non offerentis sacerdotis. Quod si igitur Christus ipse ritum hunc instituens & peragens, corpus & sanguinem suum non obtulit, nec offerre potuit; quo pacto id facerent Christi discipuli? Christum in hoc ritu immolari, non aliter verum est, quam quatenus mors Christi per eum significatur, & memoria celebratur. Itaque nego sub panis

istius & calicis ut loquuntur speciebus quicquam aliud esse quam signum memoriale corporis & sanguinis seu mortis Christi: quas propterea falsum est offerri, cū signa memorialia Deo offerri non solerent, nec illorum ratio quicquam cum oblationibus commune habeat. Cæterum ritum hunc sacrificium, victimam, oblationem, immolationem appellari, nihil continet absurdum. Omnia enim pia facta, & ad Dei laudem spectantia, inter quæ ritus istius celebratio est, à Christo instituta, his nominibus appellari solent: & hæcenus etiam verum est, per ritus istius sacrificium & oblationem, non minus quam per alia omnia pietatis Christianæ facta & opera, nobis virtutem mortis & oblationis Christi applicari. Quæ hic ex variis authoribus congesta sunt de immolatione incruentæ, de sacrificii cruenti repræsentatione, & commemoratione, & recordatione, ea omnia argumento sunt nullum in hoc ritu verè & propriè dictum esse sacrificium, nullam immolationem, sed veræ tantum immolationis & veri sacrificii imaginem & memoriam, ejusque non totius, sed mortis tantum

tantum Christi, quæ sacrificii Christi initium tantum fuit, & ad oblationem sui ipsius via. Falsum enim est in cruce sacrificium Christi peractum esse, aut ipsius oblationem. Nam in cruce mactatio agni peracta est, non oblatio. Tantum igitur abest ut ritus esse veram corporis & sanguinis Christi oblationem contineat, ut ne signum quidem & repræsentationem illius, nisi consequenter complectatur, ad solius mortis Christi repræsentationem & commemorationem institutus.

Tertium, in hoc scilicet ritu, sacrificium est, inquit, quod ad exemplum ejus sacrificii facit Ecclesia, offerens corpus Christi, quod ipsa est. Id credo dicere vult Vir Doctissimus Ecclesiam in hoc ritu offerre Deo, non tantum corpus Christi propriè dictum, sed etiam mysticū, quod ipsa est. Primum igitur, tota Ecclesia sacerdotio isto fungetur, ut necesse non sit peculiare ad hanc oblationem & sacrificium legere Sacerdotes. Deindè, quis jussit ut Ecclesia sub panis & vini speciebus sese Deo offerret? Hoc jam ad hunc ritum aliundè assumptum est, non à Christo traditum. Quasi verò non hæc ipsa per se

Christianæ pietatis ratio & professio, ut parati simus, si ita res tulerit, pro Dei gloriâ & ædificatione, non bona tantum nostra & labores, sed & vitam profunderè. *Ad Exemplum*, inquit, *id facit corporis propriè dicti*. Atqui jam ostensum, hoc corpus isthic non offerri: quin cum Paulus panem illum sacrum ad Corpus Christi mysticum non minus referat, quam ad propriè dictum. *1. Cor. X. 17.* hinc intelligimus, non magis corpus Christi verum sub speciebus panis & vini contineri, quam Ecclesiam corpus Christi mysticum.

Deum nobis vires per ipsam Eucharistiam tribuere, proposito Christianæ pietatis, & pro Deo moriendi pares, error est ex prioribus consequens, qui ad superstitiones varias, deceptas hominum mentes deducit: quò & Cypriani quæ hic afferuntur verba pertinent, *Epist. LIV.* Indè fluxit & mos Eucharistiam ad infirmos deferendi: cujus non minus extra Ecclesiam & conventum, quàm extra communionem plurimum, nullus est usus, *1. Cor. XI. 2. 20. 31.* Et cum ritus iste nullo alio fine nobis sit graditus, quàm ad commemorationem & cele-

celebrationem mortis Christi, & Ecclesiæ communionem nullum salutis periculum aut detrimentum incurritis, qui propter corporis infirmitatem, sicut Ecclesiastici conventus ac communionis, sic neque ritus istius sacri particeps esse potest, de quo tamen, sicut & de Ecclesiasticâ communionem, spiritu participat. Eâdem superstitione & veteres olim à conspectu Eucharistiæ non communicantes arcebant, & hodierni contrario modo Eucharistiam, die festo illi instituto, solenni cum pompâ circumgestant.

Libellus cui nomen *Dialecticon*, quem Vir Doctissimus laudat, virtutem tantum corporis Christi cum pane & vino congiungi asserit: quod etsi dicitur multo mollius, & sine ullis verborum involucris, nullis tamen, ut vidimus, nititur Scripturæ documentis: nec istâ panis & vini regeneratione, non magis quam aquæ baptismi: quicquam erat opus: cum ipsum Dei verbum, & Spiritus Sancti vis, extra hos ritus dari solita, ad omnem salutis nostræ rationem sufficiat, & sufficere debeat. Et sicut baptismus rectè dicitur *ἰσχυρὸν*, regeneratio,

tio, renovatio, mors & sepultura, & resurrectio cum Christo, quòd istius signum sit externum & professio; sic Eucharistia rectè dicitur corpus & sanguis, & mors Christi, quòd illius similiter signum sit & commemoratio.

Ad ARTICULUM XI. & XII.

Non utilissimum tantùm, sed etiam planè necessarium est, ut in Ecclesiâ, in manifestis delictis (nam de occultis, ut rectè dicitur, Ecclesia non judicat) publica vigeat disciplina; cùm hic sit unus ex præcipuis congregationis fidelium finibus. *Matth. XVIII. v. 17. 1. Cor. V. 1. Thess. V. 11. 29. Thess. III. c. 14. 15. 1. Tim. V. 20. Heb. X. 24.* Hujus autem disciplinæ pars est, publica eorum qui deliquerunt poenitentia, quæ agnitione & confessione peccati, animi de peccato dolore & contritione, illiusq; declaratione, & peccati coram Deo & Ecclesiâ deprecatione: in iis verò qui non tantùm in Ecclesiâ castigati, sed etiam excommunicati fuerint, manifestâ & constanti morum emendatione, tota continetur. Nam vanas Ceremonias, & statuta tempora, & nescio quas alias poenitentiae leges definire, ad

re, ad litteram magis & carnalem disciplinam, quàm ad spiritum & spiritualem cultum pertinet, & dominatum sapit in Ecclesiâ. Undè & Ecclesiæ (si qua sit opus) indulgentia (ut in illo incesto, 2. Cor. II. vers. 8. & seqq.) tota ex rei circumstantiis, & utilitate communi, & totius Ecclesiæ iudicio, non verò ex unius arbitrio pendere debet, nec ad externas aliquas leges, sed ad vim rationemque veræ poenitentiae, & Ecclesiæ ædificationem referenda est: & quæ extra hanc normam conceduntur indulgentiæ, meri sunt abusus. Confessio criminum etiam non manifestorum, non utilis tantum sed etiam necessaria est, eaque non privata sed publica, quatenus quisque se peccati reum esse debet agnoscere, & confiteri, si etiam de quorum peccatis publice non constat. 1. Joh. 1. vers. 9. Ita enim fiet ut in sui justificatione, Dei misericordiâ agnità, à peccatis sibi in posterum sollicitè caveant, ne divinæ misericordiæ subindè illudant, & tantâ illius bonitate provocati, totos sese ad DEI amorem & obsequium convertant. Sic qui baptizantur, peccata sua

palam

palam confitebantur. *Matth. III. 6.* etiã cum eorum aliquã enumeratione. *Athor. XIX. 17.* Huc pertinet ne quisquam peccata sua defendat, vel excuset, vel extenuet; quod olim ipsi Davidi usu venit in Uriæ negotio, antequam à Nathane, insigni illo apologo coargueretur. Sed ut quisque peccatum suum illiusque gravitatem agnoscat, & exaggeret potius, quam elevet, idque publicè, si publicum sit factum. Sic Paulus maximum sese peccatorem confitetur. *1. Tim. I. v. 13.* Confiteri item publicè in Ecclesiã debemus; cum peccati, ejus fontes sumus, arguimur; quamvis fortè coargui & convinci non possimus. Nempè Deo gloria danda est, ne peccatum admissum negando, idque in Ecclesiã, & sic in Dei & Christi conspectu, peccatum duplicemus, & majoribus nos poenis involvamus. Confiteri item debemus ea peccata, quæ dum facta sunt injuriam & detrimentum proximo illatum continent, idque cum debitã proximo satisfactione. Qua de re existat *Lex Levit. VI. 1. seqq. Num. V. 61.* ex ipsã naturali æquitate petita. Undè constat, peccata

cum scandalo, & cum Ecclesiæ injuriâ ac dedecore commissa, quamvis Ecclesiæ incommodum ultro in Ecclesiâ confitenda esse, earumque censura Ecclesiæ judicio subjicienda. Et hoc olim in Ecclesia, cum disciplina vigeret Apostolica, & vera pietas, usitatum fuit, magnum carni frænum: quod postea in privatam confessionem, cum maximâ morum dissolutione laxatum est. Aliæ confessiones coram hominibus necessariæ non sunt, nisi quatenus vel consilio salutari, vel consolatione, vel precibus juvari cupimus: quo pertinent verba *Jac. V. 16.* Ut verò de singulis criminibus in memoriam venientibus, cum suis circumstantiis confessionem faciamus, nec præceptum est unquam, nec ullum habet in re salutis usum, nec jugum hoc populo Christiano imponendum est. Ut hæc confessio publicè fiat, consultum non esse, cuivis in propatulo est. Ut fiat privatim, & in aurem, ut ajunt, cui bono? Ut à peccatis absolvamur? A Deo ne, an ab hominibus? Non ut absolvamur à Deo: nam id Deus non præcepit, & satis constat, eum qui peccatis mortuus fuerit, & spiritu rega-

tur non carne, sine istâ confessione, à Deo absolutum iri. Non ut absolvamur ab hominibus: cum homines in absolvendis plura quàm Deus requirere non possint. Adde quod absolutio in potestate sit Ecclesiae, non unius hominis: ut si hæc enumeratio criminum ad absolutionem sit necessaria, non coram uno, sed coram totâ Ecclesiâ fieri debeat: cui soli post Apostolos, Ecclesiae architectos, ligandi solvendi que potestas concessa est. Neque etiam in quovis facto, vel consolatione, vel consilio aliorum indigemus: & ad preces pro nobis alios movere possumus, quamvis iis non omnia quorum nobis consci sumus sigillatim recenseamus. Res ipsa loquitur, morem hunc ex eo ortum esse, quod Ecclesiae præsides potestatem sibi arrogarint, auditâ confessione, quemlibet à peccatis absolvendi, impositis tantum, quæ viderentur satisfactionibus, ut vocant. Ita peccant omnes, ut habeant quod confiteri possint, & confitentur, ut à peccatis absoluti. tanto liberius peccent; postquam iis persuasum est, non sollicitam ab actibus vitiosis abstinentiam, sed eorum eorum sa-

sacerdote enumerationem, unicūm æternæ
 salutis esse remedium: quæ res facit ut au-
 ricularis ista singulorum criminum enu-
 meratio pro victorum auctoramento sic
 habenda. At Ecclesia quæ Apostolorum
 inheret institutis, neminem ex iis qui jam
 ante Ecclesiæ fuerunt aggregari ob solam
 confessionem absolvit: quin si ex ipsâ con-
 fessione videat aliquem hæc in vitiis, suâ
 communionem privat, nec ante noxâ solvit,
 quam fructus pœnitentiæ, id est veram
 vitæ emendationem videat: eo insuper
 addito, ut si Deus, cui omnia longè melius
 perspecta sunt, rem aliter se habere judi-
 cet, suam absolutionem pro irritâ habenda
 esse. Ità fit ut homines rebus vanis
 prætermisissis, totos ~~se~~ ad vitia deponenda
 & sanctos mores assumendos compo-
 nant.

Rese

Cogitare jubet Vir Doctissimus Eccle-
 siæ præsides, annon ex re sit Ecclesiæ, ab-
 solutionem differri in bene valentibus, do-
 nec completū sit pœnitentiæ tempus. Atqui
 non tēporis aliquo præfinito spatio pœni-
 tentia metienda est, sed rebus ipsis & veritate;
 neq; satisfactionibus quas vocat, ab hominibus

R

Impe-

imperatis, sed morum emendatione & vitæ sanctitate à Deo præcepta: nec in benevalentibus tantum, sed etiam in ægrotis ac morientibus: quos qui moribus ac vitâ non regenitos absolvunt, rem usurpant non suæ potestatis: & videant ne dum aliis libertatem promittunt, ipsi sint corruptionis mancipia, *2. Pet. II. 19.*

Dolor qui sinceritatem cordis habet, cum firmo proposito vitæ mutandæ conjunctus est, sufficit in iis qui primum ad Ecclesiam aggregantur, agnitâ veritate; sed non in iis qui jam antè professionem fidei ac poenitentiae fecerunt, à quibus fidei ac poenitentiae fructus, si salvi esse velint, omninò requiruntur: qui si absint, vana est accipiendæ veniæ fiducia.

Satisfactiones ab iis qui ad Ecclesiam aggregati, iterùm in vitia prolapsi sunt, nullas alias Deus requirit & accipit, quam ut suæ professioni conformes, peccato moriantur, & justitiæ vivant. Jejunia vera, id est non corpore tantùm & externâ cibi abstinentiâ, sed animo simul contrito & humi-

humiliato peracta ; nec statis diebus ac ho-
 ris definita , quæ in rem merè externam &
 inanem ceremoniam desinant ; præces ex-
 traordinariæ ; non ad certum numerum
 adstrictæ , nec ore tantum demurmuratae ;
 sed ardenti ad Deum spiritu factæ : electo-
 synæ item extraordinariæ ; magnam in
 concilianda numinis clementia vim ha-
 bent ; si morum & vitæ emendatio conse-
 quatur. Hæc si emanent , frustra reliqua
 omnia adhibemus : quibus differri quidem
 ira misericordis Dei potest , aufferri non
 potest. **Quo pacto enim** iis quæ nobis à
 Deo præcepta non sunt , iram ejus extin-
 guere conamur , si ea quæ præcepit non
 faciamus ? Cætera quæ nullum bonum
 opus , naturâ suâ continent , sed metæ su-
 perstitutiones sunt , & inanes corporis vexa-
 tiones ; nullo numero Deus habet. Hinc
 de populo suo talibus dedito , per Prophe-
 tam loquens : *Populus hic , inquit , labiis me
 honorat , cor autem eorum longè est à me . Sed
 frustra me colunt , docentes doctrinam mandata ho-
 minum .* *Esai. XXIX. vers. 13. Matth. XV. v. 8.*
 Quod ad vocem satisfaciendi attinet ; ve-
 rum est quod ait Vir Doctissimus eâ Latinis

significari, facere id quod offenso placet; tamen re ad Deum relatâ, animus religiosus, suæ maximæ indignitatis conscius, ab hâc voce abhorret: tantò verò magis, si eâ, ut sit à Catholicis, ad res quas Deus à nemine requirit, multo etiam magis, si nullius per se sint momenti, referatur.

Pharisæi olim suis sacrificiis, si quid sibi ad plenam justitiam deesset, Deo se abundè satisfacere, perperam credebant: & tamen Deus sacrificia ista instituerat. Quid de his dicendum est, qui cum nihilo sint Pharisæis aut Publicanis sanctiores, per ea se Deo satisfacere dicunt, quæ ut facerent, non præcepit. Quod Publicanus ille quamvis rem Deo gratissimam humiliando esse fateret, dicere non est ausus. *(sese)*

Apostoli verba 1 Cor. XI. vers. 31. *Si nos ipsi dijudicaremus, non utiq; judicaremur*, de satisfactionibus hujusmodi neutiquam intelligi debent: cum Paulo se ipsum dijudicare & seipsum probare, idem sit, ut ex vers. 28. cum hoc collato, & ex ipso dijudicandi, non verò judicandi simpliciter verbo, apparet.

paret. At seipsum probat quisque, qui vitam & mores suos diligenter ad normam Christianæ pietatis examinat : ne si quid in iis sit quod ab eâ discrepet, ipsum lateat, & sic ignarum ac nescium, Dei judiciis involvat. Neque Syraci locus cap. III. vers. 29. quidquam huc facit : *Cur nequam gravabitur in doloribus, & peccator adjiciet ad peccandum.* Significat enim hominem improbum calamitatibus non corrigi, quin si iis afficiatur, deteriorem fieri. Est sanè quod Syracides de calamitatibus dixit, nos de Satisfactionibus istis jure possumus dicere, quæ neminem eorum qui per eas exercentur, corrigunt, sed semper observantur, quia semper homines in vitiis detinent, & quamvis animis aliquam inurant delicti memoriam, non tamen ingenerant fugam : quippè cum longè sit facilius talia observare, quàm vitia fugere, si per eorum observantiam delictorum poenà liberari possimus.

Ad ARTICULUM XIII.

DE Sacramentorum baptismi & Eucharistiæ vi & efficaciâ, in salutis nostræ negotio, ad Art. 5. egimus. Reliqui ritus & ceremoniæ ab Apostolis aut Apostolicis Viris usurpatae, nullum generale saltem & perpetuum præceptum continent; & propterea quod ad vim & efficaciam aliquam salutarem attinet, perindè est sive hodiè adhibeantur, sive minus: dummodo populus id sciat, ne inanibus detineatur ceremoniis.

Unctio certè ad corporum sanitatem, non ad animorum salutem fuit adhibita. *Marc. VI. v. 13. Jac. V. v. 14.* quâ proindè ad animas salvandas uti, vana ac noxia superstitio est. Longè aliis rebus Deus honoravit Ecclesiam, & unitatem illius commendavit ac consecravit, quam ritibus.

Matrimonium hæctenus tantum Sacramentum est, quâtenus signum seu imaginem continet spiritualis matrimonii, inter Christum & Ecclesiam. *Eph. V. 32.*

Ad ARTIC. XIV,

EPiscopi non sunt Presbyterorum principes

epes (quo dignitatis titulo nunquam usa est prima illa & sancta Ecclesia) sed presbyterorum præcipui ; non ullâ superiori potestate, sed donis tantum, & ministerio eminentes. Sed de hâc re actum est ad Artic. 7.

Ad ARTIC. XV.

Ecclesia non est societas humana ; sed divina ; ideoque nullis aliis legibus gubernari debet quàm divinis , & ab ipsâ sanctitate dictatis. Et quæ talia non sunt, nullis legibus, nullis canonibus, nullâ temporis & consuetudinis longitudine, nullis locis excusari possunt. Nec tantum nimis, sed nullis Ecclesia gravari debet oneribus. Pax quidem Deo placet, & iis qui pacis causâ iniqua tolerant : at servitus in Ecclesia, & ordo qui servitute continetur, Deo in Ecclesiâ placere non potest. Vide quæ diximus ad Artic. 7.

Ad ARTIC. XVI.

Verum omninò est, Christam pacis prin-

principem, non venisse, ut statum ullum humanæ societati necessarium vel utilem tolleret. *1. Cor. XII. vers. 20.* quales imprimis sunt leges & Magistratus *Rom. XIII. 1. Tim. II.* Sed ut omnem in Rep. statum sanctissimâ suâ disciplinâ perficeret. Quod & Viri Doctis, monita, quæ hoc loco potestatibus civilibus ex Christi disciplina dedit, ostendunt.

Ecclesiarum Præsides vel Ministros, pacis præcones & svasores, non bellorum concitatores, aut administratos; esse debere, similiter verum est. Et recte Clericos, quippe Deo peculiariter Sacros, à bellicis artibus Veteres Canones arcebant. Sicut & penitentes, quibus peculiari quâdam sanctitate commissa crimina merito sunt eluenda. Unde non tantum spernenda non est laicorum illorum cautio (utamur enim nunc istis Laicorum & Clericorum vocibus: quamvis Cleri nomen populo Christiano per summam injuriam, & dominatu in Ecclesia occupato, ademptum sit); sed laudanda etiam religio, qui, ut Vir Doctissimus ait, cum videant multa in capi-

capita fibus judiciis , multo autem plura & majora in bellis peccari, ab utroque sese abstinent. Quorum hominum societas non sponte sua se ab universo Ecclesiae corpore separavit, sed quia in Ecclesia corruptelas non consentiret, tyrannico dominitu a reliquo Ecclesiae corpore avulsa est.

Quod porro dicitur, Imperatorum & Regum hoc quoque officium esse, ut lege divinas & canones conservent; ita demum admitti debet, si id citra omnem externam coactionem, & violentiam, id est Regis potestatis usum faciant: quæ penitus a Ecclesia Christi, populo voluntario, & spiritali exsulare debet. Cujus respectu Reges sublime Regum nomen deponunt & blandum fraternæ conjunctionis nomen assumunt.

Qui divinas Leges & Canones observare nolunt, in eos sua Ecclesia, & cum ea Regibus Ecclesiae membris, spiritalis est potestas, quâ solâ sese Ecclesia conservare debet: si carnalem admittas, omnem Ecclesiae rationem everta

& ex spirituali regno terrenum & carnale
facias,

Verum est Reges Christo servire debe-
re, etiam quâ Reges. Serviant ergo in iis
in quibus quâ Reges servire possunt: quâ
Reges Christum venerentur & adorent,
tanquam Regum omnium Regem ac Do-
minum: quâ Reges potestate ac majestate
suâ ad justitiæ & pacis publicæ conservatio-
nem utantur: quâ Reges sese Christi præ-
ceptis in omnibus subjiciant, & ob id ipsum
in Ecclesiâ quatenus Ecclesia est, vim &
potestatem Regiam, non usurpent, quia,
Reges Ecclesiam tanquam matrem suam,
vel si mavis Christi sponsam & uxorem,
& corpus cujus sunt membra, omni debito
honore afficiant,

Bona, Deo, id est piis usibus olim con-
secrata ad pios omninò usus converti de-
berent, quos hic monstravit Vir Doctiss.
Sed si id non fiat, præstat ut à Principibus
possideantur, quàm ab Episcopis. Prin-
cipes enim sinè magnis opibus statum su-
m tueri non possunt; Episcopi possunt:

&

& si epibus istis ad pios usus non utuntur, vel iis avarè incubant, vel ex Episcopis & Ministris Ecclesiæ, dominos sele Ecclesiæ & mundanos principes faciunt. Achans exemplum in Veteri, & Ananias in Novo Fodere, huc non adeò pertinet. Achans reservaverat partem ex anathemate, contra Dei severum edictum, quod hîc non est. Ananias non quòd partem ex pretio retinuerit, sed quòd Spiritum Sanctum mendacio fallere voluerit, interit.

Magistratibus omninò parendum est, vel faciendo, si jubeant à Deo non vetita, vel si vetita jubeant, ob denegatum in talibus obsequium, patièdo. Verèque à Viro Doctissimo dictum est, optimorum temperum Christianos fideles hoc implese, & hanc fuisse patientiam illam quæ mundum vicit, quòd omnium miraculorum est maximum.

Ad ARTIC. XVII.

Hic tantum Origenis sententia de sine ponarum, & de impiis ac demonibus tandem beandis, exponitur.

Ad

Ad ARTIC. XVII.

Divinae gratiae in nostra regeneratione, ita omnia tribuenda sunt, ut simul verum maneat, & eos qui credunt ac regenerati sunt potuisse non credere, nec renasci: & eos qui Evangelio audito non credunt nec renascuntur, potuisse & credere & renasci, si sese Deo non opposuissent. Ita enim & virtutis & vitii, & proemii & poenae, & divinae justitiae in praemiis & poenis distribuendis ratio, inconcussa manebit. Neque periculum est ut hac libertate hominibus concessa aliquid Deo adimamus, ut potius hac libertas inter maxima Dei dona in homines collocata, numerari debeat, & sine qua homines non essent homines.

Præscientia Dei nullam infert hominibus vel benè vel malè agendi necessitatem, cum ideò Deus hominum vel bonas vel malas actiones præsciat, & prædicat, quod bonorum & malorum (quos nunquam defore nullum est dubium) & cujusque hominis animum, ingenium, mores, vires denique penitus pernoſcat, &

omnia

Omnia ad eum quem prædixit eventum dirigere sciat.

Electio quatenus actu fit, in tempore fit. Eliguntur enim à Deo ad salutem actu ipso qui credunt, & pleniori adhuc ratione, qui fidei fructus fuerunt. Quatenus autem decretum electionis ante secula factum significat, idem est quod Prædestinatio. *Eph. I. vers. 4. 5.* Prædestinatio ad nos relata, in Novo Fœdere, illud tantum Dei decretum significat, quod Deus ante mundum conditum fecit, de iis qui in Christum crediderint vitam æternam donandis. *Rom. VIII. vers. 30. 1. Cor. II. v. 7. Eph. I. vers. 5. 12.* Cujus prædestinationis nulla alia causa reddi potest, quàm ab Apostolo reddita, beneplacitum nempe voluntatis ejus in laudem gloriæ gratis ejus. *Eph. I. vers. 5. 9. 12.*

Ad ARTIC. XIX.

Verum est, à criminibus quibus speciale poenas Deus minatur, quemlibet abstinere posse: ad vitam autem celestem neminem sine præveniēte Dei gratia, Evangelicom

comprehensâ, pervenire posse. Nec minus verum est, nulli unquam genti & homini, etiam ante & citrà Evangelii prædicationem, eam Dei gratiam defuisse, ut potuerit ab Idololatriâ, & aliis criminibus, ipsâ naturæ lege damnatis, semet abstinere: quâ de re differit Apostolus. *Rom. cap. I. à vers. 19. usque ad finem capituli.* Verum item est, promissionem, pròinde & vocatorem Evangelii, quod ad vim & naturam illius attinet, universalem esse, docente id Apostolo *i. Tim. II. vers. 4. 5. 6.* Quod verò ipso facto ad omnes gentes non pervenerit, non Dei voluntas, sed partim ipsa rei natura, (quam Deus sequi amat) propter gentium vel longinquitatem, vel barbariem obsticit, partim etiam Evangelii veritas, hominum malitiâ, Dei permissu citò depravata, nec in suâ puritate conservata, ad omnes gentes propagari non meruit.

Præscientiâ Dei sic interpretatâ, ut dicamus Deum jam olim cujuslibet hominis vel probitatem vel malitiam, & singulas actiones ita prævidisse, ut nunquam aliter eveni-

evenire possit, non tantum in hoc ævo, ut Cajetanus volebat, sed neque in futuro, cum libero arbitrio conciliari poterit. Nimirum rectè Maimonides, citante Viro Doctissimo intelligi eam à paucis sapientibus, asseruit, non autem opus esse aut expedire ut distinctè explicetur populo, pro diversitate modi prænoscenti, & decretorum intercedentium.

Ad Artic. XXI.

UTile omninò est, ut Vir Doctissimus ait, in Disputationibus abstinere verbis àmbiguis; sed tamen, si commodiora non suppetant, ita sunt definienda, ut àmbigua esse desinant. Igitur in materiâ de Sanctorum vitæ mortali exemptorum invocatione & adoratione, invocationem pro auxilii vel deprecationis pro nobis imploratione, adorationem & pro internâ animi veneratione ac submissione, & pro signis illius externis quibuscunque, tantò verò magis pro majoribus accipimus. Ita verbum istarum significatione definitâ, res ipsa docet, non quæri an sanctos qui ex hâc vita

vitâ exceſſerunt invocare & adorare liceat
 tanquam Deum omnipotentem, neq; tan-
 quam homines mortales; ſed an eos invo-
 care & adorare liceat tanquam æternas
 mentes, rerum humanarum curam haben-
 tes, quæ à nobis invocata & adorata,
 quamvis in cœlis maneat, & longiſſimè à
 nobis diſtent, aut ſenſibus humanis exem-
 ta ſint, preces tamen noſtras, & quos eiſ
 exhibemus cultus, ultra omnem mortalis
 naturæ vim intelligant, & quæ ab illis pe-
 titus nobis præſtare poſſint, ſeſeque à no-
 bis hoc pacto invocari, & adorari velint.
 Hoc negamus, & peccati graviffimi, quip-
 pe contra primum Dei præceptum, ac-
 cuſamus, in quo prohibet Deus, ne quen-
 quam præter ſe pro Deo habeamus, ac di-
 vinis afficiamus honoribus, coram ſe, id
 eſt in oculis ſuis, quaſi ad majorem ſui con-
 temptum, & graviorem injuriam. *Exod.*
XX. verſ. 23. Deut. V. verſ. 8. Confer. Deut.
XXXI. verſ. 29. At aliquem pro tali ha-
 bere, qui in cœlis manens, ita ut naturali
 ratione à nobis attingi nequeat, diſſitus,
 aut nullis hominum ſenſibus expoſitus, in-
 vocari & adorari mereatur, eſt eum pro
 Deo

Deo (eo sensu quo Deus id fieri prohibet) habere, & ut talem invocare & adorare, est eum divinis afficere honoribus. Sic quæ astra in cœlis posita, aut genios, vel naturas nusquam apparentes, nec ullis hominum sensibus expositas colunt, Deos colere dicuntur. Ipsi Pagani quos eo pacto ex hominibus invocatione & adoratione dignos pronuntiabant, sive vivos, sive mortuos, ob id ipsum pro Diis habebant, & in numerum Deorum relatos dicebant, & honores eis ut talibus habitos, divinos appellabant. Quid verò refert, alicui vocabulum rei denegare, rem verò ipsam tribuere? Neque enim Deus præcepto illo suo id tantum prohibuit, ne quemquam pro Deo summo habeamus, & ut talem colamus, præter se; sed ne quemquam pro tali quem diximus, quavis inferioris dignitatis Deo habeamus, & ut talem colamus. Nã & Pagani idololatræ, nō omnes deos pro Jove, aut in æquali divinitatis gradu venerabantur. Et Israelitæ olim quū summo Deo alios in cultum adjungerent, eoq; nomine, idololatriæ crimine tenerentur, ne tiquam eos pro summo Deo habebant, & ut

L

tales

tales honoribus afficiebant, quum summum Deum unum tantum esse scirent & crederent. Hinc est quod Deus populo suo inculcet, se unicum esse, qui scilicet tanquam in caelis residens, nec ullis hominum sensibus expositus, invocari & colimereatur & debeat: a qua divini honoris participatione non tantum excludit Deos extraneos, peregrinos, seu profanarum gentium, daemones, & profanos homines sive vivos, sive mortuos, in Deorum numerum relatos, *Deut. XXXII. vers. 18. Psalm. LXXXI. vers. 1.* sed omnes alios, etiam Angelos, quos, quippe ministros suos, sibi in hac divini honoris participatione non patitur adjungi: multo vero magis omnes alias suas, sive in caelis, sive in terris creaturas: quas etiam praesentes & conspicuas, tanquam humana conditione majores, immerito adorare, ad falsorum Deorum cultus pertinet. Non incurvaliste Deo alteri: nam Dominus Zelotes nomen ejus, Deus Zelotes est, *Exod. XXXIV. vers. 14.* Qui immolaverit Diis, praeterquam soli Domino, excindetur, *Exod. XXII. vers. 20.* Datum est tibi (nempè Israeli) ut videres

&

& scirēs quòd ad cor tuum , quia Dominus est Deus , non amplius præter eum. *Deut. IV. vers. 35.* Scitò hodie , & reduc ad cor tuum , quia Dominus est Deus , in cœlis desuper , & super terram deorsum. *ibid. v. 39.* Audi Israel , Dominus Deus noster , Dominus unus est. Et diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo , & in totâ animâ tuâ , in totâ fortitudine tuâ (proinde nec ullum aliam ullâ ex parte ad divini honoris participationem admittes) *ibid. cap. VI. vers. 4. 5.* Dominum Deum tuum timebis , & adorabis , & ipsi soli servies , & per nomen ejus jurabis. *ibid. vers. 13. Matth. IV. vers. 10.* Ideò addit ; non ambulabis post Deos alios , è Diis populorum qui sunt in circuitibus vestris : quia Deus Zelotes , Dominus Deus tuus in medio tui est : ne fortè irascatur furor Domini Dei tui in te , & disperdere faciat te à facie terræ. *Deut. VI. 15.* Si obliviscendo oblitus fueris Domini Dei tui , & ambulaveris post Deos alios , & servieris iis , & incurvaveris te eis , testificor vobis hodie , quod pereundo peribitis. *Deut. VIII. vers. 19.* Vir vel mulier , qui fecerit malum in oculis Domini Dei tui ,

transgrediendo pactum ejus, & iverit & servierit Diis aliis, & incurvaverit se iis, & Soli vel Lunæ, vel omni militiæ cœlorum, quod non præcepi, lapidabis eos lapidibus, & morientur, cap. XVI. 2. 3. 4. Hinc Paulus idololatriam gentium exaggerans, mutaverunt, inquit, Veritatem Dei in mendacio, & venerati sunt, & servierunt creaturæ præter Creatorem, qui est benedictus in secula, Amen. Rom. 1. 25. Idem Paulus, scimus, inquit, quod idolum (gentium Deos intelligit) nihil est in mundo, & quod non sit Deus alius, nisi unus, id est, unus tantum est (nempe rerum omnium Creator) qui tanquam in cœlis residens, nec ulquam apparens, invocari & adorari meretur. Huic uni Deo (rem ex Novi Fœderis ratione explicans.) adjungit mox unum Dominum. Nam etsi (pergit) sunt qui vocentur Dii (intellige, non ex gentium vanitate, sed ex sensu Sacræ Scripturæ, sive in cœlo, sive in terrâ: quemadmodum sunt, (non domine tantum, sed & reipsâ) Dii multi, (nimirum in cœlo Angeli, in terrâ summæ potestates) & Domini multi. (in cœlo similiter & in terrâ, nomine latius patente, ideoque

minus

minus augusto). Sed nobis (Christianis
 nimirum) unus est Deus (id est , unus tan-
 tum est qui id à seipso habet , ut eo , quo
 diximus , modo coli possit.) Is autem est,
 Pater ille (nobis bene notus , & quem o-
 mnes Patrem appellamus) ex quo illa o-
 mnia & nos in ipsum (quasi dicat , quia illo-
 rum quæ ad religionem & salutem nostram
 æternam pertinent est prima causa , proin-
 dè & ultimus nostrum cultusque nostri fi-
 nis , propterea est Deus : quia verò non
 quorundam tantum , sed omnium est pri-
 ma causa , proindè & solus nostrum finis
 ultimus , propterea unus tantum est Deus.
 Iisdem nobis est & unus Dominus , (qui id
 ab uno Deo accepit ut itidem divino cultu
 affici mereatur) is verò est JESUS Chri-
 stus , per quem illa omnia , & nos per
 ipsum. Quasi dicat , quia non est pri-
 ma , sed media eorum quæ ad religio-
 nem & salutem nostram pertinent causa ,
 proindè & intermedius nostri nostræq; re-
 ligionis finis , idè eum Dominum non
 Deum hic appellamus , ut appareat nos
 duos non statuere Deos. Deos enim ex
 multorum numero eximentes , æquè sum-

mos æquè independentes videremur statuere Deos, quod est nefas. Sicut nec duos Dei filios, duos Christos Dei, seu Dominos à Deo factos dicimus, similem ob causam. Quia verò omnium ad religionem & salutem nostram pertinentium causa est intermedia, & sic etiam solus intermedius nostrum nostrique cultus finis, idcirco unus tantum est Dominus. Hinc est cur ubique Dominus, qui Christus Dei est, ab illo uno & summo Deo distinctus nobis proponitur, eique una cum Deo, servato inter utrumque quo par est discrimine, is quem diximus, divinus & fidei & invocationis & adorationis honor deferatur. Et hæc in re una ex præcipuis Novi & Veteris Fœderis continetur differentia; quamvis in Veteri Fœdere & Prophetarum oraculis testata atque prædicta: cujus ut aliarum respectu rerum, merito Paulus Vetera præteriisse, & nova facta esse omnia dixit. 2. Cor. V. Unde Johannes novam in cœlis audivit cantionem eorum qui procidebant coram agno, & dicebant; Dignus es accipere librum, & aperire signacula ejus, quia mactatus fuisti, & emisti

nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo & gente, & fecisti nos Deo nostro Reges & Sacerdotes. Et vidi & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu ~~throni~~ & animalium & seniorum, & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magnâ, Dignus est agnus, &c. *Apo. V: v. & seqq.* En novam nec antea auditam cantionem, Agnum, id est IESUM Christum unâ cum Deo summo divinis efferentium laudibus & honoribus. Hanc ipsam cantionem infra quasi novam appellat idem Johannes, & quam nemo discere potuerit, nisi illa centum quadraginta quatuor millia qui omni sunt de terrâ. *Apo. XIV. 3.* Quod renascente post gravissimos errores Ecclesiâ, (quâ de re isthic vaticinatur) ista cantio videri deberet quasi nova, quamvis nova istius temporis respectu non esset, sed ab ipso Ecclesiæ Apostolicæ initio, decantata. Nimirum Deus qui hominibus ne quenquam Deum ipsi facerent, aut cœlestibus suo arbitratu afficerent honoribus, vetuit, ipse IESUM ex mortuis resuscitatum ad consortionem Divinæ suæ majestatis & gloriæ evexit: ut haberent.

homines Dei robore ac benignitate, quod ipsi tot Deos & cœlestes Patronos sibi facientes, irrito simul & impio conatu consequi non possent. Quœquam igitur præter unum Deum, & unum Dominum Jesum, Christum ejus, eo quo diximus pacto invocare & adorare illicitum est: & cœlestes religiones quanto pluribus communicantur, tanto magis profanantur. Sequamur exemplum eorum qui primi patres nostri fuerunt in Christo, id est Sanctorum Apostolorum, quos neminem in cœlis præter Deum & Christum ullo cultu religioso affecisse constat: ne & in nos dici possit, quod olim in Israelitas dictum est: *Sacrificaverunt Diis novis, qui de propinqua venerunt, quos non timuerunt Patres nostri, Deut. XXXII. 10.* Tanto verò gravius & conspectius est Idololatriæ crimen, quanto cœlestis ista (ita enim eam appellemus) invocatio & adoratio propius accedit ad summum invocationis & adorationis cœlestis gradum: si quis puta invocet & adoret aliquem, non simpliciter tantum, tanquam cœlestem, sed tanquam dominatum in cœlis obtinentem. Quo pacto benedicta Christi mater invocatur.

gatur & adoratur à Catholicis, quam cœli
 Reginam, mundi dominam, & aliis appel-
 lant titulis similibus, eamque illi plane ma-
 jestatem in cœlis tribuunt, quam filio he-
 minis, id est Christo Iesu tributam, Chri-
 stianâ veritate docemur. Unde non mi-
 rum est, si Christi matrem cum Deo con-
 jungant, & novæ illi Apostolicæ cantioni
 Soli Deo gloria & Christo ejus, novam &
 ipsi, sed non Apostolicam opponant: Soli
 Deo (dicentes) gloria & Virgini matri
 Hæcine fieri in Christianâ Religione, &
 non omnibus modis coargui oportet? Ma-
 tri (inquirunt) Christi hunc honorem defe-
 ximus. Atqui id in nostrâ non erat pote-
 state. Solus Deus est qui honores cœlestes
 distribuit, sine cujus manifestâ voluntate
 quicquam in talibus facere est contra ipsius
 facere voluntatem. Unde cum astro-
 rum cultores redarguit Deus, satis habu-
 dicere, quod talia ipse nō præceperit, *Deu*
XVII., tantumq; abest ut nostro arbitrato
 sine Dei mandato, vel angelis, vel homini-
 bus sanctis, cœlestes deferentes cultus, ho-
 nore aliquo eos afficiamus, ut nullâ majore
 eos afficere possim ignominia. Idola enim

& Deos falsos, quantum in nobis est, ex
 illis facimus. Similiter, si quis non depre-
 cationem tantum pro se, sed rem ipsam,
 à mente nulli sensui exposita petat, eam,
 præsertim quæ nullis nisi divinis viribus
 queat effici, aut si illo preceationis suæ mo-
 rmento se juvari, sive auxilio sive depreca-
 tione postulet, vel etiam tacitis tantum
 animi votis & suspiriis, & internâ solum-
 modo cordis veneratione, sine ullo exter-
 no honoris signo aliquid ambiat, non lon-
 gè abest à summo cœlestis invocationis &
 adorationis gradu: aut si quem omni loco,
 & omni tempore, etiam ab infinitis homi-
 nibus, infinitis ac diffitissimis simul in locis
 invocandum & adorandum putet, & ut ta-
 lem adoret ac invocet: aut si coram cœli-
 te, quem mente solâ intelligat, in genua
 procumbat, aut corpus prosternat, quæ
 majestas soli Christo data est, ut eum in
 cœlis habitantem genuum flexu veneretur.
 Angeli certè sub Novo Fœdere, quamvis
 conspicui & cum hominibus colloquen-
 tes, & cœlesti gloriâ radiantes, ad pedes
 sibi procumbi non sunt passi. *Apoc. XIX.*
10. XXII, 8. 9. Idem & Petrus fecit Cor-
 nelio.

æliæ. *Act. X. 25.* An verò sibi in conspicuis
 nec ulli sensui humano expositis, id pate-
 rentur fieri, si id prohibere in eorum esset
 potestate. Mortuos certè qui rebus hu-
 manis exempti sunt, nec usquam appa-
 rent, si invocemus & adoremus, non alio
 quam divinitatis cultu invocare & adorare
 possumus. Sic templum & ædem divo ali-
 cui in quâ habitat exstruere, statuam vel
 imaginem, in quâ, nusquam inter mortales
 apparens, colatur, ponere (qui honor o-
 mnino divinus, quamvis à Deo, ut infra
 videbimus damnatus) sacrificia offerre,
 suffitum facere, ignem servare perpetuum,
 & similia, quæ gentium consensu Deorum
 dicata sunt honoribus. Ideò Nebuchad-
 nezar cum Daniele divinis vellet afficere
 honoribus, (quamvis Deum illum esse non
 crederet) cecidit super faciem suam, &
 Danieli se incurvavit, & sacrificum & suf-
 fitum jussit ei fieri. *Dan. II. 46.* Idem Pau-
 lo & Barnabæ, cum Dii esse crederentur
 Lystris accidit. *Act. XIV. 11. seqq.* qui hono-
 ab utroque magnâ animi & corporis con-
 tentione repudiatus est *v. 14.* Quæ verò
 nunc sunt alia sacrificia, quam spiritualia

id est cœlestes laudes, & gratiarum actiones? *Heb. XIII. 15.* qui sufficit, quam cœlestes preces & supplicationes? *Apoc. V. 8.* Ad idem divini honoris genus pertinent & dies festi, non ad memoriam tantum alicujus celebrandam, sed ad eum ipsum quamvis rebus humanis exemptum, & invocatione & vario honoris cultu, ut sit & pergat, cœlitus esse propitius, afficiendum. Nihil verò in hoc idololatriæ crimine gravius est, quam eos cœlestibus colere religionibus qui non sunt, id est homines vitâ functos, quamvis sanctissimos. Angelos colere qui revera cœlestes sunt mentes, & quorum ministerio Deus in regendis hominum rebus utitur, etsi malè fit, habet, tamen aliquam speciem: sicut & adorare Solem & Lunam & Astra, quæ revera sunt, & rebus humanis multum profunt, & admirabilem quandam in se continent vim ac spiritum, quo tanta corpora æquabili semper in usum hominum motu temperantur: quin & animalia, imò & herbas adorare, etsi hominibus indignissimum dum dona Dei deos sibi faciunt, & quæ creata sunt ad utendum, venerantur ad colendum; quia

quæ tamen animâ & peculiari non carent utilitate, aliquam habent excusationem. Sed mortuos putare esse Deos, iisque non vitam tantum, sed & divinitatem tribuere, & porro huic opinioni conformes admoveere preces, & cultum deferre, profectò omni caret ratione. Ut vel imprimis ad hominum mortuorum cultores referenda sint illa Dei verba: Ipsi zelare fecerunt me in non Deo, concitarunt me in vanitatibus suis. *Deut. XXXII. 21.* Nec obstat quod sanctè vixerint. Audi enim quid de mortuis Scriptura dicat, etiam sanctissimis: Non est in morte memoria tui, *Psal. VI. 6.* Quæ utilitas in sanguine meo cum descendero in sepulchrum? Nunquid confitebitur tibi pulvis? nunquid annuntiabit virtutem tuam? *Psal. XXX. 10.* Nunquid mortuis facies mirabile? &c. *Pf. LXXXVIII. 11.* Mortui non laudabunt Dominum, nec omnes descendentes in silentium. *Pf. CXV. 17.* Et quæ alia sunt in eandem dicta sententiam: *Es. XXVIII. 18.* Ex quibus locis apertum est, mortuos quamdiu sunt mortui, nec sui, nec Dei, ne dum aliorum meminisse, Deum non laudare, sed esse in silentio, nec asite

ad Dei laudes reverti posse; quam si resurgant, eos in tenebris esse, perisse, si vim naturæ, non Dei potentiam ac decretum spectes, non esse: sicut Rachel non admittens consolationem, dicebat de liberis suis innocentibus crudeli morte peremtis; *Jerem. XXXI. 15. Matth. II. 18.* Eodem sensu Scriptura dicit, eos in inferno esse; proinde in tali statu, in quo ipsimet immensâ Dei misericordiâ ac potentiâ indigeant. Quem mortuorum quamvis Deo charissimorum hominum statum, cum reputaret Propheta, Deum alloquens: *Tu Pater noster* (inquit) *Abramam nescit nos, & Israel non agnoscit nos. Tu Domine Pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum.* *Esai. LXIII. 16.* Eñ Christus ipse Sadducæos, mortuorum resurrectionem negantes, illo Scripturæ dicto; *Ego sum Deus Abrahami, Isaaci, Jacobi;* admirabili sapientiâ coarguens, & Abrahamum Isaacum, Jacobum vivere docens; nunquam inde resurrectionem eorum demonstrare posset, si citra resurrectionem & ipsi viverent, & Deus illorum Deus esset. Itaque mortui, ut isthic Christus ipse loquitur, *Deo vivunt*, id est, non sibi, non ulli alii,

alii, præterquam Deo, quippe qui *mortuos*
vivificat, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea
quæ sunt, ut Pauli verbis, ad hunc ipsum quem
 adducæis opposuit Christus, haud dubiè
 respicientis locum, utar, *Rom. IV. 17.* Hinc
 Christianorum spes opesque omnes in re-
 surrectione sitæ sunt. *Luc. XIV. 14. 1. Cor. XV.*
32. Phil. III. 11. 1. Thess. IV. 13. 14. Job. VI. 39. 41.
 Et sanè si pii dum in morte sunt, vitæ & fe-
 licitatis alicujus (quam singularem & exi-
 miam esse necesse foret) haberent sensum,
 non beneficio sed maleficio affecti fuissent
 illi, qui vel à Christo, ut Lazarus, vel ab A-
 postolis, ut Tabitha, ex longè meliori vita,
 in hanc mortalem fuerunt revocati. Atq;
 hinc est, cur Christus, quia noster cœlestis
 Patronus esse debuit, ex mortuis ad vitam
 fuerit revocatus. Neq; huic clarissimæ ve-
 ritati, quæ vel naturalibus demonstrari po-
 test rationibus, quidquam obstat, quod pii
 statim à morte, in paradiso, in sinu Abrahamæ
 collocentur, beati, & cum Christo esse di-
 cantur, quibus locutionibus maximè futu-
 ræ vitæ gaudia designantur. Nam cum
 hæc omnia non de animabus ipsorum tan-
 tum, sed de ipsis justis, in corporibus suis
 stat:

statim à morte consideratis, dicantur, manifestum est, ista omnia nullum alium habere sensum, quam justos vitâ mortali functos, æternum à laboribus suis requiescere, ita ut eos nullum amplius tangat tormentum, sed cœlestia gaudia illis jam plene sint destinata, quæ sine ullo temporum labentium sensu eos manent, perinde atq; si jam ipso facto iis potirentur, & cum Christo regnarent: Cum contra impii statim à morte in Gehenna, & in cruciatibus ponantur, quod eos inevitabili Dei decreto æterna expectent supplicia, & tempus illud omne, quod inter eorum è vitâ exitum, & pœnas in eos decretas intercedit, ipsorum omni sensu per mortem amisso, respectu, pro nullo, vel pro momento tantum reputetur.

Sed video Virum Doctis de aliis mortuis, quamvis pii & sancti fuerint, non abnuere quin eos rerum nostrarum cura & cognitione non tangi, nec in eo statu esse, ut id iis facere vacet; credamus. At martyrem aliam putat esse rationem, quos statim à morte re ipsâ cœlestibus frui gaudiis, & ipso facto cum Christo regnare, veterum seculi

tis opationem asserit. At vero Christus toties de justorum etiam martyrum præmiis post hanc vitam loquens, nusquam hujus felicitatis facit mentionem, omnia illorum præmia, ad extremum illum diem, & suum referens adventum. *Matth. XIII. 41. 43. 49. XVI. 27. XXV. 31. 34. 36.* Et Paulus non ante quenquam piorum vivificatum iri docet, quam in Christi adventu. *Quis vivificatur in suo ordine: primitia Christus, deinde qui Christi sunt, in ipsius adventu. 1. Cor. XV. v. 23.* Hinc & ipse consummato cursu & certamine, fide, que servata, pro Christo mortuus, nullum aliud laborum suorum præmium expectat, quam justitiæ illam coronam, quam reponi sibi asserit, id est, jam pleno & immutabili decreto sibi destinari: in die autem illa, id est in Christi adventu demum & sibi & aliis piis facto ipso datum iri. *2 Tim. IV. v. 6. seqq.* Idem perpetuus Christi Martyr; Cur & nos periclitamur omni hora? intellige si mortui non resurgant. Quotidie morior &c. si secundum hominem adversus bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt. Edamus & bibamus, cras enim moriemur.

M

Nam

Nam cum de resurrectione quæ in Christi adventu futura est, v. 23. 24. 26. 52. loquatur, alterutrum ex duobus sequitur; vel Apostolum nihil de regno isto illiusque gaudiis, seu de istâ quam Vir Doctiss. dicit resurrectionis prerogativâ, citra Christi adventum & ultimum diem scivisse; vel veteres istos, & qui cum illis sentiant, vanâ opinione delusos esse. Pro quâ neutiquam facit Apocalypsis. Nam quæ cap. VII. 14. 15. habentur, non ad martyres tantum (quavis ad hos potissimum) pertinent; sed ad omnes verè Christianos. Omnes si sancti sunt, quod stolæ albæ, omnes victores quod palmæ indicant v. 9. omnes ex afflictione magnâ, quamvis alii aliis ex majore veniunt. 2. Tim. III. 12. Omnes lavarunt & dealbarunt stolas suas in sanguine Agni v. 14. Et si vel maximè ad solos martyres, eosque non omnes, sed insignis alicujus & meximè notabilis persecutionis pertinent; tamen præmium eorum, quod v. 15. improprie verbis describitur, illud ipsum est quod Paulus in Christi expectavit adventu, & omnes pii semper expectarunt, & adhuc expectant. Apoc. XXI 3. 4. seqq. XXII. 3. 4 s. 12. 14. Quæ verò cap. XX. 4. de primâ seu de

martyrum resurrectione, dicuntur, in
 prium planè habent sensum: (nam p
 dicta resurrectio infra v. 11. 12. 13. de
 tur) significatur autem summa mar
 Christi, infamibus quondam supplici
 emptorum gloria. Est enim, ut ille
 vita mortuorum in memoriâ vivo
 Ideoq; qui pro infamibus quondam
 incipiunt esse in maximis, apud omni
 dibus, veluti ex mortuis resurrexiss
 multo quam ante gloriosius vivere
 tur. Quod aded verè prædictum
 comprobavit eventus, ut martyres e
 improvido Zelo divinis coli cœperi
 ligionibus. Eandem resurrectionem
 dixit & Daniel martyribus olim sul
 ab Antiocho necatis, *cap. XII. 2. 3.* qu
 memoria una cum ipsis humo sepul
 æternum victura erat, & stellarum
 refulsura. Talis resurrectio, & tale re
 cum Christo, nullam requirit notitia
 rum suarum, nedum alienarum, qu
 etiam si propriè viverent & cum C
 regnarent, non protinus tamen no
 haberent: cum regnum istud, non re
 aliquod, & rerum alienarum procu
 nem, sed felicitatem tantum signi

eniq; si vel maxime *ισαγγιλοι* essent, non
 tantum vita immortalis ac beatâ, sed etiam
 circa res nostras ministeriis, quia tamen, ut
 ait Vir Doctus observavit, quâ & quanta
 ista notitia, difficile est definire; idcirco
 eorû nusquâ apparentiû invocatione &
 oratione omni, nō minus abstinendū est,
 quā ab invocatione & adoratione Angelo-
 rum non apparentium. Quis enim definias,
 pro pacto Angeli nusquam apparentes sint
 invocandi vel adorandi; omnes ne? an ali-
 bi tantum? & quoniam? An solis etiam
 privati votis & suspiriis? An non nisi preci-
 bus publicè pronuntiatis, & internâ animi
 generatione externis signis proditâ? omni-
 busne in rebus, an in quibusdam tantum,
 implorari debeant? & quænam illæ sint?
 In iis etiam in rebus quarum postulatio
 eo ipso momento & in cælum deferri, &
 eius effectus vicissim nobis exhiberi de-
 beat? Omnino tempore, an certis tantum?
 quibus nam temporibus? Ab omnibus-
 ne hominibus fidem, an alii ab aliis? &
 quænam à quibus? Statâne & æquabili
 geiidem ab iisdem, an mutatis aliquan-
 do vicibus? An ut nos suâ aliqua sibi data
 potestate & viribus pro arbitrio juvent?

& quænam illa sit potestas, quantæque
 res? An verò Dei iustum exspectare debe
 ant? An ut tantum pro nobis Deum oren
 An ipsi per se preces nostras audiant,
 venerationem quam illis exhibemus vid
 ant? An ex Dei tantum revelatione? v
 alii ex aliorum relatione? An nobis semp
 adsint? An aliquando absint? Et an ip
 sponte sua ad nos veniant? An verò no
 antequam à Deo mittantur? An semel mi
 nusquam nisi revocantur discedant? An
 etiam in abscedendo à nobis libertate
 tantur? Quis hæc & his similia definiverit
 Ut meritò Apostolus religionem Angel
 rum exagitans, dixerit: *Nemo vos br
 fraudat volens, in humilitate & religione Angel
 rum, id est humilitati & religioni angele
 rum deditus, in ea que non vidit ingrediens
 frustra inflatus, sensu carnis sue. Coloss. II, v. 18.*
 Nec ullum in Sacris Literis existat exer
 plum, adorati & invocati alicujus à ver
 Dei cultoribus Angeli non apparentis, n
 sensibus hominum-expositi. Eliseus quan
 vis Angelos sibi præsentem adesse sciret
 nullum tamen ex eis invocavit sed Dom
 num 4. Reg VI, 17. sqq. Et Christo ipse Patre
 sese rogaturum dixit, si Angelorum præ
 die muni vellet. *Mat. XXVI, 53.* Pa

Paulus, inquit Vir Doctiss, in Epistolis epè orat fideles absentes, ut pro se orent, uamvis certus non esset perventuras ad los Epistolas suas; nimirum quia nullum est in eo peccatum, epistolam ad absentem scribere, non magis quam præsentem loqui. At absentem hominem quamvis vium, seriò alloqui, idque in genua coram lo procumbendo (quod certè Paulus ad deles scribens non fecit) insania est; mortuum dementiæ; tanquam divum & æteram mentem, idololatriæ crimen est. Ad vivos enim honores id pertinet, qui soli deo & Christo tribuendi sunt. Elias ille quo ad Regem Joramum literæ venerunt *Paral. XXI. 12.* vel Elisæus fuit, ut quidam annotarunt, vel ab Eliâ dicuntur venisse, quod Eliæ nomine, sumtâ Eliæ personâ (ut epè solet) ab alio aliquo propheta scriptæ sunt. Vel si verè ab Eliâ, qui è rebus humanis jam abierat venerunt, (quem mirum est per tot secula nullam præterea misisse epistolam) ad rem id nostram non pertinet. Elias enim morte non decesserat, sed vivus in cœlum ut isthic vitam perpetuaret, ablatu est: qui si propterea aliquam reum humanarum notitiam habeat, adeò ut

Epistolas Deo mandante isthinc ad homines mittere possit, mirum non est. At nos de mortuis loquimur, quos ita in Paradiso locat Scriptura, ut tamen eos esse dicat in inferno. Non igitur si ex cælo scribi possunt ad homines literæ, etiam scribi possunt ex inferno. Et tamen nec Eliam rebus humanis exemptum quisquam ex populo Dei invocavit & adoravit: quod quæ & quanta sit illius notitia, nemo sciret: & aliquem tanquam cælestem & qui nusquam appareat invocare & adorare, divinus cultus esset: neque id, si impedire posset, Elias ipse siverit.

Somnium ad rem de quâ agimus comprobendam, non merebatur adduci. Somnia enim etsi divinitus immissa, non semper rem ipsam, sed longè frequentius (imò ferè semper & paucis exceptis) rei tantum simulachra quædam continent. Tale erat & somnium illud quod in libro Machabæi secundo refertur. Videt in somnis Judas Machabæus, Oniam vitâ functum quem Summus fuerat Sacerdos orantem pro populo Judæorum, tunc periclitante. Videt & alterum, de quo Machabæo dicitur Onias: Hic est qui multum orat pro po-

pulo, Jeremias Propheta Dei. Ab eodem Jeremia datur Macchabæo gladius aureus. Num verò hæc, rei sã ita gerebantur prout apparebant in somnio? Num verè Macchabæus gladium accepit aureum? In significatione igitur somnii, non in ipso hærendum est somnio. Si quis in somnis videat Patrem suum pro se orantem, num profinus ita se rem ipsam habere credendum est. Nonne sufficiebat, per somnium illud significari, Deum servorum suorum esse memorem, & illis quibus dum viverent benevoluerunt, & pro quibus preces assidue & ardentè fuderunt, benefacturum, eosque ex discrimine erepturum, & victoriam eis ex hostibus daturum esse: sicut somnium istud comprobavit eventus. Atque hoc sane pacto, sancti, etiamque postquam evitã abierunt pro nobis orant: quod illorum preces, quas vitã suppetente pro nobis fuderunt, unã cum iis non extinguantur, sed semper maneant superstites, & obversentur in conspectu Dei.

Si Judæorum animis, ut Vir Doctiss. asserit, altè infixã fuit opinio, pios huic vitæ exemptos viventium corã tangi, ac pro eis Deum precari, sicut ob hanc opinionem

erroneam reprehendendi sunt, sic alterâ ex parte laudem meretur eorum in Deum religio: quòd quamvis istâ de mortuis opinionone imbuti fuerint, orare tamen eos & adorare ausi non sunt.

Ad eos qui vivunt, etiam in hac crassa corporis mole agentes, posse rerum remotissimarum notitiam, divinâ virtute, si voluntas illius accedat, pervenire, posse etiâ ab Angelis deferri, nullum est dubium. At quis Deum id velle, vel Angelos semper ad stare, aut suâ sponte id facturos esse, nobis fidem faciet? Quid Deus ne ipse divinos aliorum præter se cultus, suâ virtute promovebit? aut Angelos suos eorum patietur esse ministros?

Imperatoribus olim absentibus honorem apud eorum statuas exhibebant Christiani, sine Idololatriæ crimine: quia eos non honorabant tanquam cœlestes & divinas mentes; sed tanquam homines mortales in summâ potestate à Deo constitutos: quibus sicut statuas & imagines ponere, sic neq; si ita juberent, in statuis istis & imaginibus eos venerari, quiquam continebat præcepto Dei adversum: ut paulo post videbimus.

ἑθελοθησκείαι in primævo statu, divinâ lege quâ cultum suum ordinaret non exstante, fuerunt licitæ, dummodo nullus alius divino afficeretur cultu præter Deum, & ritus ipsi per se decori essent. Sub Legge ita erant licitæ, ut cultus à Deo præscriptus illibatus maneret, id est ne quidquam præceptis à Deo datis adversum aut dissonum statueretur, & si quid statutum esset, lege divinâ ^{non} comprehensum, ne id pro divino instituto vendicaretur, aut cum divinis æquaretur, quæ omnia Christus reprehendit in Pharisæis. *Matth. XV.* Sub Novo Fœdere, in quo Deus per Filium suum locutus est nobis, & perfectissimam suam voluntatem exposuit, id est, spirituales & rationales cultum nobis præscripsit, omnis ἑθελοθησκεία, nisi quæ naturâ suâ laudabilis est, pro damnatâ & superstitiosâ haberi debet. Talia damnat Apostolus *Coloss. II. 22. 23.* Talia fuerunt & illa apud Christianos, precatio orientem versus, crucis signum ad quosvis actus, quod & hodiè à multis observatur, lactis & mellis gustatio, & multa similia. Nam si ea quæ Deus ipse constituerat hujus generis omnia per Christum sunt abolita; quam in habere possunt quæ ab hominibus sunt

profecta? Cæterum quod ad divios honores attinet, etiamsi expressâ lege Deus non cavisset, ne cuiquam præter se divinus haberetur honor, sufficeret, nullum ea de re exstare præceptum, aut apertum saltem permissum. *Deut. XVII, 3.* In iis enim quæ alieni planè sunt juris, quanto verò magis divini, sicut & in legum divinarum relaxatione aut exceptione, nihil sine præcepto, aut saltem aperto permisso divino faciendum est: neque hic ulla religionis species obtendi debet. *1. Sam XIII, 9. 10. & seqq. XV, 19. 20. 21.* Nempe ut isthic Samuelis ad Saulum egregiè habet oratio: *Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini?* Melior est enim obedientia quam victimæ, & auscultare magis quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjiciet te Dominus, ne sis Rex. *ibid. v. 22. 23.* Orare Deum ut propter sanctos qui in eadem nobiscum communionem fuerunt, & ad eorum quoq; pia facta respiciens nobis benè faciat, per se nihil habet mali; sed facile in abusum verti potest. **Quod**

Israëlitis olim accidit, qui Abrahami, Isaaci, Jacobi pietatem, præsidio sibi fore credebant, quamvis eam non imitarentur: quam eorum opinionem, pœnitentiæ præco merito redarguit, *Matth. III. v. 9. 10.* Solentque præterea Sanctorum opera nimium æstimanda Deo proponi: (ne quicquam de eo dicam, sanctos nunc non minus quam olim, Divos hominum decretis constitui). A meritorum certè voce merito abstinendum est: quâ de re diximus ad *Arctic. 4.* Et cum Christus unus sit instar omnium, solusque verè sanctus sit, & in eo solo omnium sanctorum sit perfugium; omninò præstaret, ut in publicis precibus, solius Christi ejusq; obedientiæ, maximè verò Dei gratiæ & misericordiæ, ex quâ pendent omnia, fieret mentio.

Monumenta & sepulchra martyrum construere, ad ea concurrere, ibiq; orare, reliquias eorum, cum animas non possint *Apoc. VI. 9.* sub altari ponere, & ad victimarum olim sanguinem alludere, & in his omnib; partem religionis collocare, ad ea pertinet quæ sunt secundû præcepta & doctrinas hominû: quæq; ratione habent sapientiæ, in *ὀρθοδοξία* & humilitate *Col. II. 22.*

Et hic mos occasionem dedit majoribus superstitionibus, magnasq; præterea in Ecclesiam mundinationes invexit: dum quisq; salutis suæ partem in eo sitam putat, si post obitum in Basilicis propè ossa martyrum humetur. Ita basilicæ factæ sunt cadaverum receptacula. Eodem pertinet reliquias martyrum religionis & salutis causâ honorare. Si verò etiã ista omnia facias, ut martyrum tibi tanquã Divorum favorem & gratiam concilies, idololatriæ pars sunt. Honoravit Deus sanctorũ reliquias. *2 Reg. XIII. 11. Ad. V. 15. XIX. 20.* ut tanto majorem suam potentiã declararet, quòd non tantum per Sanctos ipsos, sed etiã per eorum ossa, imò sudaria, imò umbras, miracula possit facere: quin & asinam fecit loquentem; non verò ut animos nostros superstitione aliqua imbueret, quasi aut omnium sanctorũ reliquiis, aut perpetuò eadem vis insit, aut non minus ad dandam animis peccatorum remissionem & vitam æternam pertineat, quàm olim ad sananda ægrotorum vel vivificanda mortuorum corpora pertinuit. Honorentur ergo Sanctorum (nam umbra certè Petri non super fuit) reliquiæ, id est eo

se po-

se ponantur loco, qui nec profanis usibus, nec superstitionibus pateat. Sicut nec corpus Elisæi, quamvis illius contactu mortuorum vitam accepisset ex sepulchro suo fuit effossum, & in templum Dei illatum. Indignum profectò est, cum Judæi tanto miraculo ad cultus mortui cadaveris non fuerint commoti, Christianos longè minoribus, persèpè nullis, & vanâ hominum persuasionem confictis commoveri.

Quod attinet ad imagines, Deus non tantum simulachra seu sculptilia prohibuit; sed etiam omnem assimilationem quamvis non sculpendo, nec fingendo sed pingendo fiat. *Exod. XX 4.* Deindè non prohibuit imagines ullas sive pictas sive fictas quæ profane sint, & memoriæ tantum causâ positæ. Cur enim admirabilem hanc artem pingendi vel sculpendi, illiusq; usum quæ ipse in sevit hominum ingeniis ac manibus, in populo suo damnaret, & cuius olim scientiâ Bezaleelem per spiritum summi implevit? Probè id intellexit sapientissimus mortalium Salomon, qui & in Regiâ suâ, & in Dei templo varia posuit simulachra. Nam Salomonem jam tum cum templum ædificaret ac dedicaret seculi

mores contra Dei præceptum imitatum fuisse, ipsâ sacrâ historia refutari potest: in quâ illius temporis respectu præclarum Salomonis est nomen, & post hæc demum tempora corruptorum illius morum mentio, idque per Uxores alienigenas, sequente demum tempore in domum illius deductas. Nec refert, quòd Judæi, postquam in patriam admirabili Dei potentia ac providentia ex Babylonico exilio reducti essent, omnia prorsus simulachra non ex templo tantum, sed etiam ex urbibus suis eiecerint. Id enim odio Idolorum fecerunt, quæ illis tantæ calamitatis causa extiterint, & ne ulla in posterum Idololatriæ exstaret occasio; ulterius progressi, quam ipsis divina lex præceperat. Prohibuit igitur Deus Lege suâ, imagines omnes, quæ Deo alicui, sive vero sive falso, adorationis & cultus causâ ponerentur. Dei nomine intelligo cœlestem ac divinam mentem, maximè nusquam apparentem, nec ulli sensui mortalium obviam, quæ etiamsi longissimè distet, imò in cœlis maneat, invocata & adorata & culta ab hominibus. præ-

cum illò ipso quo invocatur momento, auxilio est opus, omnia audiat, videat, intelligat, & sese colentibus ac invocantibus auxilio esse possit, sive propriis viribus ac potestate eos juvando, sive pro iis deprecando. Verus Deus est (sumimus enim jam Veri Dei nomen in latiori significatione) qui re ipsa & verè talis est : falsus qui talis re ipsa non est, sed hominum tantum opinionatione. Sive igitur vero, sive falso Deo, imaginem ullam sive pictam, sive sculptam, fieri ac poni adorationis & cultus causa vetat Deus. Nam si falso ponatur Deo, exhibet nobis ad colendum, eum qui nusquam est, nec usquam fuit. Si vero Deo, exhibet non talem qualis est, & illius divinitatem ac gloriam multum imminuit ac dehonestat.

Ab. XVII. Hinc est cur imagines istas vanitatem & mendacium passim vocet Sacra Scriptura. Quod de omnibus profanis imaginibus, quæ per se rem ipsam, ad vivum exprimunt, dici non potest. Ideò Paulus Apostolus de gentibus, Mutaverunt, inquit, veritatem Dei in mendacio. *Rom. I. 25.* Mendacium & falsam imaginem pro verâ Dei gloriâ & majestate, nullis exprimenda simulacris, ac ne mente

quidem ullius pro dignitate intelligenda exhibuerunt. Hinc imagines istæ & simulachra, Dii vocantur aurei, argentei, lapidei, lignei, quod de profanis non dicitur. Vide *Exod. XX. 7. 22. 23. XXXIV. 7. 17. Levit. XIX. 4.*

Et Deum quidem prohibere, idque vel potissimum ne sibi ponatur ulla imago adorationis & cultus causâ, & res ipsa ut ostendimus, docet. & dilerta sunt Legis præceptum hoc secundum, explicantis verba: *Deut. IV. 12. 15. 23. 28. Psal. LXXXI. 10. 11. Deut. VI. 7. 4. VII. 25. VIII. 10. XVI. 21. 22. XVII. 3. Levit. XXVI. 1. XIX. 4. Exod. xxxiv. 14. XX. 3. 4. 5. 22. 23. Deut. IV. 19.* Contra hoc fecerunt Israelitæ, quum vitulum illum aureum in honorem Deo vero Deo suo erexissent, *Exod. XXXII. 1. 4. 8.* quâ in re quantum operè peccarint, *v. 31.* exponitur. Eodem crimine sese postea obligarunt decem tribus, quum duos illos vitulos aureos coluerunt.

autem, five veri, five falsi Dei simulacris, agit *Lex Dent.* xvi. 22, xxvii. 15, xxxi. 29.

Num vero profanas imagines & simulachra tanroperè abominaretur Deus? Quòd verò de imaginibus & simulachris istis loquatur quateus cultus & adorationis causa ponuntur, similiter res ipsa docet, & verba Legis loquuntur: additur enim, *Non adorabis ea*, id est, corpus tuum coram iis, vel in earum conspectu non inclinabis, *neq; eis servies*, id est neque victimas, neque libum, neque vina apud eos offeres, neque ullo eas dignaberis ministerio. Sed clarissimè & omni sublata dubitatione id habetur, *Levit.* xxvi. 1. Tanto verò imaginum cultus detestabilior est, si iis ipsa, quod per eas colitur numen aut illig virtus inesse dicatur. Et quia nec falsi Dii usquam sunt, quod & Paulus Apostolus docuit, *Scimus idolum nihil esse in mundo 1. Cor. VIII.* Nec Deus verus in imaginibus & simulachris coli velit, sed ea meritò detestetur, propterea qui imaginibus ejusmodi cultum illum exhibent, non Deum sed imagines, sed simulachra muta, inanima, aurea & argentea, lignea ac lapidea, & opus manuum suarum,

sarrum, rem indignam colere ac venerari
 dicuntur. Quin quum Dæmones, falsis
 Diis nusquam exstantibus, Deo autem vero
 simulachra detestante, in vacuum simula-
 chrorum possessionem sese insinuent, (un-
 de & responsis & miraculis falsis sæpè ve-
 nerationem tanto majorem eis conciliant)
 idcirco eorum cultores, Dæmonum non Dei
 cultores esse dicuntur: *Deut.* xxxix. 16, 17.
1. Cor. X. 20. Nimirum non alias prohib-
 uit Deus imagines, quàm quæ generale
 alioqui idolorum nomen proprium sibi
 fecerunt. Itaque primi & secundi præcepti
 hic est sensus: Tu Israelita, (quanto verò
 magis Christiane) me Deum Creatorem
 tuum coles, nec quemquam alium tuo ar-
 bitratu in oculis meis meque inspectante,
 velut æmulo meæ gloriæ, in contemptum
 mei inducto, divinis afficies honoribus.
 Idem tu, nullum tibi facies numinis simula-
 crum, nec ullam imaginem, ut in eâ divini-

Meritò sanè. Nam falsa divinitas si in ima-
gine colatur duplicatur idololatriæ cri-
men: vera autem si assimulatione aliquâ
figurata fuerit, ignominiâ & dedecore pro-
laude & gloriâ afficitur, sive materiam si-
mulacri sive formam spectes. Itaque præ-
ceptum hoc secundum de imaginibus, non
est primi accessio aliqua, sed novum & per-
culiare præceptum. Neque enim satis
erat prohibere, ne ullum falsum colamus
Deum, quod sit præcepto primò: sed ne
verum etiam Deum in simulacris & imagi-
nibus colamus, quod sit præcepto secundo.
Ideoq̃ue gravi crimine sese obstringunt,
qui præceptum hoc in recitatione Decalo-
gi omittunt; & ut denarium numerum ex-
pleant, decimum præceptum, naturâ sua
ac verbis unicum, in duo præcepta divi-
dunt. Nonne hoc est divinis oraculis,
ipsius Dei quondam ore pronunçiatum, &
demere & addere pro libitu? Hinc præte-
rea apparet, præceptum hoc non esse po-
sitivum. Quoniam si primi præcepti ac-
cessio est positivum similiter esse non po-
test, sed planè naturalis juris, quo omnes
populi per se, omnibus locis ac temporibus
obli-

obligantur, tantoque magis quanto sententia
 sanctiores: ideòque Christiani omnium
 maximè; quibus dictum est, *Fugite idolola-*
triam 1. Cor. X. 14. Cavete vobis ab idolis.
1. Job. V. 21. Neque enim Deus hoc secundo
 præcepto prohibet ne simulacrum aut ima-
 ginem quisquam pro Deo habeat; cum
 nulla unquam gens tam stupida fuerit, quin
 imagines Deorum ab ipsis Diis sciret esse
 distinctas. Sic putantur ab hominibus esse
 Dii - - - quos arduus æter,

Oculis, & colitur pro Jove forma Jovis.
 Et si quæ gens tam stupida fuisset ac insana
 jam hæc illius insaniam primo præcepto fue-
 rat damnata. Nec refert quod Deorum
 signa ipsis Deorùm appellasent nominib. Hoc
 enim signorum & imaginum est proprium.
 Sic & Christiani ipsi sanctorum signa & si-
 mulachra, iisdem quibus sanctos nominib.
 vocant. Neq; ulla gens fuit quæ naturam
 Dei per imaginem exprimere voluerit, au-

riam, aut saltem ea Dñis esse chara & accepta.
 Sic & Israelitæ olim ad Dei templum
 ac sacrarium conversi orabant: Sic & nos
 Christiani ad cœlum manus tendamus, ac
 ora obvertamus inter precandum. Utri-
 usque præcepti vim egregiè sanè Tacitus
 quamvis profanus Scriptor expressit. Ju-
 daei, inquit, mente solâ unumque numen
 intelligunt: profanos qui Deum imagine
 mortalibus materiis in species hominum
 effingant. Summum illud & æternum,
 neque mutabile, neque interitum. Igitur
 nulla simulacra urbibus suis nedum templis
 sunt: Cherubini oporculo Arcæ impositi,
 non Deum figurabant, sed Dei thronum;
 non secus atque templum ipsum & adyta
 figura erant cœlestis templi, Dei jussu con-
 stituta: ut Israelitæ nondum ad spirituale
 robur adulti, pignus quoddam ac symbo-
 lum externum haberent conspicuæ divinæ
 præsentia: Idem ille Scriptor, de Rom-
 pejo, Templum, inquit, (Jerusalem) ante
 arcem victoria ingressus, inde vulgatum
 nullâ intus Dei effigie vacuam sedem &
 mania arcana. Merito: quamvis enim
 Arcam foderis cum Cherubinis in penetra-
 trali-

tralibus templi deprehendissent Romani
 certamen ipsa loquebatur, nec arcam nec
 arae operculum, numinis ullam continere
 effigiem. Adde quod Cherubini isti una
 cum arca, procul ab hominum aditu ac con-
 spectu se moti essent, ne eorum aspectu di-
 vina majestas evilesceret, & qui eos in sacro
 anniversario semel adibat Summus Sacer-
 dos; non venerabatur tanquam numini
 effigiem, sed tanquam numinis quendam
 thronum, ipsius voluntate positum atque
 sacratum.

Imagines sive sanctorum sive profano-
 rum memoriae tantum, & ejus qui memori-
 continetur honoris, causam ponere, nullus
 in se crimen habet. Flexu autem corpo-
 nis, aut alio aliquo signo, ostendere, apud
 se in honore esse eum, cujus ea est imago,
 id tanquam celesti menti fiat, res humana
 quamvis iis exempta sit, curanti. Idololatri-
 est. Neque facile morem illum imitari
 debemus. Imperatorum aliosque Regum

rem exhibent; sic qui, ex more præsertim
& consuetudine, aut viverum meritis, aut
mortuorum gratæ memoriæ eundem ho-
norem ultro præstant, rem faciunt quæ
puerilem magis affectum, quam virile de-
beat iudicium: & quæ facile ab imperitis
& simplicibus in idololatriam verti pos-
sunt.

Christus ea tantum Decalogi præcepta
perpetuo mensura repetiit, quorum repe-
ndorum occasionem aliquam & causam
habuit, aut quæ passim servari à Judæis non
solerent. Inter quæ præceptum de Ima-
ginibus non fuit, tantâ curâ illo tempore
à Judæis observatum, ut non tantum ab
imaginibus prohibitis, sed etiam quibusvis
simulacris abhorrerent, quo tanto lon-
gius animos ab Idololatriâ
abducerent.

Cætera non absolvit Auctor.

